

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

İSPANYA'DA AYRILIĞI HAREKETLER: BASK VE KATALONYA BÖLGELERİ

Yüksek Lisans Tezi

SELCAN SÖYLEMEZ

İZMİR-2021

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**İSPANYA'DA AYRILIKÇI HAREKETLER:
BASK VE KATALONYA BÖLGELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELCAN SÖYLEMEZ

DANIŞMAN: DOC. DR UĞUR BURÇ YILDIZ

İZMİR-2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“İSPANYA’DA AYRILIKÇI HAREKETLER: BASK VE KATALONYA BÖLGELERİ”** adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

Selcan SÖYLEMEZ

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İSPANYA'DA AYRILIKÇI HAREKETLER:

BASK VE KATALONYA BÖLGELERİ

Selcan SÖYLEMEZ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bu tez Bask ve Katalonya bölgelerindeki milliyetçilik söylemlerine yön veren faktörlere odaklanarak Bask ve Katalan ayrılıkçılığının temel özelliklerini saptamaya ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda belirlenen milliyetçilik faktörleri ise dil, mali özerklik, ortaya çıkışı itibariyle milliyetçilik, şiddet ve terör veçhesi, etnik elitlerin rolü ve bağımsızlık talepleri olmuştur. Bask dilinin karmaşık yapısı, dili öğrenmek isteyen kişilere öğrenim aşamasında zorluklar sunarken Katalanca için durum aksi bir şekilde tezahür etmiştir. Bask Bölgesi, İspanya ile imzalamış olduğu mali sözleşme çerçevesinde mali özerkliğe sahip olurken Katalonya Bask benzeri bir mali sözleşmeye hiçbir zaman sahip olmamıştır. İki bölgede ortaya çıkan milliyetçilik türü de tamamen farklılık ihtiva etmiştir. Bask bölgesinde milliyetçilik, din ve ırk kavramları ile ortaya çıkarken daha geleneksel bir duruşa sahip olmuş; Katalonya ise dil ve kültürde canlanma, modernleşme ve standartlaştırma gibi kavramlar ile gelişen şartlara ayak uydurabilmiştir. Şiddet ve terör faktörü ise var oluşu itibariyle iki bölgeyi birbirine bir nebze de olsa yaklaştırırken şiddetinin boyutu, hedef kitlesi ve dış destek sorunsalı noktasında ise tamamen uzaklaştırmaktadır. Etnik elitlerin rolü, Bask bölgesinde güçlü bir Bask kimliği dahi oluşturamazken Katalonya'da elitlerin milliyetçilik söylemi, kitleleri etkileyebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bağımsızlık talebi ise Bask bölgesinde çoğunluğun ilgisiz kaldığı bir faktör iken Katalonya'da kitleleri sokağa dökmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ayrılıkçı Hareketler, Etnik Milliyetçilik, İspanya, Bask Bölgesi, Katalonya Bölgesi

ABSTRACT

Master Thesis

SEPARATIST MOVEMENTS IN SPAIN:

BASQUE AND CATALONIA REGIONS

Selcan SÖYLEMEZ

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations

This thesis aims to identify the basic characteristics of Basque and Catalan separatism and to reveal their differences by focusing on the factors that shape the nationalist discourses in the Basque Country and Catalonia region. The factors of nationalism determined in this context are language, financial autonomy, nationalism in terms of its emergence, violence and terror, the role of ethnic elites and demands for independence. Specifically, while the complex structural features of the Basque language presents difficulties for those who want to learn it, for Catalan language the situation turns to the opposite. Basque Country has a financial autonomy under the Financial Contract it signed with Spain, but Catalonia has never had a Basque-like financial deal. The type of nationalism that emerged in the two regions is also completely different. While nationalism emerged with the concepts of religion and race in the Basque Country so it has a more traditional stance, Catalonia has been able to keep up the developing conditions with concepts such as revival in language and culture, modernization and standardization. The violence and terror factor, on the other hand, brings the two regions closer to each other, even though to a small extent; however, the scale of the violence, the target audience and the problem of external support completely differentiate them. The role of ethnic elites has not established a strong Basque identity in the Basque Country. But, the nationalist discourses of the elites in Catalonia have reached a level that can affect the masses. While the demand for independence is a factor that the majority in the Basque Country remains indifferent, it is an important factor that brings the masses to the streets in Catalonia.

Keywords: Separatist Movements, Ethnic Nationalism, Spain, Basque Country, Catalonia Region.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AYRILIKÇI HAREKETLER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1.Kavram olarak ‘Etnisite’	5
1.2. Ulus-devlet ve Bileşenleri	8
1.3.Milliyetçilik ve Milliyetçilik Kuramları	10
1.4.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketler	12
1.4.1.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketleri Ortaya Çıkaran Etkenler	14
1.4.2.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketlerin Meşru Dayanakları: ‘Self Determinasyon ve Ayrılma Hakkı’	15
1.4.3.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketlerin Dış Destek Sorunsalı.....	17
1.4.3.1.Uluslararası Topluluğun Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketlere Tepkisi ...	17
1.4.3.2.Yabancı Devletlerin Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketlere Bakış Açısı ve Desteği	18
1.4.3.3.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketler Üzerindeki Dış Destek Etkisi.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DAKİ AYRILIKÇI HAREKETLER

2.1.Birleşik Krallık-İskoçya	22
2.2.Birleşik Krallık-Kuzey İrlanda.....	27
2.3.İtalya-Kuzey Ligi.....	32
2.4.Belçika-Flamanlar.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASK VE KATALONYA AYRILIKÇI HAREKETLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

3.1.İspanya	40
3.1.1.İspanya’da Ulus-Devlet İnşası	40
3.1.2.İspanyol Milliyetçiliği	43
3.1.3.Demokratikleşme Süreci ve İspanya Anayasası	48
3.2.Bask Ayrılıkçılığının Temel Özellikleri	52
3.2.1.Dil.....	52
3.2.2.Mali Özerklik	54
3.2.3.Ortaya Çıkışı İtibariyle Milliyetçiliğin Türü	56
3.2.4.Şiddet ve Terör Veçhesi	58
3.2.5.Milliyetçilik Söyleminde Etnik Elitlerin Rolü	61
3.2.6.Bağımsızlık Talebi	63
3.3.Katalan Ayrılıkçılığının Temel Özellikleri.....	65
3.3.1.Dil.....	65
3.3.2.Mali Özerklik	68
3.3.3.Ortaya Çıkışı İtibariyle Milliyetçiliğin Türü	70
3.3.4.Şiddet ve Terör Veçhesi	73
3.3.5.Milliyetçilik Söyleminde Etnik Elitlerin Rolü	75
3.3.6.Bağımsızlık Talebi	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	84
ÖZGEÇMİŞ	1

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ANC	:Ulusal Katalan Birliği
BM	:Birleşmiş Milletler
CDC	:Katalonya Demokratik Yakınsaması
CİU	:Yönelim ve Birlik
CUP	:Halk Birliği Adaylığı
EAC	:Katalan Özerklik Yasası
ETA	:Bask Anavatanı ve Özgürlük
ERC	:Katalonya Cumhuriyetçi Solu
GAL	:Anti-terörist Özgürlük Grupları
IRA	:İrlanda Cumhuriyet Ordusu
LOFCA	:Özerk Toplulukların Finansmanı Genel Yasası
MS	:Milattan Sonra
NATO	:Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
N-VA	:Yeni Flaman İttifakı
PDD	:Karar Hakkı Platformu
PNV	:Bask Milliyetçi Partisi
PSOE	:İspanyol Sosyalist İşçi Partisi
SNP	:İskoç Ulusal Partisi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TL	:Özgür Toprak
YY	:Yüzyıl

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez aşamasında iken en çok ilgi duyduğum konu, Avrupa’da ayrılıkçı hareketler olmuştur. Bu çerçevede en popüler iki ayrılıkçı hareket örneğini oluşturan Bask ve Katalan ayrılıkçılığı, bilhassa kamuoyu nezdinde gördüğü ilgi kadar benim de dikkatimi çekmeyi başararak üzerine yazmaya karar verdiğim tezin konusunu oluşturmuştur. Böylelikle bu tez doğrultusunda, İspanya sınırlarındaki iki farklı ayrılıkçı hareket tarafımdan bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu tezin yazım aşamasında öncelikle bana kendimi geliştirme imkânı tanıyan İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı öğretim üyelerine, tez aşamasında yaşadığım zorluklara rağmen bu husustaki yanıtlarımı sabır ve hoşgörüyle karşılayıp yoluma ışık tutan ve bu aşamada beni birçok kez motive eden danışman hocam Doç. Dr. Uğur Burç Yıldız’a ve bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan ve benden maddi ve manevi hiçbir konuda desteğini esirgemeyen aileme ve son olarak bu süreçte her daim yanımda olan nişanım Emre Güngör ve ailesine teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devlet, meşruiyetini sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ulus egemenliğinden alırken ulusun homojen olmayan yapısını çoğu zaman göz ardı etmektedir. Böylece ulus devlet içerisindeki homojen ve baskın olmayan etnik gruplar; ekonomik, dini, siyasi ve kültürel birtakım gerekçeler dâhilinde merkezi devletten ayrılmak istemektedir. Bu doğrultuda toprak bütünlüğünü korumak, merkezi devletin benimsediği bir ilke olurken uluslararası hukuk kapsamında bir hak olarak tanınan self determinasyon ve ayrılma hakkı kavramları da, etnik kökenli ayrılıkçı hareketlerin meşru dayanakları olmaktadır.

Ayrılıkçı hareketler, gelişmemiş ve halen demokrasiyle tanışmamış ülkelerde görüldüğü gibi gelişmiş birçok modern Avrupa ülkesinde de görülmektedir. Özellikle İspanya egemenliği altında yaşayan Basklar ve Katalanlar; ırkları, dilleri, kültürleri ve tarihleri ile merkezi devletten farklılık arz eden etnik kökenli ayrılıkçı hareketlerin Avrupa çapında dikkat çeken örneklerini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Basklar ve Katalanlar, bağımsızlığa ulaşmak için milliyetçiliği bir araç olarak kullanmış ve etnik bir kimlik oluşturmayı hedeflemiştir.

Ne var ki bu iki ayrılıkçı bölge, baskın olan İspanyol kimliği karşısında etnik kimliğini güçlendirirken iki farklı etnik milliyetçilik söylemi ortaya çıkarmıştır. Bu noktada Bask ve Katalan ayrılıkçılığı da etnik ayrılıkçılık hususunda dikkate değer bir sorun olarak görülmüştür. Böylelikle bu tez, Bask ve Katalonya bölgelerindeki milliyetçilik söylemlerine yön veren faktörlere odaklanarak Bask ve Katalan ayrılıkçılığının temel özelliklerini saptamaya ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Bask ve Katalonya bölgelerinin ayrılıkçılığı noktasında ilk olarak, dil faktörü üzerinden bir değerlendirme yapılmış ve bu faktör içerisinde Bask ve Katalonya’da konuşulan iki etnik dilin sahip olduğu dil yapıları nedeniyle ortaya çıkardığı farklı sonuçlardan bahsedilmiştir. Bu doğrultuda Bask bölgesinde konuşulan Euskeranın,

oldukça karmaşık bir dil yapısına sahip olmak ve herhangi bir dil ailesine mensup olmamak ile çoğunluklu olarak Katalonya, diğer Latin ülkelerinde ise azınlıkta konuşulan bir Latin dili olan Katalancadan ayrıldığı görülmüştür. Üstelik bu haliyle Katalanca, büyük konuşmacı kitlelerine ulaşabilme noktasındaki avantajı lehine çevirerek Euskeradan ayrılmıştır. Mali özerklik konusunda ise Baskların, İspanya ile imzalamış olduğu mali sözleşme gereği kendi vergilerini büyük oranda kendilerinin toplayabildikleri bir sistem içerisine dâhil edildikleri, Katalanların ise bu sistemin dışında tutuldukları görülmüştür. Bir diğer ayrım ise milliyetçiliğin ortaya çıkış şekli üzerinden tezahür etmiştir. Bask bölgesinde, ırkın ve dinin aktörlüğünde muhafazakâr bir milliyetçilik çizgisi oluşturulurken Katalonya’da, kimlik ile dilin tam anlamıyla iç içe geçtiği bir milliyetçilik mefhumu söz konusudur. Şiddet ve terör faktörü ise Bask ayrılıkçısı ETA ve Katalan ayrılıkçısı Özgür Toprak adlı örgütlerin yürüttüğü terör faaliyetleri üzerinden şekillenmiştir. Bu örgütler; seçilen hedef kitlesi, uygulanan şiddetin boyutu ve dış destek konularında ayrılmaktadır. Bu doğrultuda ETA, bir taraftan Fransa destekli bir terör örgütü olarak karşımıza çıkarken diğer taraftan sivil olup olmadığına bakılmaksızın seçtiği hedef kitlesi üzerinde gerçekleştirdiği kanlı şiddet eylemleri ile tanınmıştır. Aksi bir şekilde Özgür Toprak, bir dış destek ile var olmadığı gibi yaptığı düşük şiddetli eylemlerde de yalnızca güvenlik güçlerini hedef almıştır. Esasında Bask ve Katalan ayrılıkçılığı etnik elitlerin çabaları ile var olduğu için kuşkusuz bu faktör, araştırmamıza önemli bir katkı sağlamaktadır. Bask etnik elitleri, çıkarları gereği Bask milliyetçiliğine ilgi duymayan kişiler olurken Katalan etnik elitleri, güçlü bir Katalan kimliği yaratmayı ilke edinmiş kişiler olmuştur. Aynı zamanda iki ayrılıkçı fraksiyon için bağımsızlığa duyulan istek de farklı boyutlardadır. Katalonya’da, iptal edilen yeni özerklik statüsü sonrası hem mali hem de siyasi nedenlerle ayrılıkçı talepler yükselirken Bask bölgesinde, ekonomik gelişim ile doğru orantılı bir şekilde bağımsızlığa olan talep azalmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, etnik kökenli ayrılıkçı hareketler konusunda zihinlerde bir netlik oluşturması sebebiyle; etnisite, ulus devlet ve bileşenleri, milliyetçilik ve milliyetçilik kuramları ve etnik ayrılıkçı hareketler kavramları sırasıyla incelenmiştir. Öncelikle burada, etnisite kavramının farklı teorisyenlerce yapılan tanımlarına yer verilmiş ve böylelikle genelgeçer bir etnisite tanımına

ulaşmak amaçlanmıştır. Ulus devlet ve bileşenleri kavramları altında ise ulus ve devlet kavramlarından yola çıkararak ulus devlet oluşumuna erişilmek amaçlanmıştır. Üstelik verilen tanımlar doğrultusunda devlet kavramının, ulus ile birlikte karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda genellikle etnisite kavramı yerine kullanılan ulus kavramının, etnisite ile arasında olan farklılıklar verilerek bu kavramlara açıklık getirilmek istenmiştir. Etnik grupların ayrılıkçı hareketlere başvururken kullandığı araç olan milliyetçilik ise kuramları ile birlikte verilmiş ve böylece etnik gruplarla olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu bölümün son kavramı olan etnik ayrılıkçı hareketler ise çalışmanın konusuna referans olduğu için geniş çaplı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

İkinci blmde, Avrupa'da ortaya çıkan etnik ayrılıkçılık örnekleri incelenmiştir. Bu doğrultuda Birleşik Krallıkta ortaya çıkan İskoç ve Kuzey İrlanda ayrılıkçılığı, İtalya'da ortaya çıkan Kuzey Ligi Hareketi ve son olarak Belçika'da ortaya çıkan Flaman ayrılıkçılığının tarihsel perspektiften bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda hem İskoç hem de Kuzey İrlanda ayrılıkçılığının Birleşik Krallık egemenliğinde kötü tarihsel yaşanmışlıkları tecrübe edişi ile ayrılıkçılığa yöneldikleri tespit edilmiştir. 1990'larda İtalya'da ortaya çıkan bölgeselcilik hareketi ile kurulan Kuzey Ligi hareketinin ise liderlerinin milliyetçilik söylemlerinden yola çıkararak aşırı milliyetçi bir parti olduğu kanısına varılmıştır. Flaman ayrılıkçılığı ise Belçika sınırlarında yaşayan iki etnik gruptan biri olan Flamanların dil konusunda ayrımcılığa maruz kalması sebebiyle daha çok dilsel tabanda ortaya çıkmıştır.

Üçünde blmde ise Bask ve Katalan ayrılıkçı hareketleri; dil, mali özerklik, ortaya çıkışı itibarıyla milliyetçilik, şiddet ve terör veçhesi, etnik elitlerin rolü ve bağımsızlık talepleri üzerinden değerlendirilerek iki ayrılıkçı hareketin temel özellikleri saptanmıştır. Bu erevede Bask dili olan Euskeranın karmaşık dil yapısı sebebiyle yerel bir dil olarak kalışından ve aksine bir Latin dili olan Katalancanın da yayılım gösterişinden bahsedilmiştir. Mali zerklik faktörü ise Bask bölgesinin İspanya ile imzalamış olduğu mali sözleşme neticesinde sahip olduğu bir imtiyaz olarak belirlenmiş ve Katalonya'nın bu imtiyazdan mahrum bırakıldığı grlmştr. Aynı zamanda Bask ve Katalan ayrılıkçılığı, şiddet ve terör veçhesinin boyutları açısından da farklılık göstermiştir. Bu iki ayrılıkçı harekette etnik elitlerin üstlendiği misyon, Bask milliyetçiliğini ileri bir seviyeye gtrmezken Katalan milliyetçiliğini

kitlesel boyutlara taşımıştır. Nitekim bu faktörler doğrultusunda oluşan iki ayrılıkçı hareketin bağımsızlığına olan taleplerinin de farklı boyutlarda kaldığı tespit edilmiştir.

Sonuç bölümünde ise bir önceki bölümde temel özellikleri verilen Bask ve Katalan ayrılıkçı hareketlerinin farklılıkları ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

AYRILIKÇI HAREKETLER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1.Kavram olarak ‘Etnisite’

Eski Yunan’da yaşayan halk Helenlerdi ve Yunan kent hayatında Helen olmayanlar ötekileştirilirdi. Ethnos sözcüğü etnisite kelimesinin Antik Yunan’daki karşılığıydı ve barbar kavimler ile yabancılara atıfta bulunmak için kullanılmaktaydı. Ethnos’un Helen olmayanlara karşılık gelmesi, onun dışlayıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Kavram genel olarak Yunanlılarca; ortak köken, doğum yeri, kabile, kavimler gibi unsurları tanımlamak için kullanılmıştır.¹

Roma’nın M.S. 1 ve 2.yy erken imparatorluk çağında ethnos kavramı, Yahudi ve Hristiyan halk dışında kalanları tasvir etmek için ‘ta ethne’ olarak kullanılmaya başlanmıştır. M.S. 381 yılında Roma İmparatorluğunun Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmesiyle birlikte, dini inanışa sahip olmayan ya da mantıksal payı olmayan inançlara sahip kişileri tanımlamak için etnik kavramından yararlanılmıştır. Böylelikle 17.yy’a kadar kavram, ‘putperest, pagan ve batıl inançlı kişi’ sözcükleriyle bir tutulmuştur. Modern çağla birlikte Batı Avrupa’nın bilim ve teknolojiye ciddi ilerlemeler kaydetmeye başlaması; siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. Ne var ki devrim niteliğindeki bu gelişmeler, Avrupa’nın toplumunu ve toplumsal kurumlarını değiştirip dönüştürse de 18.yy’ın sonlarına kadar etnisitenin anlamında önemli bir fark yaratmamıştır.²

Etnisitenin akademi camiasına girişi, 19.yy’a tekabül etmektedir. Sosyolog David Reisman tarafından ilk kez kullanılan kavram, Orta Çağ Avrupası’ndaki dini

¹ Meral Öztoprak Sağır-H. Serkan Akıllı, “Etnisite Kuramları ve Eleştirisi”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1,(2004), s. 2.

² Şükrü Nişancı, “Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni”, *KAÜ İİBF Dergisi*, Cilt 6, Sayı 9,(2015), s. 201.

niteliğini geride bırakıp siyasi ve sosyal bir kavrama bürünmüştür.³ Kendine çoğu dilde karşılık bulamayıp ‘halk’ kelimesiyle örtüşen etnik grup, ırksal özelliklere ithafen kullanılmaya başlansa da⁴ din, dil, kültürel ortaklık gibi birtakım sosyal değerleri içermesi bakımından ondan ayrılmış ve teorisyenlerce günümüz tanımlarına kavuşmuştur. Etnik grup kavramını sosyologlar arasında ilk kez araştırma konusu yapan Weber’dir. Tanımını: “Fiziksel tip veya geleneklerin veya her ikisinin benzerlikleri veya kolonileşme ve göç hatıraları sebebiyle ortak bir kökene dair öznel bir inanç taşıyan insan gruplarıdır” şeklinde yapmıştır.⁵ Bu haliyle etnisite algısı, etnik grubun kan bağına olan bağlılığını subjektifleştirmektedir. Burada asli olan bireylerin kanla değil inançla bir araya gelip etnik grubu oluşturmalarıdır.⁶ Bu paralelde, Bauman da etnisitenin aynı kandan gelmekle bir olmadığını ifade etmektedir. Ona göre soy, kendi başına etnisiteyi oluşturmaz; şarabın üzümle ilişkisi gibi etnik gruplar da ortak kökenle bağlantılıdır. Fakat şarap nasıl doğada verili durumda değilse etnisite de soyla ortaya çıkmamaktadır. Bauman bu düşüncesi ile etnik grubun sonradan değiştirilebilen, sosyal koşullara göre ortaya çıkan, gerektiğinde reddedilip gerektiğinde benimsenebilen bir kavram olduğunu söylemektedir.⁷

Etnisiteye düşünürlerin penceresinden bakmak, onu öznel ve taraflı birçok tanımla baş başa bırakmıştır. Tanımsal kargaşası bir yana yaşadığı kökensellik sorunsalı, etnisiteyi bir tartışma çemberinin içine çekmiştir. Bu bağlamda kuramsal açıdan yapılacak bir değerlendirme yerinde ve etkili olacaktır. Teorik olarak etnisite, primordial ve araçsal olmak üzere iki farklı yaklaşımdan beslenmektedir. Primordial yaklaşım etnisitenin; doğuştan kazanıldığını, doğum yeri esasına dayandığını ve dil, din, kültür gibi birtakım sosyal değerlerden nemalandığını ileri sürmektedir. Kuram,

³ Nuriye Çelik, “Max Weber’de Etnisite Kavramı”, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı 29,(2013), s. 2.

⁴ Hüseyin Kalaycı, “Etnisite ve Ulus Karşılaştırılması”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 44,(2008), s. 104.

⁵ Öztoprak Sağır-Akıllı, *a.g.m*, s. 7.

⁶ Şener Aktürk, “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnili Rejimler”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Cilt 9, Sayı 38,(2006), s. 25.

⁷ Abdolvahap Akıncı, “Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus(Millet) İlişkisi”, *İnsan-İnsan Dergisi*, Cilt 6, Sayı 21,(2019), s. 416.

bu ölçütlerle karşı sıkı bir bağlılık hissinin olduğunu ifade ederek etnisitenin bireylerde sosyal dayanışmayı güçlendirdiğini savunmaktadır.⁸

Primordializmi, kan bağı esasına dayalı kültürel yaklaşım ve genetik özellikleri vurgulayan sosyobiyojik yaklaşım olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Edward Shills tarafından ortaya atılan kültürel yaklaşıma göre; kültür sonradan edinilen bir unsur değildir, verili durumdadır. Yaklaşım etnik bağları; bireylerin aileleri, akrabaları ve diğer hısımlarıyla yakın ilişkiler sağlamalarına neden olan doğal bağlar olarak görür.⁹ Pierre Van Den Berghe'nin bayraktarlığını yaptığı Sosyobiyojik yaklaşım ise; etnisitenin ortaya çıkmasında genetik faktörlerin etkin olduğunu savunur. Hayvanların genetik olarak akraba seçimini bilinçli veya bilinçsiz kendi türlerinden yana kullandıklarını belirten Berghe, insanların da soylarının devamı için aynı yolu izlediğini ifade etmektedir. Bireyler hayatlarını idame ettirebilmek için etnik olarak ait olduğu toplumla yakın ilişkiler içerisine girme eğilimindedir.¹⁰

Önemli temsilcilerini Fredrik Barth, Erving Goffman, Abner Cohen'in oluşturduğu araçsalıcı kuram ise bir taraftan kültürel farklılıkların altını çizerken diğer taraftan etnik grubun ötekileştirilmesine neden olan sınırlara önem vermektedir. Bu sınırlar toplumsal unsurlara sahiptir. Öznesi insan olan hiçbir unsurun değişmezliğinden söz edilemeyeceğinden sınırlar geçirgenlik arz eder, o halde sosyal hareketliliğe dayalı bir etnisite algısı primordializmin savunduğunun aksine verili olmayacaktır.¹¹ Birçok sosyal bilimci, sosyal hayat koşullarının oluşturduğu etnisitenin; siyasal elitlerin, seçkinlerin veya karar vericilerin siyasi amaçlarına hizmet etmede aracı görevi üstlendiğini ifade etmektedir.¹² Tüm bu yaklaşımlar çerçevesinde daha genelgeçer bir etnik grup tanımını ise Smith yapmıştır: "Etnik bir grup, soya ait mitlerin rolünü ve tarihî anıları vurgulayan, din, gelenek, dil ya da kurumlar gibi bir veya birden fazla kültürel farklılığa göre tanınan ve ayırt edilen bir kültürel kolektif tiptir." Ayrıca kavram şu niteliklere sahip olmalıdır: "Kolektif bir özel ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ortak

⁸ Erol Kurubaş, "Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Cilt 11, Sayı 44,(2008), s. 13.

⁹ Yahya Kemal Taştan, "Etnisite Kuramları", *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, Sayı 6,(2011), s. 200.

¹⁰ Öztoprak Sağır-Akıllı, *a.g.m*, s. 2.

¹¹ Taştan, *a.g.m*, s. 200.

¹² Kurubaş, "Etnik sorunlar", s. 13.

kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur, özel bir yurtla bağ, nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu”.¹³

1.2. Ulus-devlet ve Bileşenleri

Modern anlamıyla ulus devletlerin ortaya çıkışı, Avrupa’da Habsburglar ve Bourbonlar arasındaki Protestan-Katolik mücadelesini bitiren 1648 Vestfalya Antlaşması’na dayanmaktadır.¹⁴ Barındırdığı ulus ve devlet kavramlarına değinmek, ulus devletin tanımlanabilmesi bakımından değerlidir. Bu noktada ilk olarak ulus kelimesinin etimolojisine bakmak yerinde olacaktır. 13.yy’dan bu yana kullanılan ‘doğum, ırk, sınıf’ gibi kelimelerle özdeşleşen ulus, Latin kökenli bir kavram olan ‘nationem’ kelimesinin karşılığıdır.¹⁵ Orta Çağ döneminde ulusun anlam derinliği; coğrafi olarak aynı yerleşim yeri, kültür, dil, gelenek, görenek ve ortak bir devlet oluşumuna sahip olan apolitik örgütlenme biçiminin kökensel topluluklarını ifade etmektedir. Akabinde bir dönem de Alman İmparatorluğu’nun imtiyazlı kesimine karşılık gelen oldukça eski bir kavram olarak ulus¹⁶, ulusçuluğun siyasi platforma hâkim olmasına kadar sınırlı kullanımlar içermiştir. Hobsbawm’ın tabiriyle 19.yy’a tekabül eden bu başatlık, 18.yy’dan daha eski bir moderniteye şahit olmamıştır. Ona göre ulusun nüvesi, modernitedir ve modernlikten ayrı düşünülemez.¹⁷ Anthony Smith ise ulusları; tarihsel geçmişe, toprağa ve kültüre sahip, müşterek yasal hak ve görevler paylaşan insan toplulukları şeklinde etiketlemiştir.¹⁸

Farklı kullanımlara ek olarak ulus kavramı birçok noktada etnisite kavramı ile örtüşmektedir. Bu sebeple kavramın muğlaklığını gidermek adına ulusları etnisitelerden ayıran özelliklere değinmekte yarar vardır. Smith’e göre ulus, siyasi bir oluşumdur ve bir ülkeye yönelik bağları hem siyasal hem de topraksal olarak

¹³ Anthony Smith, *Milli Kimlik*, (çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, s. 42.

¹⁴ Rıfat Aydın, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet” *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1,(2018), s. 233.

¹⁵ Hülya Eşki Uğuz-Rukiye Saygılı, “Küresel Dünyada Ulus Devlet”, *SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 16, Sayı 32, (2016), s. 128.

¹⁶ Gürsoy Akça, “Postmodernite ve Ulus Devlet”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, (2005), s. 240.

¹⁷ Ali Rıza Saklı, “Fransa ve Almanya’da Uluslaşma Sürecinin Oluşumu”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 32, (2012), s. 2.

¹⁸ Kalaycı, *Etnisite ve Ulus Karşılaştırması*, s. 99.

güvence altına alınmıştır. Bu özelliği ile uluslar; ortak bir kamu kültürü, ekonomik bütünlük ve uymak zorunda oldukları birtakım legal kodlara sahiptir.¹⁹ Uluslar doğuştan edinilen belli özelliklere sahip olmak zorunda değildir; doğanın dayatmaları sonucu uygun koşullar altında ortaya çıkarlar. Ayrıca negatif varyasyonlar yaşadıkları zaman ise küçük ulusçukları veya ulus altı oluşumları sızdırabilmektedirler. Ulus, insanların iradi katılım sağladığı bir oylamadır. İnsanlar istedikleri zaman bu oylamayı gerçekleştirebilmekte ve istemediklerinde reddedebilmektedir.²⁰ Başka bir deyişle uluslar, kapsayıcı bir etkiye sahiptir.²¹ Benedict Anderson ise hayali cemaatler kitabında, ulusu hayal edilmiş siyasi bir topluluk olarak ele almış ve ona ‘egemenlik, sınırlılık’ unsurları atfetmiştir. Hayal edilmesi onun, üyelerinin birbirini tanımayacağı ve hiç tanışmayacağı anlamına gelmektedir.²²

Ulus devletin bir diğer müştereği ise devlettir. Status kelimesinden türeyen kavram; Machiavelli, Hobbes, Hegel, Locke, Marx ve Weber gibi daha nice teorisyenin ilgi odağı olmuştur. Realistlerin insanların kötü ve çıkarıcı düşüncelerine ket vuracak ve bu paraleldeki eylemlerini sınırlayacak bir üst yapı olarak gördükleri devlet, son derece gerekli bir oluşumdur. Yani uluslararası sistemin anarşik ortamı, devletin varlığıyla ancak ortadan kalkabilir. Liberaller ise devleti bireyin özgürlüğünü sağlaması açısından gerekli görürler. Liberalizmin öncüsü olarak görülen Locke, bireyin özgürlüğünü esas almasına rağmen devletten önce toplumun varlığını kabul etmiştir. Gerektiğinde devleti toplumun arkasına iterek bireyin statüsünü sağlamlaştırmayı da bilmiştir.²³ İncelediğimiz bu iki unsur, karşılıklı bağımlılık esasına dayanmakta ve günümüz ulus devletini bir araya getirmektedir. Hobsbawn da devletle milletin birbirinden ayrı düşünölemeyeceğini, ancak toprağa bağılı bir devlet olması durumunda millettten bahsedilebileceğini ifade etmektedir.²⁴ Örneğin Anthony Smith ulusu, uyulması gereken birtakım legal kodlara sahip olması

¹⁹ Kurubaş, *Etnik Sorunlar*, s. 14-15.

²⁰ Vahap Sağ- Mehmet Aslan, “Ulus, Uluslaşma ve Ulus devlet”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2,(2001), s. 175.

²¹ Kurubaş, *Etnik sorunlar*, s. 15.

²² Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev. İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları, 1995, s. 20.

²³ Saklı, *a.g.m*, s. 5.

²⁴ Aydın, *a.g.m*, s. 237.

bakımından devletle özdeşleştirerek devlete ait özellikleri ulusa atfetmiştir. Burada eleştirildiği nokta ise devletsiz ulusların da var olabileceği ihtimalini hesaplamamış olmasıdır.²⁵ Devletsiz ulusların varlığı çok açıktır; çünkü bazen milliyetçilik milletleri, bazen de milletler milliyetçiliği yaratmaktadır ve bu noktada milliyetçilik karşımıza çıkacak bir ideoloji olacaktır.²⁶

1.3.Milliyetçilik ve Milliyetçilik Kuramları

Yüzyılımızın temel yükselen değerlerinden biri olarak milliyetçilik, 18.yy'ın son çeyreğinde Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan siyasi bir ideolojidir. Dünya savaşlarının yıkıcı etkisi, sömürgelerin tasfiyesi ardından doğan yönetsel boşluk ve varsa etnik gruplar arasında irredantizm olanağı, milliyetçiliği bulunduğu konuma getiren unsurlardan bazılarıdır. Sahip olduğu kitleleri harekete geçirmeye haiz dinamik yapısı ise çoğu zaman ulusal ve uluslararası platformlarda boy göstermesine neden olmaktadır. Böylelikle kavram araştırmaya açık bir hal almakta ve tartışmaların ilgi odağı olmaktadır.²⁷

Milliyetçilik ile ilgili çağımızın en popüler tartışma sorusu, kavramın ortaya çıkış tarihi üzerinedir. Sosyal bilimciler tarafından uzun yıllar tartışılan sorunsal ile ilgili olarak üç kuramdan bahsetmek mümkündür. Bunlar; ilkçi, modernist ve etno-sembolcü kuramlardır.²⁸ İlkçilik temelli bir değerlendirme, aslında ilk olarak etnik gruplar ile ilgili yapılmış ve akabinde kuram, etnik tartışma alanından milliyetçiliğe sıçramıştır. Bu yüzden ilkçilik hususunda yapılacak olan hiçbir tartışma etnisiteden ayrı bir şekilde ele alınamaz. Esasen kuramlaşamayan ve bir yaklaşımdan daha fazlası olmayan ilkçilik, milletlerin tarihini eski çağlara kadar götürmektedir. Milletlerin sahip olduğu etnik aidiyet bilinci; insanoğlunun duyma, tat alma, görme duyuları kadar doğaldır. O bireylerde zaten vardır ve bu doğanın ona sunduğu bir hediyedir.²⁹ İlkçilerin 'verililik' düşüncesi; kan bağı, dil, din, kültür, gelenek ve göreneklerin esnekliği ve değişebilirliği sebebiyle modernist görüşü paylaşanlar

²⁵ Kalaycı, *Etnisite ve Ulus*, s. 99.

²⁶ Aydın, *a.g.m*, s. 237.

²⁷ Ahmet Karadağ-Haluk Yaman, "Üç Farklı Milliyetçilik", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2,(2018), s. 87.

²⁸ Akıncı, *a.g.m*, s. 415.

²⁹ Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s. 98.

arasında eleştirilmiştir.³⁰ İlk olma duygusu, bireyde kendi milletine karşı derin bir bağlılık hissi uyandırır. Ayrıca milletler kökenlerine duydukları kolektif sadakat, derin bağlılık ve inançla kendinden olmayanı dışlama eğilimi gösterirler. Çok uç bir örnek olmakla birlikte, mutlak bir milliyetçilik hatta şovenizme varan ırkçılıkla Hitler Almanya'sında ari ırktan olmayanların ulus statüsünden çıkarıldıkları görülmektedir.³¹

En bilinen temsilcilerini Gellner, Hobsbawm, Anderson, Balibar, Breuilly, Nairn, Hroch'un oluşturduğu Modernist yaklaşım,³² adından da anlaşılacağı üzere modern çağa ait bir kuramdır. Daha net bir ifadeyle milletler ve milliyetçiliğin modern çağın ürünü olduğu düşüncesi, yaklaşımın temel varsayımını oluşturur.³³ Milliyetçilik ve etnik kökenle ilgili çalışmalarıyla bilinen John Breuilly, milliyetçiliğin modern devletin siyasi amaçlarını güvence altına alan bir kimlik vurgusu, anavatanla arasında bağ, saygınlık ibaresi ve kendine özgü nitelikler barındıran bir olgu olmadığını; onun modernleşme koşullarıyla ortaya çıkan modern bir olgu olduğunu ifade etmektedir. İktidarların siyasi hedeflerine ulaşmada kullandıkları bir araç olduğu düşüncesiyle araçsallıkla benzeşmektedir.³⁴ Gellner' a göre milliyetçilik: "Etnik sınırların siyasal sınırların ötesine taşmamasını ve özellikle -aslında genel ilkenin taşıdığı bir rastlantı olarak- bir devletin, içindeki etnik sınırların iktidar sahipleriyle yönetilenleri birbirinden ayırmamasını öngören bir meşruiyet kuramıdır."³⁵ Gellner "milli hareketlerin milletlerin oluşumuna kaynaklık ettiği, milletleri yarattığı" şeklindeki düşüncesiyle ön plana çıkmaktadır.³⁶ Geleneğin icadı eseriyle tanınan Hobsbawm ise milliyetçilik hususunda Gellner'in izinden gitmiş ve esasen "politik birim ve milli birimin uyumlu olması gerektiğini savunan bir ilke" olarak tanımlamıştır. Bu söyleminden hareketle milliyetçiliğin eskiden beri var olan kültürleri alıp onları harmanlayarak millete dönüştürdüğünü, eğer böyle bir

³⁰ Öztoprak Sağır-Akıllı, *a.g.m*, s. 20.

³¹ Saklı, *a.g.m*, s. 16.

³² Akıncı, *a.g.m*, s. 415.

³³ Özkırımlı, *a.g.m*, s. 98.

³⁴ Temuçin F. Ertan-Orhan Örs, "Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir?", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 62,(2018), s. 76.

³⁵ Muhittin Bilge, "Verili Olandan İcat Edilmişliğe Millet ve Milliyetçilik", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2,(2017), s. 477.

³⁶ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (çev. Büşra Ersanlı Behar-Günay Göksu Özdoğan), İstanbul: İnsan Yayınları, 1992, s. 230.

kültürün varlığı söz konusu değil ise de milletleri icat ettiğini söylemektedir. İcadın vuku bulması, genellikle eskiden var olan kültürlerin değiştirilip dönüştürülmesi ve oluşturulacak yeni bir millete atfedilmesi yoluyla sağlanmaktadır.³⁷

20.yy'ın ikinci yarısından itibaren literatürde yerini almaya başlayan Etno-sembolizm, İlkçilik ve modernizm arasında seyir etmektedir. Kuram, milletlerin etnik kökenlerini ele almakta olup özellikle etnik farklılıklara dikkat çekmektedir. Etnik köken ve kültür gibi farklılıklarla bireylerin kimlik kazanımında önemli rol oynayan etno-sembolistler, milliyetçiliğin modern çağın ürünü olduğunu kabul etmesi bakımından ilkçilikten ayrılırlar. Onlar, etnik toplulukları günümüz milletlerinin uzantısı olarak görmekte ve modernistlerin modern süreçlere dayalı bir milliyetçilik anlayışını ise etnik bağları yok sayması bakımından eleştirmektedirler.³⁸

Söz konusu milliyetçilik olduğunda, ne ulusun tam anlamıyla homojenliğinden ne de hiçbir etkenin katkısı olmadan modern koşulların ortaya çıkardığı basitçe bir milliyetçilik deyişlerinden söz etmek doğru değildir. Bu noktada etno-sembolizmin sıkı savunucularından Smith'in sözleri "tarihsel birtakım müşterekler olmadan ulusun ve ulusal kimliğin oluşmayacağını" ifade etmesi bakımından oldukça değerlidir. Bir başka deyişle geçmişin izleri, bugünün ulusunun harcını oluşturmaktadır.³⁹

Tüm bu yaklaşımlar çerçevesinde söyleyebiliriz ki milletler, doğuştan veya sonradan, gerçek veya batıl bir surette etnik bağlara sahiptir ve bir etnik grubun ya da grupların milliyetçi bir ideolojiyle ayrılıkçı hareketler icra etmesi kaçınılmazdır. Bu noktada etnik ayrılıkçılık ise milliyetçilik temelli bir sorun olarak zuhur edecektir.

1.4.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketler

Uluslararası sistemin Soğuk Savaş'ın ardından karşılaştığı sorunların başında, ayrılıkçı hareketler ve bu paralelde ortaya çıkan çatışmalar gelmektedir. Güvenlik ve istikrarı tehdit eden ayrılıkçı hareketler; ekonomik, siyasal ve toplumsal faktörlerle perçinlenmektedir. Homojen bir yapı arz etmeyen modern ulus devletlerde, kimi grupların; dil, din, köken ve ırk gibi unsurlar üzerinden kendi dışında kalanları öteki

³⁷ Özkırımlı, *a.g.e*, s. 143-144.

³⁸ Özkırımlı, *a.g.e*, s. 145-146.

³⁹ Nişancı, *a.g.m*, s. 212.

olarak tanımlamaya başlamasıyla da kimlikler ve aidiyet duyguları belirginleşir. Bu çift yönlü bir ok oluşturur; nispeten diğerlerine göre daha fazla homojenlik barındıran çoğul gruplar da azınlıklara karşı aynı duyguları paylaşabilmektedir. Böylelikle birtakım kolektif sıkıntılar baş göstermeye başlar. Bu şekilde örgütlenen gruplar siyasal nitelikli ayrılıkçılık ihtiva ettiğinde de ayrılıkçı hareketlerin etnik ayrılıkçılık boyutu oluşmaktadır.⁴⁰

Etnik ayrılıkçılığı tam anlamıyla kavrayabilmek için ‘ayrılma’ ve ‘ayrılıkçılık’ kavramlarının anlamlarına değinmek gerekmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde tanımlandığı şekliyle ayrılma; çıkma, boşanma, bir yerden veya bir şeyden uzaklaşma durumlarını ifade ederken genel olarak ise birleşmenin karşıt anlamını oluşturmaktadır. Crawford ayrılmayı: “Eski egemen devletin rızası olmadan kuvvet kullanma ya da tehdidi ile yeni bir devletin kurulması” diye tanımlamaktadır.⁴¹ Basitçe bir ayrılıkçılık tanımı ise egemen ve bağımsız bir devlet içinde herhangi bir bölgede başlatılan beklenmedik ve tek taraflı bir bağımsızlık hareketinin adıdır. Tanımlardan anlaşıldığı üzere ayrılma, etnik grup ile egemen devlet arasındaki etnik sorunlardan kaynaklanmaktadır.⁴²

Etnik sorunlar, farklı birçok sebeple ortaya çıkabilmektedir. Bu sebepler ise ayrılıkçı hareketin sonucunu belirleyen unsurlardır. Buradan hareketle söyleyebiliriz ki etnik grupların yol açtığı ayrılıkçı hareketler sadece ayrılma girişimiyle sonuçlanmamaktadır. Bilhassa etnik grupların siyasallaşması sonucu bu gruplara, özerklikten bağımsızlığa kadar giden sürecin yolu açılmaktadır.⁴³

Etnik sorunlara tarafları açısından bakmak gerekirse, sorunların çoğunlukla devlet ile etnik grup arasında ortaya çıktığı görülmektedir. İspanya’daki Katalan veya Bask sorunu ve İngiltere’deki İskoçya sorunu, devlet ile etnik grup arasındaki çatışmanın örneklerindendir. Bununla birlikte Lübnan, Afganistan, Mali, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya ve Nijerya gibi ülkeler; birbirinden farklı etnik

⁴⁰ Erhan Doğan, “Uluslararası İlişkilerin Nesnesi Olarak Etnik Gruplar ve Etnik Ayrılıkçılık”, *Global Strateji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 10,(2007), s. 49.

⁴¹ Fatma Taşdemir, “Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3,(2016), s. 646-647.

⁴² Ümmühan Elçin Ertuğrul ve Tuğba Sarıkaya Güler, “Ayrılıkçı Hareketlerin Ulusal Kurtuluş Statüsü Kazanması: Hukuki ve Siyasi Boyutlar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt 29, Sayı 129,(2017), s. 334.

⁴³ Kurubaş, *Etnik Sorunlar*, s. 25.

gruplar arasındaki etnik çatışma örneklerinden bazılarını oluşturmaktadır. Ayrıca etnik gruplar, şiddet içerip içermemesi bakımından da farklılaşmaktadır. Şiddet içeren ayrılıkçı hareketlere; İspanya Bask ve Katalan sorunu, Sri Lanka Tamil sorunu ile Lübnan ve Afganistan'daki etnik sorunları örnek verebiliriz. Şiddet içermeyen ayrılıkçı hareketleri ise Belçika Flaman-Valon sorunu, Kanada Kebek sorunu ve İngiltere İskoçya sorunu olarak sıralayabiliriz.⁴⁴

1.4.1.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketleri Ortaya Çıkaran Etkenler

Etnik ayrılıkçı hareketler, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından imparatorlukların sahip oldukları sömürgeleri terk etmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Sömürgelerin tasfiyesi sonrası oluşan yönetim boşluğu, farklı etnik uluslara kendi kaderini tayin hakkı imkânı tanımıştır. Böylelikle uluslar, sömürgeci devletlerin hükümlerinden kurtularak bağımsızlıklarını kazanmıştır. Açıkçası burada tam anlamıyla bir ayrılıkçılık, ayrılma yaşanmamıştır. Ayrılmanın yaşandığı devletlere, örnek olarak Bangladeş ve Singapur gösterilebilir.⁴⁵

1990'da SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Rusya, Belarus, Ukrayna, Moldova, Estonya gibi 15 devlet ortaya çıkmış ve bu devletler 1991 yılında bağımsızlıklarına kavuşmuştur.⁴⁶ Ayrıca ayrılıkçı hareketler bunlarla da sınırlı değildir. Örneğin Yugoslavya'nın dağılmasının ardından yedi devlet bağımsızlığını kazanmıştır. Bu ayrılmalar etnik temelli ayrılıkçılığın bağımsız bir devlet kurmakla sonuçlanan şekilleridir. Görüldüğü üzere etnik ayrılıkçılık, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana faal bir sorun olarak uluslararası sistemin gündemini meşgul etmektedir.⁴⁷

Ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar, ölçütler nelerdir? Ayrılıkçı hareketler farklı etnik gruplar temelinde ortaya çıktığı için tam anlamıyla bir genelleme yapmak doğru olmayacaktır. Bu nedenle her birini ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Ayrılıkçı hareketlerin meydana gelmesinde birtakım genel geçer ölçütlerden bahsetmek mümkündür. Bu ölçütler; nüfus, yoğunluk,

⁴⁴ Kurubaş, *Etnik Sorunlar*, s. 26.

⁴⁵ Smith, *a.g.e*, s. 203-210.

⁴⁶ "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Kurulan Devletler", <https://www.arcgis.com/apps/MapTour/index.html?appid=9aaf2af063b64b088c172c544cc40f8d> (erişim tarihi: 28.01.2020).

⁴⁷ Erol Kurubaş, "İrak'ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı", *Avrasya Dosyası-Jeopolitik Özel Sayısı*, Cilt 8, Sayı 4,(2002), s. 148.

otoktonluk(yerlilik), tarihsel süreklilik, siyasal bilinç, motivasyon, beklenti, ekonomik durum, liderlik, devletin idari veya siyasi yapısı ve ayrılmanın toplumsal tabanıdır. Bu ölçütler, ayrılmanın iç dinamiklerini oluşturmaktadır. Ayrılmanın dış dinamiklerini ise dış destek, akraba devlet, irredantizm olanağı, jeopolitik konum, uluslararası konjonktür ve bölgesel dengeler oluşturmaktadır. İç ve dış dinamikler, ayrılıkçı hareketlerin özel şartlarını oluşturmakta ve her biri ayrılıkçı hareketler açısından ayrı ayrı önem arz etmektedir. Bu dinamiklerin etki oranı ise ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkış biçimine göre değişiklik göstermektedir.⁴⁸

Bir ayrılıkçı hareket ortaya çıkarken sadece bu şartlar etkili olmayacaktır. Rejim faktörü dikkat çekilmesi gereken bir husustur. Bir devletin sahip olduğu rejim otoriter bir rejim ise etnik gruplar ayrılıkçı hareketlere yönelebilmektedir. Çünkü otoriter rejimlerin uyguladığı baskıcı politikalar etnik grubun kendini ifade etme ve gerçekleştirme olanağını düşürür. Böylelikle taleplerinin karşılanmasında zorluk yaşayan etnik grup, ayrılıkçı eğilimler gösterecektir. Bir diğer husus ise, ekonomik gelişmişlik düzeyidir. Bir devletin ekonomik gelişmişlik düzeyi, ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olsa da buna dayanarak ayrılıkçı hareketler sadece ekonomik olarak geri kalmış ülkelerde ortaya çıkar diyemeyiz. Gelişmiş ülkeler de ayrılıkçı sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Buna en güzel örneği; İspanya'nın Bask ve Katalan ayrılıkçılığını gösterebiliriz.⁴⁹

1.4.2.Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketlerin Meşru Dayanakları: ‘Self Determinasyon ve Ayrılma Hakkı’

Aydınlanma döneminde demokrasiyle bir tutulan kendi kaderini tayin hakkı (self determinasyon); etnik grupların ayrılma taleplerinin meşruiyet kaynağını oluşturmaktadır. Çoğu kez ayrılma ile aynı anlamda kullanılan kendi kaderini tayin ilkesi, bazı etnik gruplar için birleştirici bir ilke olarak görülmektedir. Devletler ise bu ilkeyi çoğu zaman toprak bütünlüklerine bir tehdit olarak görmekte ve ona olumsuz anlamlar yüklemektedir.⁵⁰

⁴⁸ Kurubaş, *Irak'ta Kürt Ayrılıkçılığı*, s. 148.

⁴⁹ Kurubaş, *Irak'ta Kürt Ayrılıkçılığı*, s. 151-153.

⁵⁰ Hüseyin Kalaycı, “Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 53-54, (2009), s. 179-180.

Self determinasyon ilkesinin uluslararası platforma girişi, Birinci Dünya Savaşı'na tekabül etmektedir. İtılaf devletlerinin birçoğu, self determinasyon ilkesini savaşma gerekçesi olarak göstermiş fakat buna rağmen self determinasyon, Milletler Cemiyeti Misakı'nda yer almamıştır. Misakın 10. maddesinde, devletlerin toprak bütünlüğü garanti altına alınmıştır. Böylelikle self determinasyon ilkesi, o güne kadar sadece bir savaş gerekçesi olarak kalmıştır. Daha sonra kavram, Milletler Cemiyeti'nin gündemine Aaland adaları sorunuyla gelmiştir. Sorunun çözümünde ise bu ilke göz ardı edilmiş ve sorun azınlık haklarının korunması bakımından ele alınmıştır. 1960'lı yıllar self determinasyon ilkesi açısından büyük önem arz etmektedir. Zira ilke 1962-63 yıllarında kabul edilen BM Genel Kurul kararlarıyla uluslararası bir hak olarak uluslararası hukuktaki yerini almıştır. Self determinasyon, genel olarak ölkelere verilen bir hak olmamakla birlikte sömürgelerin tasfiyesi dışında halklara verilen devamlı bir hak olarak da görölmemiştir. Teoride halklara verilen etnik içerik barındıran kavram, uygulamada ölkesel boyuttan öteye geçememiştir.⁵¹

Buradan hareketle kavramın iki anlamının olduğunu söyleyebiliriz. Bir defaya mahsus olarak kullanılabilen dışsal self determinasyon ve devamlılık arz eden gerekliliklere göre tekrar kullanılabilen içsel self determinasyon. Dışsal anlamıyla self determinasyon, bir halkın yeni bir devlet kurmasını ya da kendi özgür iradesiyle başka bir devlete bağlanmasını içermektedir. Uluslararası hukuk, dışsal anlamda self determinasyon hakkını sadece sömürge altındaki halklara vermiştir. BM tarafından halk kavramı muğlak bırakıldığı için bu haktan hangi halkların yararlanabileceği ise belirsizlik arz etmektedir. Devletler kendi kaderini tayin ilkesini bütün halklara açmıştır ancak halk kavramının muğlak bırakılması, ilkenin bazı etnik gruplarca yanlış yorumlanmasına neden olmaktadır.⁵²

Self determinasyonun aksine BM Genel Kurulu kararlarında tanımlanmayan ayrılma hakkı, kelimenin özü itibariyle olumsuzluk ifade eder. Amerikalı felsefe profesörü Allen Buchanan, ayrılma hakkını rızaya dayalı ve yanlış ayrılma olarak iki gruba ayırmaktadır. Buchanan rızaya dayalı ayrılma hakkının ancak bir müzakere

⁵¹ Taşdemir, *a.g.m*, s. 646-647.

⁵² Mustafa Koçak, "Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 38,(2018), s. 110-112.

süreci sonucunda ya da yasal süreci takiben ortaya çıkacağını belirtmektedir. Tek taraflı ayrılma hakkını ise aksi bir şekilde “bir grubun rıza ya da anayasal yetkilendirme olmaksızın mevcut bir devletin ülkesinin bir kısmında kendi bağımsız ülkesel siyasal birimini kurma teşebbüsüdür” şeklinde tanımlamaktadır. Rızaya dayalı ayrılma, söz konusu devletin anayasasında etnik grubun ayrılmasına dair bir yasa bulunuyorsa ya da ayrılmanın gerçekleşmesinden başka çıkar yol bulunmuyorsa gerçekleşebilir. 1961’de Suriye’nin Birleşik Arap Cumhuriyeti’nden ve 1965’te Singapur’un Malezya Federasyonu’ndan ayrılması başlıca örneklerindendir.⁵³ Ayrıca etnik grubun ayrılmayı bir seçenek olarak kullanamadığı durumlar da söz konusudur. Beran’a göre ise ayrılma, ancak belli şartların varlığında olanaksız hale gelmektedir. Bu şartlar; dağınık yerleşmiş bir etnik grubun varlığı, ayrılmanın gerçekleşeceği toprakların devlet bakımından hayati derecede önem arz etmesi ve ayrılmayla ortaya çıkacak yeni devletin etrafının düşman devletlerle çevrili olmasıdır. Bu şartların varlığı etnik grubu ayrılma fikrinden uzaklaştırır.⁵⁴

1.4.3.Etnik Kökenli Ayrılkçı Hareketlerin Dış Destek Sorunsalı

1.4.3.1.Uluslararası Topluluğun Etnik Kökenli Ayrılkçı Hareketlere Tepkisi

Uluslararası hukukta kendi kaderini tayin hakkı, bütün halklara tanınmış olan mutlak bir haktır. BM şartında yer almasına rağmen kavram, anlamı itibariyle istikrarsızlık ve kargaşa gibi olumsuz kelimelerle anılmaktadır. Sahip olduğu olumsuz çağrışımlar, devletlerin güvenlik endişelerini arttırmaktadır. Böylece bir tarafta halkların sahip olduğu bir hak olarak self determinasyon, diğer tarafta devletlerin toprak bütünlüğüne açıkça bir tehdit bulunmaktadır. Bu noktada uluslararası hukuk ise devletlerin toprak bütünlüğünü güvence altına almayı tercih etmektedir. Ne var ki uluslararası hukuk, kendi kaderini tayin ilkesini uluslara zaman zaman sınırlı bir şekilde de olsa tanıyabilmektedir. BM şartında tanımlandığı şekliyle ‘halk’ kavramının muğlak bırakılması, bu haktan kimlerin yararlanacağı hususunu gündeme getirir. Açıkça her ayrılkçı hareketin bu ilkeyi bir hak olarak görüp ayrılmak istemesi, devletlerin güvenliğine bariz bir tehdit oluşturmaktadır. Birleşmiş

⁵³ Taşdemir, *a.g.m*, s. 646-647.

⁵⁴ Kurubaş, *Irak’ta Kürt Ayrılkçılığı*, s. 148.

Milletler üyesi devletler, toprak bütünlüklerini tehdit eden ayrılımları bir hak olarak görmemektedir.⁵⁵

Etnik grupların siyasallaşarak ayrılıkçı hareketler icra etmesi, sadece merkezi devlet açısından önem arz etmemektedir. Siyasallaşmış bir etnik grubun ulusal sınırlardan kopup kendi devletini kurmak istemesi, uluslararası sınırların değişmesine yönelik açık bir tehdit oluşturmaktadır. Bu yüzden uluslararası topluluk bu türden ayrılıkçı hareketlere karşı çıkmaktadır. Meydana gelebilecek etnik temelli herhangi bir ayrılmanın başka ülkelerdeki etnik ayrılımları da tetikleyebilme ihtimalinin olması, uluslararası topluluğun karşı çıktığı başka bir hususu oluşturur. Burada toprak bütünlüğünü korumak ve self determinasyonu sınırlandırmak, uluslararası topluluğun güvenlik gerekçesini oluşturmaktadır.⁵⁶

Genel olarak söyleyebiliriz ki uluslararası sistemin devamlılığı açısından gerek devletler gerekse uluslararası topluluk, prensip olarak ayrılıkçı sorunların karşısında durmaktadır. Aynı zamanda bu karşı duruş, bugüne kadar hiçbir ayrılmanın meydana gelmediği veya gelmeyeceği anlamına da gelmemektedir. Ayrılımların bazıları uluslararası devletler veya uluslararası topluluk tarafından kabul edilebilmektedir. Bu kabul bazen istemli bazen ise gönülsüzce gerçekleşebilmektedir.⁵⁷

1.4.3.2 Yabancı Devletlerin Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketlere Bakış Açısı ve Desteği

Ayrılıkçı hareketler ilk olarak ülkesel temelde ortaya çıksa da örgütlenmeleri ülke dışına taşabilmekte ve yabancı devletlerin ilgisi ve desteği ile uluslararası boyutlara varabilmektedir. Esas olarak bu, siyasallaşan etnik grupların şiddet unsurunu bir araç olarak kullanmasıyla kendini göstermektedir. Devlet ile etnik grup arasındaki çatışmaların şiddeti, bulunduğu ülkeyi aşan boyutlarda (terör eylemleri, insani müdahaleyi gerekli kılan durumlar, çatışmaların yol açtığı göç ve mülteci sorunları) olduğu takdirde sorun uluslararası boyutlara evrilebilmektedir. Yabancı devletler, ayrılıkçı hareketlerin başarılı olup sınırları kendi lehine düzenlemek

⁵⁵ Kalaycı, *Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı*, s. 229.

⁵⁶ Kalaycı, *Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı*, s. 230.

⁵⁷ Erol Kurubaş, "Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorunun Türk Dış Politikasına Etkileri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1,(2009), s. 40.

istememesinden ve etnik hareketlerin irredantizm yaratma ihtimalinden korku duymaktadır. Bu yüzden devletler, hem sınırların değişmesine hem de irredantizm olanağına karşı statükoyu koruma yönünde adımlar atacaktır. Bu adımlar, ayrılıkçı harekete karşı merkez devleti destekleme ya da sorunun merkez devlet lehine çözülmesine katkı sağlama şeklinde olacaktır.⁵⁸ Devletler, herhangi bir ülkede meydana gelebilecek etnik nitelikli ayrılıkçı hareketlere kendi ülkelerindeki etnik gruplara emsal teşkil etmesi bakımından kayıtsız kalmamaktadır. Devletler, bu türden sorunlara ortak kader hissiyatıyla yaklaşmakta ve çözüme kavuşturulması açısından gerektiğinde sorunlara müdahale edebilmektedir.⁵⁹

Etnik sorunların neden olduğu etnik çatışmalar, uluslararası sistemde var olan güç boşluğu sebebiyle de ortaya çıkabilmektedir. Buna karşılık etnik gruplar, güvenlik ikilemi yaşar ve güvenliklerini hat safhaya çıkartırlar. Bu noktada devletler, etnik grubu kendi güvenliklerine tehdit olarak algılar. Böylece bu, devletlerde etnik gruplara müdahale etme isteği uyandırabilir. Aksi bir şekilde BM şartında kabul edilen ‘iç işlerine karışmama’ ilkesi ise devletleri başka bir devlet içerisinde meydana gelen sorunlara karışmaktan alıkoymaktadır. Böyle durumlarda devletler, herhangi bir müdahale ve destekten kaçınırlar. Çünkü burada söz konusu olan uluslararası topluluğun yaptırımı ve tepkisidir.⁶⁰

Bu yaklaşımların yanı sıra devletler birçok nedenden ötürü ayrılıkçı hareketlere destek vermektedir. Örneğin yabancı devletler, ayrılıkçı hareketleri destekleyerek hem merkezi devleti zayıflatmak hem de kendi çıkarlarını gerçekleştirmek istemektedir. Ayrılıkçı hareketlere verilen destek, insani müdahalenin gerektiği (soykırım vb.) durumlarda olabilmektedir. Destek, ideolojik veya emperyalist nedenlerden ötürü de gerçekleşebilir. Ayrıca yabancı devletin ayrılıkçı gruba akraba devlet olması da onları himaye etmesi veya desteklemesine neden olacaktır. Burada etkili olan ise etno-politik güdülerdir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda diyebiliriz ki devletler; ayrılıkçı hareketleri bastırabilir, cesaretlendirip yayabilir, uzlaştırıp barıştıracaktır. Ayrıca kendini çatışmadan izole ederek zarar görme ihtimalini de

⁵⁸ Kurubaş, *Irak Kürtlerinin Dış Destek Açmazı*, s. 55.

⁵⁹ Kalaycı, *Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı*, s. 230-231.

⁶⁰ Kalaycı, *Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı*, s. 230.

düşürebilir. Bir başka deyişle; devletlerin tutumları tarafsız, destekçi ve arabulucu şeklinde olabilmektedir.⁶¹

Ayrılıkçı hareketler açısından dış destek oldukça önemli bir faktördür. Etnik gruplar, amaçlarına ulaşmada mutlak bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Ayrılıkçı bir mücadelenin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, verilecek olan dış desteğin düzeyi ve biçimine göre değişiklik arz etmektedir. Dış desteğin etnik gruplara verdiği destek, Aleksis Heraclides'in deyişiyle; somut destek ve siyasal/diplomatik destek şeklinde olabilmektedir. Yabancı devletlerin ayrılıkçı hareketlere verdiği maddi desteği; asker, silah ve mühimmat, para ve ilaç olarak sıralayabiliriz. İletişim ve ulaşım imkânlarından yararlanılma, askeri eğitim verme, kamp ve askeri üs olanağı sağlama, danışmanlık hizmeti ve çıkabilecek bir savaşa doğrudan katılım da verilen desteklerdendir. Bu desteğin düzeyi ve biçimi ayrılıkçı hareketin boyutuna göre artabilir veya azalabilir. Yabancı devletlerin ayrılıkçı hareketlere verdiği somut destek; düşük, orta ve yüksek düzeylerde olabilmektedir. Hükümetlerin sözlü beyanları, uluslararası kuruluşlarda verilen destek, ayrılıkçılığı destekleyen kampanyalar düzenleme, diplomatik baskı ve ayrılıkçı etnik grubu tanıma; siyasal diplomatik desteği oluşturmaktadır. Ayrıca verilen bu siyasal diplomatik destek, barış çağrıları ve barış görüşmeleri yapma ya da ayrılıkçı grubun ulusal kurtuluş mücadelesi veren grup olarak tanımlanması şeklinde olabilmektedir. Söz konusu grubun de facto ve de jure olarak tanınması ise siyasal diplomatik desteğin ileri boyutunu oluşturmaktadır. Ayrılıkçı hareketlere verilen siyasi/diplomatik destek; yaygın, çok sınırlı ve nadir sıklıkta olabilmektedir. Dış desteğin ayrılıkçı hareketler üzerindeki rolü; önemli, hayati ve ayrılıkçı hareketin durumuna göre bazen faydalı, bazen ise önemsizdir.⁶²

Yabancı devletler, ayrılıkçı hareketlere desteğini gizli ya da dolaylı yolla yapabilmektedir. Bu nedenle açık şekilde verilen bir destek, uluslararası hukuka aykırı bir fiil olacağından yabancı devleti uluslararası arenada zor durumda bırakacaktır. Ayrıca yabancı devlet, hem ayrılıkçı gruba verdiği desteği inkâr hem de

⁶¹ Kurubaş, *Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi*, s. 43.

⁶² Kurubaş, *Irak Kürtlerinin Dış Destek Açmazı*, s. 56.

merkezi devleti desteklediğini beyan edebilir. Bu ise dış desteğin ortaya çıkmasını daha da zorlaştırmaktadır.⁶³

1.4.3.3. Etnik Kökenli Ayrılıkçı Hareketler Üzerindeki Dış Destek Etkisi

Etnik sorun yaşayan bir devlet, sorunu çözmek adına birçok yöntem kullanabilmektedir. Devletin yabancı devletlerden dış destek talep etmesi de bu yöntemlerden biridir. Verilen destek, devletin ayrılıkçı hareketi bastırması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Ne var ki dış destek, etnik sorunun gerçekleştiği devlet açısından önemli olduğu gibi ayrılıkçı grup açısından da büyük önem arz etmektedir. Peki, ayrılıkçı gruba verilen yabancı destek, etnik sorun üzerinde ne denli etkilidir? Ayrılıkçı grup üzerinde bir dış destek söz konusu ise burada çatışmanın gidişatı ayrılıkçı grup lehine dönmektedir. Özellikle para, koruma, askeri mühimmat, askeri müdahale gibi maddi destekler, çatışmanın yönünü değiştirerek ayrılıkçı hareketlerin başarıya ulaşmasına neden olmaktadır. Dış desteğin verilmesi, devletin toprak bütünlüğüne açıkça bir tehdit olduğundan ulusal düzeyde seyir eden sorunun bir anda uluslararası boyutlara çekilebilmesine de neden olmaktadır. Uluslararası boyutlarda seyreden bir çatışma, dış desteğe mutlaka ihtiyaç duyacaktır. Böylelikle ayrılıkçı hareket, mücadelesini başarılı bir şekilde yürütebilecek ya da bağımsızlık hedefine ulaşabilecektir.⁶⁴

Dış destek, realist politikanın bir gereği olarak genellikle büyük devletler tarafından verilmektedir. Böylelikle karşılıklı bir çıkar ilişkisiyle hem yabancı devletin hem de ayrılıkçı grubun faydalanabildiği bir durum meydana gelmektedir. Bu, uluslararası politikada oldukça sık rastlanan bir durumdur. Dış desteğin bir diğer boyutu da, ayrılmanın gerçekleşmesi sonrasında duyulan ihtiyaçtır. Bağımsızlığına kavuşan ayrılıkçı grup, uluslararası tanınma talebinde bulunacak ve bu noktada dış desteğin önemi artacaktır. Sonuç olarak diplomatik tanınmanın gerçekleşmesi, meşru yeni bir devletin ortaya çıkması demek olacaktır.⁶⁵

⁶³ Kurubaş, *Irak Kürtlerinin Dış Destek Açmazı*, s. 55.

⁶⁴ Kurubaş, *Irak Kürtlerinin Dış Destek Açmazı*, s. 59.

⁶⁵ Kurubaş, *Irak Kürtlerinin Dış Destek Açmazı*, s. 59.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPADA’KI AYRILIKÇI HAREKETLER

2.1.Birleşik Krallık-İskoçya

Birleşik Krallık tarihinde uzun yıllar yer etmesi bakımından İskoçya, oldukça önemli bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Eskiden Kaledonya olarak bilinen İskoçya’nın, esasen günümüzdeki adı İrlanda’daki ‘Scotia’ kabilesinden miras kalmıştır. M.S. 5.yy civarında İrlanda’dan tecrit eden İskoç halkı, Britanya’nın kuzeyinde Dalriada Krallığı’nı kurarak kurumsal olarak tarih sahnesine adım atmıştır. Bunu 400 yıl sonra ise Alba Krallığı takip etmiştir.⁶⁶

Kraliçe Anne döneminde gerçekleştirilen 1707 tarihli Birleşme Yasası ile İskoçya, Galler ve İngiltere’nin bulunduğu Britanya adasına dâhil olmuş ve birlik Büyük Britanya olarak anılmaya başlanmıştır. 19.yy’da bu birliğe İrlanda’nın da eklenmesiyle ülke, Büyük Britanya ve İrlanda Krallığı olarak isimlendirilmiştir.⁶⁷

Birlik Anlaşmasıyla İngiltere ve İskoçya parlamentoları, yerini Büyük Britanya parlamentosuna bırakmıştır. Esas olarak parlamento İngiltere Krallığı’nın devamı niteliğinde olsa da İskoçlar, bu oluşum içerisinde temsilci bulundurma hakkını elde etmiş ve yerel yönetim, mahkeme sistemi, eğitim kurumları bakımından ise özgünlüklerini kaybetmemiştir. 1690 yılında İngilizlerin dayatması ile presbiteryen olan İskoçya Kilisesi, Anglikan Kilisesi karşısında varlığını sürdürmüştür. Böylelikle İskoçya ve İngiltere arasında dinsel bağlamda bir statü farkı oluşmuştur. İngiliz hükümeti İskoçya’da kendi politikalarını uygulayabildiği bir ofis kurmuş ancak

⁶⁶ Yunus Enterili, “İskoçya’nın 18 Eylül 2014 Bağımsızlık Referandumunun Tarihsel Süreci”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2,(2014), s. 124.

⁶⁷ Kubilay Yılmaz, “2014 Büyük Britanya, 2017 Irak ve İspanya’da Yapılan Ayrılıkçı Referandumların Karşılaştırmalı Analizi”, *ULUSAM*, Sayı 23,(2019), s. 5.

20.yy'da devlet yönetimindeki etkinliğini azaltmıştır. Dolayısıyla İskoçya kendi yönetim sistemine sahip olmuştur.⁶⁸

Modern İskoç bağımsızlık hareketinin popüler bir hal aldığı 1990'lara kadar İskoçlar, İngiltere ve Galler halkı tarafından bir futbol karşılaşması esnasında kimliklerini ön plana çıkaran '90 dakikalık milliyetçiler' olarak addedilmişlerdir. Hâlbuki İskoç milliyetçiliğinin kökenleri sanılanın aksine oldukça derindedir.⁶⁹

Tarihleri boyunca birçok kez İngilizlerle mücadele eden İskoçlar, İngiltere tahtına I. Edward'ın geçmesiyle bağımsızlıklarını kaybetmiş ve kralın şiddet politikalarına maruz kalmıştır. Bu doğrultuda İskoçya'nın milliyetçilik çerçevesinde ilk hareketi de İngiliz ordularına karşı William Wallace önderliğinde yapılan direniş hareketidir. Üstelik topraklarını İngilizlerden temizleyen İskoçlar, benzeri bir hareketi hiçbir zaman yaşamamıştır.⁷⁰

Günümüzde İskoç milliyetçiliği, Wallace'in direniş döneminden bu yana bir hayli güçlü ve etkili bir konuma sahiptir. Ayrıca Birleşik Krallık içerisinde İskoçların yeri, hem Birleşik Krallık hem de Avrupa açısından oldukça kaygı verici olarak görülmektedir.⁷¹ Bu noktada milliyetçi bir ideolojiye sahip olan İskoç Ulusal Partisi'nin (*Scottish National Party / SNP*) varlığı dikkat çekmektedir. Esas olarak SNP, kuruluş tarihi olan 1934'ten beri İskoçya'nın bağımsızlığından yana bir tavır sergilemektedir. Birleşik Krallık siyasetinde 1980'lere kadar sınırlı bir etki gösterse de baskıcı politikalar izleyen Margaret Thatcher hükümetine karşı izlediği liberal politikalarla adından sıkça söz ettirmiştir. Böylece İskoç milliyetçiliğinin ana temsilcisi olmayı başarmıştır.⁷² Zira Thatcher döneminde kelle vergisi uygulanmış ve yetki referandumuna karşı çıkmıştır. Bu yüzden 80'lerin Thatcher hükümeti, İskoç milliyetçiliğini güçlendirmiştir de denilebilir.⁷³

⁶⁸ Sezgin Mercan, "İskoçya Bağımsızlık Hareketi", (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 147-148.

⁶⁹ Charles King, "The Scottish Play: Edinburgh's Quest for Independence and the Future of Separatism", *Foreign Affairs*, Cilt 91, Sayı 5,(2012), s. 115.

⁷⁰ Enterili, *a.g.m*, s. 124.

⁷¹ King, *a.g.m*, s. 114.

⁷² Enes Bayraklı, "İskoçya'nın Bağımsızlık Referandumu, Avrupa'da Yeni Bir Devlet mi Doğuyor?", *SETA Perspektif*, Sayı 71,(2014), s. 2.

⁷³ Orkun Sürücüoğlu, "İskoç Ulusal Partisi: İktidara Taşıyan Dönüşüm", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 71, Sayı 4,(2016), s. 1188.

1997 yılında İskoçya'ya özerklik verilip verilmemesi hususunda bir referandum yapılmıştır. Referandumdan evet sonucu çıkmış ve İskoçya'da 12 Mart 1999 tarihinde özerk bir parlamento açılmıştır. İskoç Ulusal Partisi'nin birinci parti olarak çıktığı 2007 seçimleri ise üç yıl sonra yapılacak olan bağımsızlık referandumunun habercisi olmuştur. Ne var ki bu referandum, hem Birleşik Krallık muhalefeti hem de kurulan hükümetin bir azınlık hükümeti olması nedeniyle gerçekleşmemiştir. 2007 seçimlerinden sonra SNP, milli kimliği güçlendirmek adına parti politikasının merkezine dil unsurunu yerleştirmiş ve İskoççayı milli kimliğin bir parçası olarak vurgulamıştır. Ayrıca Gaelic dilinin statüsünü arttırmak için daha fazla çaba sarf edeceğini ifade etmiştir. Ekonomik krizden kurtulma ve ülkesini ekonomik olarak güçlendirme adına hedefler ortaya koymuştur. Britanyalı kimliğinin İskoçlar tarafından benimsenmediğine dikkat çekerek bu üst kimlikten duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Sivil milliyetçiliğe yönelik; vatandaşlığın dışlayıcı bir etkiye sahip olmayacağını, yurtdışında yaşasa dahi İskoçya'da doğan herkesin İskoç vatandaşı olabileceğini, bağımsızlık kazanıldıktan sonra ise Britanya adalarında yaşayan ve kendilerine akraba olan diğer halklara çifte vatandaşlık verilebileceğini belirtmiştir. Son olarak bağımsızlığın elde edilmesi durumunda bile Birleşik Krallık ile bağlarını koparmayacaklarını açıklaması, ılımlı politikalarının bir yansımasıdır.⁷⁴

SNP'nin tek başına iktidar olduğu 2011 seçimlerinin ardından ise Londra yönetiminin İskoçya'nın bağımsızlığına dair bir referanduma izin verdiği görülmektedir. Bağımsızlık referandumunun yapılacağı tarih netleştikten sonra bağımsızlık isteyen SNP ile birliğin devamından yana olan İşçi Partisi önderliğindeki koalisyon arasında kampanyalar yapılmıştır.⁷⁵ 18 Eylül 2014'te gerçekleştirilecek olan referandum için SNP'nin kampanya sloganı 'Evet İskoçya' iken bağımsızlık karşıtı olan muhalefet partileri 'Birlikte Daha İyi' sloganını kullanmıştır. Katılımın %84,6 oranında olduğu referandumda birliğin devamından yana oy kullananların sayısı %55,4, bağımsızlıktan yana oy kullananların sayısı ise %44,6 'da kalmıştır.⁷⁶

Referandum sonuçlarını büyük ölçüde etkileyen belli başlı tartışma konuları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, para birimi üzerine yapılan tartışmalardır. Olası bir

⁷⁴ Sürücüoğlu, *a.g.m.*, s. 1182-1185.

⁷⁵ Yılmaz, *a.g.m.*, s. 8-9.

⁷⁶ Sürücüoğlu, *a.g.m.* s. 1188.

bağımsızlık sonrasında İskoçlar, şu anki para birimi olan Sterlini kullanmak istemekte, İngiliz hükümeti ise bağımsızlık halinde buna izin verilmeyeceğini ifade etmiştir.⁷⁷ Kuzey denizindeki petrol ve doğalgaz rezervlerinin durumu da tartışılan hususlardan biridir. Açıkçası İskoçlar, Avrupa'daki petrol rezervlerinin büyük bölümünün bu bölgeden karşılandığını ifade etmekte ve kendi topraklarındaki rezervlerden elde edilen gelirleri Krallık ile paylaşmak istememektedir. Birleşik Krallığın bu konudaki tutumu ise Kuzey Denizi'nde sanılanın aksine yeterince rezervin olmadığı yönündedir.⁷⁸ Doğrusu, 1980'lerden önce Birleşik Krallık petrol ithal eden bir ülke konumunda olsa da 1960'lı yıllarda Kuzey Denizi'nde petrol ve doğalgaz yataklarının bulunması, onu petrol ihraç eden ülke statüsüne yükseltmiştir.⁷⁹ Tartışma konularının içinde belki de en önemlisi, AB üyeliği sorunsalıdır. Bağımsızlığın gerçekleşmesi durumunda, İskoçya'nın Avrupa Birliği'ne üyeliğinin hangi koşullarda ve nasıl gerçekleşeceği üzerine yapılan tartışmaları içermektedir. İskoçya, AB üyeliğinin 48.madde uyarınca kurucu anlaşmada birtakım düzenlemelere gidilerek çözülmesini istemiştir. Kaldı ki SNP'nin 'Avrupa İçinde Bağımsızlık' söylemi de yeni bir üyeliğin söz konusu olmaması yönündeydi. Oysa 1973' ten bu yana AB üyesi olan Birleşik Krallık, üyeliğin 49. madde çerçevesinde müzakereler yoluyla sürdürüleceğini belirtmiştir.⁸⁰ Bu konuda AB'nin tutumunu ise Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso'nun söylemlerinde bulmak mümkündür. Barroso, bağımsızlığın kazanılması durumunda İskoçya'nın herhangi bir ülke gibi dışarıdan başvuru yapması gerekeceğini ve bütün üyeler kabul etmediği takdirce üyeliğin gerçekleşmeyeceğini ifade etmiştir.⁸¹ Nükleer silahsızlanma sorunu da tartışılan konu başlıklarından biridir. SNP, İskoçya'nın nükleer silahlardan arındırılmasını istemiş buna karşılık Birleşik Krallık ise İskoçya'da konuşlu olan 'Trident' füzelerini taşıyan 'Vanguard' denizaltılarının taşınmayacağını belirtmiştir.

⁷⁷ İbrahim Saylan, "İskoç Milliyetçiliğinin Dünü, Bugünü ve Geleceği", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 53,(2017), s. 100-102.

⁷⁸ Bayraklı, *a.g.m*, s. 3

⁷⁹ Burak Küntay-Yusuf Ertuğral, "Birleşik Krallığın AB'deki Geleceği ve İskoçya Sorunu", *EURO Politika*, Sayı 2017,(2017), s. 138.

⁸⁰ Saylan, *a.g.m*, s. 97.

⁸¹ Sürücüoğlu, *a.g.m*, s. 1187.

Bu konuda NATO genel sekreterinden de destek alan Birleşik Krallık, nükleer caydırıcılığından ödün vermek istememektedir.⁸²

Bağımsız bir İskoçya, Birleşik Krallığın NATO ve BM Güvenlik Konseyi gibi uluslararası örgütlerdeki etkisini azaltabilecektir. Ayrıca İskoçya'nın bağımsızlığı, Birleşik Krallığın nüfusunu ve yüzölçümünü küçültecektir. Bu durumda Krallık ekonomik olarak olumsuz etkilenecek, Sterlin ise dünya piyasalarında güç kaybedecektir. Vurgulanması gereken diğer bir nokta, İskoçya'nın bağımsızlığının Kuzey İrlanda'nın bağımsızlık taleplerini arttırabileceği ve diğer ayrılıkçı hareketler için de emsal teşkil edebileceğidir.⁸³ 2014 Bağımsızlık Referandumunda Birleşik Krallıktan ayrılmanın maliyeti, AB üyeliğinden feragat edilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle AB üyeliğinden ödün verilmek istenmemesi, “Birlikte daha iyi” bloğunun kazanmasında etkili olmuştur.⁸⁴ İskoçya'nın bağımsızlık talebi üzerine yapılan referandum, kampanyaları itibariyle daha çok ekonomik tartışmaları içermektedir. Bu referandumda dil, kültür, etnisite gibi milliyetçiliğin çok sık müracaat ettiği unsurlar yeterince etkili olmamıştır. Daha ziyade seçimde, ekonomik argümanlarla desteklenen milliyetçi duygular görülmektedir.⁸⁵

Birleşik Krallığın AB'den çıkışı anlamına gelen Brexit, bağımsızlık sorunsalına yeni bir boyut kazandırmıştır. Referandumda ayrılık kararı alınmasının ardından İskoçya Bölgesel Yönetimi Başbakanı ve SNP lideri Nicola Sturgeon'un söylemleri, bağımsızlık olgusunun tekrar gündeme gelmesi bakımından oldukça önemlidir. Sturgeon; Brexit'i tercih edenin İskoç halkı olmadığını, bu nedenle bir alternatife ihtiyaç duyduklarını ve bu alternatfin ise bağımsızlık olduğunu ifade etmiştir. İskoçya'nın gündemini meşgul eden bir diğer konu, Brexit Antlaşması'yla beraber Kuzey İrlanda'ya verilen imtiyazdır. Bu anlaşma ile Kuzey İrlanda'nın fiili olarak AB'ye üyeliği devam etmekte ve bundan rahatsızlık duyan İskoçya'da ayrılıkçı talepler güçlenmektedir.⁸⁶

⁸² Saylan, *a.g.m*, s. 102.

⁸³ Bayraklı, *a.g.m*, s. 3-4.

⁸⁴ Saylan, *a.g.m*, s. 105.

⁸⁵ Bayraklı, *a.g.m*, s. 3.

⁸⁶ Avrasya İncelemeleri Merkezi, “İskoçya Bölgesel Yönetimi Başkanı: Brexit'i Biz Tercih Etmedik”, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/ISKOCYA-BOLGESEL-BASBAKANI-BREXIT-I-BIZ-TERCIH-ETMEDIK>(erişim tarihi: 04.03.2020).

2014 Bağımsızlık Referandumunda AB üyeliğini bağımsızlığın önüne geçiren İskoç halkı, yukarıda da değindiğimiz gibi hayır lehine oy kullanmış ve olası bağımsızlığı engellemiştir. İngiltere'nin AB'den çıkışı ile bağımsızlığın önünde hiçbir engel kalmadığını düşünen İskoç hükümeti, 2020 yılının ikinci yarısında bir referandum düzenlemek istediğini dile getirmiştir. Ne var ki İskoç hükümetinin referandum için Londra hükümetinden onay alıp alamayacağı, belirsizlik arz etmektedir.⁸⁷

Sonuç olarak SNP önderliğinde başlayıp bugüne kadar gelen İskoç milliyetçiliği, her ne kadar milli duygular ve milli semboller temelinde şekillendiyse de günümüzde daha çok ekonomik bir seyir izlemektedir. Genel itibariyle İskoçya sorunu, Birleşik Krallığın siyasal yapısında önemli değişikliklere neden olabilecek türden bir ayrılıkçı yapı ihtiva etmektedir. Ayrıca kalıcı bir çözüm bulunamaması sebebiyle sorun, Birleşik Krallığın geleceği hususundaki müphemliğini korumaktadır.

2.2.Birleşik Krallık-Kuzey İrlanda

Birleşik Krallığın yetki verdiği konular dışında yönetsel olarak krallığa bağlı olan ve egemenlikleri bulunmayan İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda; Birleşik Krallığı oluşturan devletlerdir.⁸⁸ Bu devletlerden Kuzey İrlanda, coğrafi konumu itibariyle İrlanda'nın kuzey kesiminde 'Ulster' olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Bölge, modern batı dünyasının gördüğü etno-dinsel temelli ilk büyük ayrılıkçı harekete ev sahipliği yapması bakımından değerlidir. Bu noktada Kuzey İrlanda sorununun İrlanda'nın bölünmüşlüğüyle ortaya çıktığını söylemek, doğru fakat yüzeysel bir bilgi olacaktır. Zira sorunun geçmişi çok daha eski dönemlere hitap etmektedir.⁸⁹

Kuzey İrlanda sorunun kökleri, Normanların 1167 yılında İrlanda'yı istila etmesine kadar uzanmaktadır. Hemen hemen bin yıllık bir zaman dilimine sahip olan

⁸⁷ "İskoçya'dan Bağımsızlık Açıklaması", <https://www.sabah.com.tr/dunya/2020/02/12/iskocya-dan-bagimsizlik-aciklamasi> (erişim tarihi: 02.03.2020).

⁸⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Birleşik Krallık'ın Siyasi Görünümü", <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 02.03.2020).

⁸⁹ Altuğ Günay-Barış Gürsoy, "Kuzey İrlanda Sorunu ve Avrupa Birliği'nin Tutumu", (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 123.

ve birtakım dönüşümlerle birlikte diri kalan sorun oldukça önemlidir.⁹⁰ Adadaki İngiliz hâkimiyeti ilk olarak kültürel ayrımcılık ve hukuki zorlamalarla kendini göstermiş ve henüz mezhep ayrılığının yerleşmediği dönemde İrlandalılar, birçok yönden İngilizlerden farklı olmuşlardır.⁹¹

İrlanda'daki mezhep çatışmalarının başlangıcı, İngiltere Kralı VIII. Henry'nin Katolik Kilisesi'nden ayrılıp Anglikan Kilisesi'ni kurduğu 16.yy'a dayanmaktadır. Anglikan Kilisesi'nin kurulması, sadece dini bir nitelik taşımamaktadır. İngiltere, Anglikan Kilisesi'ni kurarak siyasi anlamda gerçek bir ada devleti haline gelmiş ve bu noktadan sonra sadece kendi çıkarlarını düşünmüştür. Krallığın diğer kurucu üyelerine yönelik yaptığı siyasi hamleler, İngiliz egoizminin en açık örneklerini oluşturmaktadır.⁹² Bu bencil politikalar, ilk olarak Protestan mezhebinin İrlanda'ya dayatılmasıyla ortaya çıkmıştır. Katolik İrlandalıların mezhep değişikliğine karşı oluşları, İngilizlerin İrlanda kültür ve mezhebine yönelik saldırılarıyla iyice belirginleşmiştir. İlerleyen yıllarda adanın Protestan yerleşimine açılması, Katolikler için toplumsal bir kaygı unsuru halini almıştır. İngiliz yönetiminin Katoliklerin sahip olduğu toprakları Protestanlara veriş, ortamın gerginliğini daha da tırmandırmıştır. Bu sebeple 1641 senesinde Katolikler, artan Protestan nüfusuna tepkilerini 12 bin göçmen Protestanı öldürerek vermiştir. Ardından İngiliz hükümetinin yanıtı ise gecikmemiştir: Birçok Katolik İrlandalıyı öldürmek, yerlerinden etmek ve boşalan yerlere Protestanları yerleştirmek. Böylelikle Katolikler ve Protestanlar arasındaki ayrılık derinleşmiş ve bir kan meselesine dönüşmüştür. Katolik taraftarı olan II. James'in tahta geçmesi, İrlandalılar için bir umut kaynağı olsa da; Prens Orange'ın tarih sahnesine çıkması, bu umutları hezeyana uğratmıştır. Katolikler neredeyse tüm siyasal ve sosyal haklarını kaybetmişlerdir. 18.yy'a gelindiğinde Protestan-Katolik ayrımı gütmeden İrlanda'da yaşayan herkese, baskı ve kötü muamele yapılması isyanları da beraberinde getirmiştir. Bu noktada 1791 yılında kurulan ve bünyesinde Katoliklerle beraber Protestanları da içeren bir örgüt olan Birleşik İrlandalılar

⁹⁰ Mesut Şöhret, "Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4,(2013), s. 42.

⁹¹ Günay- Gürsoy, *a.g.m*, s. 124.

⁹² İbrahim Çağrı Erkul, "Britanya İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Tudor Hanedanı'nın Etkisi", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 23,(2016), s. 160.

Topluluğu'nun isyanı oldukça önemlidir.⁹³ Çünkü bu isyan sonrasında İngiliz hükümeti, Birlik yasası çıkartarak İrlanda yönetimini Birleşik Krallığa dâhil etmiştir.

Katolik İrlandalıların bağımsızlık fikirleri, ülkenin temel besin kaynağında yaşadığı kıtlıktan sonra kendini göstermiştir. Çünkü kıtlık, özellikle İrlanda'nın güneyinde yaşayan ve verimsiz topraklara sahip olan Katolikleri derinden etkilemiştir. Bu etki, yaklaşık bir milyon insanın ölümü ve bir milyon insanın da göçünü içermektedir. Bu göçler yüzünden ABD ve İngiltere gibi ülkelerin sömürgelerinde, İrlanda'ya güç veren 'İrlanda Diasporası' oluşturulmuştur.⁹⁴ Yaşanan kıtlığın ardından bağımsızlık fikirleri güçlenen Katolik İrlandalılar, mücadeleye silahlı örgütlerle devam etmiştir. Cumhuriyetçi ve ayrılıkçı fikirleriyle ön plana çıkan ve daha sonra İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği örgütünü kuran Genç İrlandalılar, 19.yy'ın ayrılıkçı örgütlerinin en önemlisidir. Örgüt, İrlanda'nın Birleşik Krallık'tan tamamen ayrılarak bağımsız olması amacını taşımaktadır. Cumhuriyetçi bloğunun uzantısı olan İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği, daha sonra Sinn Fein ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (*Irish Republican Army-IRA*) olarak devam edecektir.⁹⁵

İrlanda'nın özerkliğini konu alan yasa tasarısı, hem Protestanlar hem de Lordlar Kamarası engeli ile karşılaşmıştır. Sorunun çözümü adına önerilen Home Rule ise Birinci Dünya Savaşı nedeniyle askıya alınmıştır. Talepleri yerine getirilmeyen Cumhuriyetçiler, tepkilerini özellikle Sinn Fein'in etkin olduğu Paskalya Ayaklanması ile gösterse de İngiliz hükümeti ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırılmış ve ayaklanmaya neden olan önemli kişileri idam ettirmiştir. 1918 seçimlerinden tek başına galip ayrılan Sinn Fein, İrlanda meclisi Dail Eirann'ı kurmuştur. Meclisi ve yetkilerini tanımayan İngiliz hükümeti, İrlanda'nın savaş açması karşısında daha fazla sorun yaşamak istememiş ve İrlanda ile Anglo-Irish Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşmayla kurulan Serbest İrlanda Cumhuriyeti, İngiliz Milletler Topluluğu'nu terk etmiş ve 1949 yılında bağımsızlığını kazanmıştır.⁹⁶

⁹³ Şöhret, *a.g.m*, s. 45.

⁹⁴ Şöhret, *a.g.m*, s. 49-50.

⁹⁵ Özlem Baştan, "Etnik Ayrılıkçı Terör Örgütü: İrlanda Cumhuriyet Ordusu (İRA)", s. 7-8. https://www.academia.edu/35567455/ETN%C4%B0K_AYRILIK%C3%87I_TER%C3%96R_%C3%96RG%C3%9CT%C3%9C_%C4%B1ra_new1_docx (erişim tarihi: 07.03.2020).

⁹⁶ Şöhret, *a.g.m*, s. 52-55.

Kuzey İrlanda sorunu, esas itibariyle 1921’de gerçekleşen bölünme ile ortaya çıkmıştır. İngiliz yönetimi, önceleri Katoliklerin tümüne karşı izlediği yıldırma politikasını artık sadece Kuzey İrlanda’daki Katolikler üzerinde uygulamaya başlamıştır. Katolikleri Kuzey İrlanda’da azınlıklaştırma politikaları, en dikkat çeken uygulamalarıdır. Bu politikalara rağmen kuzeyin gelişmiş işgücü imkânları, Katoliklerin bölgeye yerleşimini sağlamakta fakat bu ikamet, hayatlarını iyi şartlar altında idame ettirdikleri anlamına gelmemektedir. Katolikler için asıl önemli darbe, kendilerinin yönetimden dışlanması ve Protestanların söz konusu rejimin tek sahibi olmasıdır. Ayrıca güney kuzeye yönelik birliktelik siyasetini geride bırakmış, IRA da güçsüzlüğü ve Katolik Kilisesi’nin muhalefeti sebebiyle büyük çaplı bir destek verememiştir. Bu noktada karşımıza Katoliklerin koruyuculuğunu yapan ve onları bir arada tutan Katolik Kilisesi çıkmaktadır. Zira bu dönemde Katolik Kilisesi’ne üye olmak, İrlandalı olmakla eşdeğer sayılmaktadır. 20.yy’a gelindiğinde ise mali durumları iyileşmeye başlayan Katoliklerin; halen bürokraside, hukukta ve yerel hükümette temsil edilmedikleri görülmüştür. Bu olumsuz durumlara karşı ilk reaksiyon; öncüsünün üniversite öğrencileri olduğu, işçi sınıfı ve yeni Katolik orta sınıfın da desteklediği ‘Medeni Haklar Kampanyası’ olmuştur. Kampanya, temelde Katoliklerle Protestanların eşit haklardan yararlanmasına dayanmaktadır. Kuzey İrlanda Protestan hükümetinin rejime yönelik bir tehdit olarak algıladığı kampanya, loyalist Protestan grupların şiddete başvurusuyla ateşlenmiş ve ‘Troubles’ dönemine zemin hazırlamıştır. Kuzey İrlanda’daki Katolıklara yönelik artan baskı ve şiddet, Katoliklerin mağduriyeti üzerinden şiddetini meşrulaştırmaya çalışan IRA’nın güçlenmesini sağlamıştır. Hatta örgüt o kadar çok güçlenmiştir ki artık IRA üyeliği bir vatanseverlik göstergesi sayılmıştır.⁹⁷

IRA’ya verilen destek, Troubles döneminin en önemli olaylarından biri olarak görülen Kanlı Pazar (*Bloody Sunday*) sonrasında tepe noktasına ulaşmıştır. İngiliz askerleri, 30 Ocak 1972 Pazar günü düzenlenen bir yürüyüş esnasında 13 silahsız protestocuyu öldürmüştür. Akabinde Krallık, Protestan hamiyetindeki Kuzey İrlanda parlamentosunu kapatmış ve merkezi otoriteyi ele almıştır. IRA ile İngiliz yönetimi arasındaki barış görüşmeleri ise 1972 Haziran’ında yapılmıştır. Ne var ki ilan edilen

⁹⁷ Elçin Aktoprak, “Din ve Millet: Kuzey İrlanda Örneğinde Bir Azınlık Milliyetçiliği Olarak Katoliklik”, *Alternatif Politika Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2,(2015), s. 338-342.

ateşkes sonrasında talepler hususunda herhangi bir uzlaşının sağlanamaması, ateşkesin kısa ömürlü olmasına neden olmuştur. Bu noktada IRA'nın Kanlı Cuma eylemini gerçekleştirmesi, bozulan ateşkesin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁸

1990'lı yıllar ise Kuzey İrlanda'nın barış arayışı içinde olduğu yıllardır. Bu konuya ABD'nin fazlaca eğildiği dikkat çekmektedir. Özellikle arabulucu rolüyle, barış görüşmelerinin gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur. Nitekim bu görüşmeler sonucunda imzalanan 1998 Belfast ya da Hayırlı Cuma Anlaşması, Katolikler ve Protestanlar arasındaki barışın tesis edilmesi açısından oldukça önemli bir anlaşmadır. Her iki tarafın silah bırakması ve Kuzey İrlanda'nın istediği takdirde İrlanda ile birleşebilmesi gibi hükümleri içermektedir.⁹⁹ Anlaşma, Katolik ve Protestan halkın birleşmesini dayatmadan ziyade bir hak ve bir seçim olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ayrıca İrlanda ulusunu topraksal bir bütün olarak tanımlamaktan uzaktır.¹⁰⁰ Başka bir deyişle İrlanda'nın, Kuzey İrlanda üzerinde hak iddia etmesine karşı çıkmaktadır. Ardından anlaşmayı IRA'nın silah bırakması ve 2007'de İngiliz askerinin adadan çekilmesi izlemiştir.¹⁰¹

Günümüze bakıldığında ise iki toplumlu yapının kabul edildiği görülmekle beraber bölgenin entegrasyonu için çalışmalar sürdürülmektedir. Örneğin, karma eğitimin uygulanmaya çalışıldığı Kuzey İrlanda'da Katolik çocuklar Katolik, Protestan çocuklar Protestan okullarına gitmektedir. Özellikle sivil toplum örgütleri bu konuda aktif rol alsa da halen iki toplum arasındaki fark muhafaza edilmektedir. Bu ayrım, dini bayramlar ve törenlerde daha fazla açığa çıkmaktadır. Bugüne kadar oldukça hayalperest bulunan birleşme fikri, artık daha gerçekleştirilebilir bir konumdadır. Esasen kıtlık sonucu oluşan İrlanda diasporasının azımsanmayacak seviyelere ulaşması ve Sinn Féin'in 2020 Şubat seçimlerindeki yükselen başarısı, akıllara Birleşik İrlanda fikrini getirmektedir. İrlanda Cumhuriyeti, Protestanlara karşı eski sert tutumunu geride bırakıp ılımlı bir politika izlemekte ve birleşme

⁹⁸ Baştan, *a.g.m.*, s. 10.

⁹⁹ Baştan, *a.g.m.*, s. 11-12.

¹⁰⁰ Joseph Ruane-Jennifer Todd, "A Changed Irish Nationalism? The Significance of the Good Friday Agreement of 1998", (ed. Anne Mandeville vd.), *Europe's Old States and the New World Order: The Politics of Transition in Britain, France and Spain*, Dublin: University College Dublin Press, 2003, s. 123.

¹⁰¹ Baştan, *a.g.m.*, s. 12.

ihtimalini gözler önüne sermektedir. Ayrıca Hayırlı Cuma antlaşmasıyla birleşme kolaylıkla gerçekleşebilecek ve herhangi bir vetoyla karşılaşmayacaktır. Birleşme ihtimalini ortaya koyan bir diğer husus, AB üyeliğidir. Zira AB, Kuzey İrlanda'nın İrlanda Cumhuriyetine katılması durumunda İrlanda'nın üyeliği altında tekrar üye olabileceğini ifade etmiştir. İngiltere ise Brexit antlaşması ile birlikten çıkmasına rağmen Kuzey İrlanda'ya ayrıcalıklı bir konum vermiştir. Aynı zamanda bu antlaşma, fiili olarak Kuzey İrlanda'nın AB'ye üyeliğini devam ettiren bir antlaşmadır. Üyeliğin devamı, birleşme taleplerini azaltabilecektir.¹⁰²

Tüm bu anlatılanlar ışığında bir değerlendirme yapmak gerekirse esasen İrlanda sorunu, etno-dinsel milliyetçi bir hareket olarak ortaya çıkıp varlığını sürdürmüştür. Kuzey İrlanda sorunu ise 1921 tarihindeki bölünme ile ortaya çıkmış ve IRA nedeniyle bugünkü konumuna ulaşmıştır. Londra'nın oluşturduğu siyasal kutuplaşma, mezhepsel ayrılık ve kötü yaşanmışlıklarla birleşince Kuzey İrlanda ayrılıkçılığı; Londra hükümetinin başarısız bir sınavı haline gelmiştir. Bu doğrultuda zamanla mezhepler kimlikleşmiştir. Başka bir deyişle Kuzey İrlanda'da Katolik ya da Protestan olmak, millet olmakla bir tutulsa da bu sorun birleşmeyle aşılabılır görülmektedir. Eğer birleşme gerçekleşirse sorun ortadan kalkabilir.

2.3.İtalya-Kuzey Ligi

Günümüz itibariyle kuzey-güney kelimeleri, coğrafi bir terim olmaktan çıkarak bir ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi ve siyasal seçimleriyle ilgili kavramlar haline gelmiştir. Genel olarak bir ülkenin kuzeyi, zengin ve gelişmiş bir bölgeyi ifade ederken güneyi ise fakir ve gelişmemiş bir bölgeyi ifade etmektedir.¹⁰³ Bu bağlamda İtalya'nın kuzeyinde 1990'lardan itibaren ortaya çıkan bölgeselcilik hareketi, fakir güneyin zengin kuzey tarafından beslenmek istenmemesi üzerine 1991 yılında Kuzey Ligi'nin (Lega Nord) kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Kuzey Ligi hareketinin kökleri, Umberto Bossi tarafından 1979 yılında kurulan Lombard Birliğine uzanmaktadır. Ayrıca özerklik taraftarı olan Aosta Vadisi Birliği, Kuzey Ligi hareketinin oluşumunda etkili olmuştur. 1980 yılında kurulan Veneto Ligi ve Piemonte'nin

¹⁰² Deniz Bal, "İrlandalıların Birleşmesi Muhtemel Görünüyor", [http://www.europolitika.com/birlesik-irlanda/\(erişim tarihi: 08.03.2020\)](http://www.europolitika.com/birlesik-irlanda/(erişim tarihi: 08.03.2020)).

¹⁰³ Alper Arısoy, "İtalya'da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Ligi Hareketi", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1,(2010), s. 2-3.

Yeniden Doğuşu Hareketi, bölgesel kimlikleri ön plana çıkaran söylemleri dolayısıyla tabandan beklediği ilgiyi görememiş ve başarılı olamamıştır. 1984 yılında Lombard birliğinin evrilmesiyle oluşan Lombard Ligi, 1987 genel seçimlerine birer milletvekili ve senatör çıkarmıştır. 1989 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise Lombard Bölgesi, oyların yüzde 6,5' ini almıştır. 1991 senesinde Lombard Ligi, Veneto Ligi, Piemonte'nin Yeniden Doğuşu, Emilia-Romagna Ligi, Toskana İttifakı ve Liguria Birliği bir araya gelerek başkanının Umberto Bossi olduğu Kuzey Ligi'ni oluşturmuştur.¹⁰⁴ Partinin tanımlanmasında ise Kuzey Ligi aktivistinin sözleri oldukça önemlidir: "Lig siyasi bir parti değildir, bir harekettir. Çünkü bu politikadan çok daha fazlasını ifade eder. Kuzey Ligi bir din gibidir, içten gelen bir histir ve bir politikayı desteklemekten çok daha fazlasıdır. Kuzey Ligi'nin belirli bir ideolojisi yoktur, mesela sol veya sağ tarafların partileri, popüler kuzey halkı hareketi ve diğer partiler sadece siyasetle ilgilenirler ama Kuzey Ligi'nin misyonu bundan çok daha fazlasıdır. Onun misyonu, İtalya'nın kuzeyini kurtarmaktır."¹⁰⁵

Katıldığı ilk seçimler olan 1992, 1993 ve 1994 seçimlerinde parti; federalizm yanlısı politikalar izlemiştir.¹⁰⁶ Umberto Bossi, Lig'in örgütsel sınırlamalardan ve güneyin ekonomik ve kültürel geri kalmışlığından mustarip olduğunu söylemiştir. Ayrıca İtalyan basınının, partisini 'Güney İtalya halkına ırkçılık yapmakla' suçladığını ileri sürmüştür. Ne var ki Lig'in güney karşıtı görüntüsünü basın icat etmemiştir; güney karşıtlığı az çok görünür haldedir. Aslında Bossi'nin, 'önyargılı ve yozlaşmış merkezi devletin, İtalya'nın güneyinde yaşayan İtalyanlara karşı izlediği savurgan politikalar ile Kuzey İtalya ve yurttaşlarının cezalandırıldığını ifade etmesi', onun güney karşıtlığını kanıtlar niteliktedir. Güneyin ekonomik sorumluluğunu almak istemeyen Lig, bu söylem ile kendine sert ve tartışmalı bir imaj geliştirmiş ve İtalya'nın kuzeyine sosyokültürel bir kimlik kazandırmıştır. Bu noktada Kuzey Ligi'nin dile getirdiği fakir güneye karşılık güçlü kuzey söylemi, politik projesinin temel unsurunu oluşturmuştur. Kuzey Ligi'nin büyümesinin temel

¹⁰⁴ Uğur Burç Yıldız-Durmuş Çağlar Çakır, "İtalya'da Kuzey Ligi'nin Ulusal ve Yerel Politikaları: Matteo Salvini Dönemi (2013-)", (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 243.

¹⁰⁵ Benito Giordano, "A Place Called Padania? The Lega Nord and the Political Representation of Northern Italy", *European Urban and Regional Studies*, Cilt 6, Sayı 3,(2016), s. 219.

¹⁰⁶ Yıldız-Çakır, *a.g.m.*, s. 246.

sebebi ise İtalya'nın kuzeyindeki güney karşıtı duyguların siyasi temsilcisi olarak bu duyguları yeniden üretme yeteneğine vakıf olmasıdır.¹⁰⁷

1995 yılına gelindiğinde ise Bossi, özellikle devletin federal reformuna açık olan siyasi güçlerle arasındaki karşıtlığı ve 'ötekiliği' vurgulamak için sınırları açıkça tanımlanmamış hayali bir varlık olan 'Padania' için bağımsızlık talep etmiştir.¹⁰⁸ Şu var ki bir süre sonra Kuzey İtalya'da yaşayan farklı kimliklere sahip Piemontelilerin, Liguryalıların, Lombardiyalıların, Trentinoluların, Emiliyalıların ve Venetoluların ortak bir Padania kimliği altında bir arada nasıl yaşayabileceği sorusu gündeme gelmiştir. Bu tartışma ortamı, Kuzey Ligi içinde belli gruplaşmalara neden olmuş akabinde bu sorun 'Padania' karşıtı grupların Lig'den ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. 1998 yılında Lig'den kopan bir grubun Veneto Cumhuriyeti Ligi'ni kurdukları görülmüştür. Kuzey Ligi'nin bağımsızlık söylemleri yalnızca parti içinde değil tabandan ve seçmen kitlesinden de destek bulamamış ve tepkilere neden olmuştur. Bu sebeple Kuzey Ligi'nin ayrılıkçı söylemi, 2001 öncesi seçimlerin başarısızlık nedeni olarak gösterilebilmektedir. Yaşanan siyasal başarısızlıktan aldığı dersle Kuzey Ligi, ayrılıkçı politikaları büyük ölçüde terk etmiş ve tekrar federalizm yanlısı politikalara yönelmiştir. 1999 Avrupa Parlamentosu ve 2000 yılındaki yerel seçimlerine tek başına katılan Kuzey Ligi, üst üste yenilgiler alması üzerine kendine başarı sağlayacak bir ortak arayışı içerisine girmiştir. Bu bağlamda 2001 yılında girdiği seçimde Forza Italia ile yaptığı koalisyonla başarı sağlayan Lig, sisteme tekrar entegre olmuş ve ayrılıkçı politikalara tekrar sarılmıştır. Böylelikle 2006 yılına kadar iktidarda kalan Lig, partinin adını 2002'den itibaren resmi olarak 'Padania'nın Bağımsızlığı İçin Kuzey Ligi' olarak değiştirmiştir. Üstelik parti tüzüğü'nün ilk maddesi, 'Padania'nın bağımsız ve federal bir devlet olarak tanınmasını' içermesi bakımından oldukça önemlidir.¹⁰⁹

2013 yılına kadar hem ayrılıkçılık hem de federalizm politikaları uygulayan Kuzey Ligi'nde Matteo Salvini döneminin başlamasıyla birlikte Lig, ideolojik bir dönüşüm geçirmiştir. Salvini; federalizm, özerklik ve bağımsızlık gibi söylemleri geride bırakmış ve Lig ülkenin tümüne yönelik politikalar geliştiren bir parti

¹⁰⁷ Giordano, *a.g.m.*, s. 219-220.

¹⁰⁸ Giovanni Barbieri, "The Northern League in the 'Red Belt' of Italy", *Bulletin of Italian Politics*, Cilt 4, Sayı 2,(2012), s. 280.

¹⁰⁹ Arısoy, *a.g.m.*, s. 7.

profiline sahip olmuştur. Salvini, 2008 yılında yaşanan uluslararası çaptaki ekonomik krizi referans alarak İtalyan halkının refah seviyesini yükselteceğini ileri sürmüştür. Ayrıca Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına alan Arap Baharı yüzünden Avrupa kıtasında yasadışı göçlerin artması, onun iktidara gelmek için kullandığı önemli bir unsur olmuştur.¹¹⁰ Lig'in siyasi söylemlerine göre göçmenler güvensizlik üretmekte ve gelen tüm göçmenlerin acilen durdurulması gerekmektedir. 'Sınırlarımızı Kapatalım' sloganı partinin bu konudaki rahatsızlığını dile getirmesi bakımından önem taşımıştır.¹¹¹ İtalyan hükümetinin göçü önleme çabaları, Avrupa Komisyonu'ndan yeterli desteği alamaması üzerine başarısız olmuştur. Böylelikle İtalya, göç dalgası dolayısıyla ciddi bir mali yük altında kalmış ve bu sorun 2018 seçimlerini belirleyen önemli bir ölçüt olmuştur.¹¹²

2018 seçimlerinden sonra Lig, İtalya'nın kuzeyinde ayrı bir ülke kurma hedefinden vazgeçip ülkeyi yöneten koalisyon ortaklarından birine dönüşmüştür. Kendisi gibi popülist bir parti olan Beş Yıldız Hareketi, koalisyonun diğer ortağı konumundadır. Koalisyon programında, resmi belgeleri olmayan göçmenlerin toplu olarak sınır dışı edilmeleri yer almaktadır. Lig hareketinin lideri ve yeni hükümetin İçişleri Bakanı Matteo Salvini Sicilya Adası'na yaptığı ziyarette Sicilya'nın, 'Avrupa'nın mülteci kampı olmaktan çıkarılması gerektiğini' ifade etmiştir.¹¹³ Göçmen karşıtı söylemleriyle Salvini, hem koalisyon içinde hem de ülke çapında popüler hale gelmiştir. Onun ülkeye ektiği yabancı düşmanlığı, son yıllarda yabancılara karşı artan nefret söylemlerinden anlaşılmaktadır. Ülkede mülteciler, göçmenler ve siyahiler; aşırı sağcı kesim tarafından huzursuz edilmektedir.¹¹⁴ İtalya'daki Avrupa Parlamentosu son seçimlerinde Kuzey Ligi, tek başına iktidar olmayı başarmıştır. Salvini bu başarıyı salt ülkesinin değil, aynı zamanda Avrupa'nın başarısı ve umudu olarak görmüştür.¹¹⁵ Günümüzde ise İtalya'nın ırkçı politikalarına

¹¹⁰ Yıldız-Çakır, *a.g.m.*, s. 246.

¹¹¹ Marco Brunazzo, "The Lega Nord: From Regional Protest to National Government", *ECPR General Conference*, (2013), s. 20.

¹¹² Yıldız-Çakır, *a.g.m.*, s. 248-249.

¹¹³ "Avrupa'da Hızla Yükselen İrkçi Hareketler", <https://qaynarinfo.az/tr/avrupada-hizla-yukselen-irkci-hareketler/> (erişim tarihi: 15.03.2020).

¹¹⁴ Yıldız ve Çakır, *a.g.m.*, s. 246.

¹¹⁵ Şenhan Bolelli, "AP Seçimlerinde İtalya'da Aşırı Sağ Tarihi Bir Zafer Kazandı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ap-seçimlerinde-italyada-asiri-sag-tarihi-zafer-kazandi/1490107> (erişim tarihi: 22.03.2020).

devam ettiği görülmektedir. Kuzey Ligi'nin yükselen başarısı, ülkede anti-faşist ve sol gruplar tarafından oldukça kaygı verici olarak görülmektedir. Dahası toplumun belli kesimlerinde Mussoli'nin faşizmine geri döneleceği korkusu hâkimdir.¹¹⁶ Kuzey Ligi'nin Irkçı ve yabancı düşmanlığına dayalı politikaları zaman zaman halkın belli bir kesimi tarafından protestolarla karşılanırsa da büyük bir kesiminin desteğini elinde bulundurması, İtalya'da ayrılıkçı hareketlerin gelecek vaat eden boyutunu ortaya koymaktadır.

2.4.Belçika-Flamanlar

İsmi hem hemen hem iki asır evvel yaşamış olan 'Belgae' adında bir Kelt kabilesinden aldığı düşünülen Belçika, kuruluşundan bu yana çeşitli ulusların hâkimiyeti altında kalmıştır. Nispeten Germen ve Roma kavimlerinin bölgeyi istilası ile şekillenmiş ve genel hatlarıyla günümüz coğrafi sınırlarına kavuşmuştur.¹¹⁷ Bu sınırlar ekonomik ve kültürel unsurlar üzerinden tanımlanmış ve nihai olarak Belçika anayasasında belirginlik kazanmıştır. Flamanca, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç resmi dilin kabulü, bu durumu izah eder niteliktedir.¹¹⁸

Belçika Krallığı, 1831 anayasası ile üniter devlet kapsamında kurulmasına rağmen yaptığı federal reformlarla giderek daha federal bir devlet yapılanmasına dönüşmüştür. Bu federal devlet yapılanmasında, federal hükümet ile federe birimler arasında yetki-denetim ilişkisi bulunmamaktadır. Bölge ve toplum parlamentoları, hem kendi içyapılarını hem de karşılıklı olarak birbirlerinin hükümet yapısını belirleyebilmektedir.¹¹⁹ Federe bölgeler ülkesi Belçika'da ayrılıkçılık, daha ziyade dil ve ekonomik çıkarlar paydasında ayrışan gruplar arasında ortaya çıkmaktadır.¹²⁰

¹¹⁶ Övgü Pınar, "İtalya'da Seçimler Öncesi Faşizme Dönüş Tartışması", <https://www.google.com.tr/amp/s/www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43049844.amp> (erişim tarihi: 22.03.2020).

¹¹⁷ Eskişehir Ticaret Odası, "Belçika Ülke Bülteni", <http://www.etonet.org.tr/uploads/belcika.pdf> (erişim tarihi: 22.03.2020).

¹¹⁸ Altuğ Günel-Zeynep Selin Balcı, "Belçika'da Flaman Ayrılıkçı Hareketi", (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 168.

¹¹⁹ T.C. Dış İşleri Bakanlığı, "Belçika'nın Siyasi Görünümü", <http://www.mfa.gov.tr/belcika-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 26.03.2020).

¹²⁰ Fehmi Kerem Bilgin, "Belçika'da Ulusal Kimlikler ve Federalizmin Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 67, Sayı 1,(2012), s. 21.

Esasen Belçika'nın Avusturya egemenliğinde geçirdiği dönemden başlayıp bir halk ayaklanması niteliğinde olan Brabant devrimine kadar Flaman ve Valon gruplar arasında belirgin kimlik farklılıkları görülmemiştir. Devrim sonucu kurulan Birleşik Belçika Devletleri'nde Fransız dilinin dayatılması ve Hollanda egemenliğinde geçirilen 1815-1830 yıllarında ise dil dayatma politikalarının Felemenkçe lehine çevrilmesi, Flamanları rahatsız etmiştir. Bu verilen aralıkta Belçikalı halk, kendi içlerinde ayrılıkçı duygulardan ziyade ulusal duyguların baskınlığını yaşamış ve dönem 1830 devrimine sahne olmuştur. Ayrıca nüfuzlu devletlerin Fransız işgaline karşı oluşturmak istedikleri tarafsız bölge arzusu ve Belçika devriminin herhangi bir savaşa dönüşebileceğinden duyulan kaygı, Belçika'nın bağımsız bir devlet olarak kurulmasına sebep olmuştur. Bağımsızlığı takiben ülkede, anayasada belirtilen 'isteğe bağlı dil' kullanımına karşın Flamanca'nın kamu yaşamından silinmeye çalışıldığı görülmüştür. Bunun üzerine bir grup entelektüel Flaman, Flamanca'nın resmi dil olarak tanınmasını istemiş ve Flander'de resmi dilde çift dilliliği talep etmiştir.¹²¹ Bu noktadan sonra siyasallaşan ve kamu yaşamında Flamanca kullanımını savunan bir Flaman hareketinin varlığı söz konusudur.¹²²

1870'li yıllar, dayatmacı ve sert söylemli dil politikalarının aşamalı bir şekilde esnetildiğini göstermektedir. Flamanca'nın 1873'te ceza mahkemelerince kullanımına gösterilen rızayı, 1883'te ortaokullarda 'tali bir dil' olarak kullanım serbestisi takip etmiştir. Asıl değişiklik ise 1898'de, kanunların Fransızca'nın yanı sıra Flamanca yayınlanmasını öngören eşitlik yasası çerçevesinde gerçekleşmiş ve Flamanca da resmi dil olarak kabul edilmiştir.¹²³ Buna rağmen ülkede Fransızca'nın Flamanca üzerindeki tahakkümü, iki grup arasındaki ayrımı ortaya koymakta ve Flamanları Valonlardan uzaklaştırmaktadır. Dönemin milletvekillerinden Jules Destrée, Krala Mektup adlı bildirisinde buna şu sözlerle açıklık getirmektedir: "Belçika'da Valonlar ve Flamanlar vardır. Belçikalılar yoktur".¹²⁴ Flamanca'nın Belçika'da kazandığı dil

¹²¹ Uğur Kara, "Belçika Oydaşmacı Demokrasinin Tarihsel Gelişimi ve Bunalımı", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 129-130,(2015), s. 4.

¹²² Bilgin, *a.g.m.*, s. 21.

¹²³ Robert Mnookin-Alain Verbeke, "Persistent Nonviolent Conflict with No Reconciliation: The Flemish and Walloons in Belgium", *Law and Contemporary Problems*, Cilt 2, Sayı 2,(2009), s. 159.

¹²⁴ Aydın Ertekin, "Belçika'nın Ulusal ve Bölgesel Edebiyatı Hakkında Ontolojik Tartışmalar ve Değerlendirmeler", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 29,(2017), s. 21.

statüsü, 1914'te Almanya'nın Belçika'yı işgali ile yeniden şekil almıştır. Aslında Birinci Dünya Savaşı'na kadar Flaman ayrılıkçılığı, Belçikalılık üst kimliğini tamamiyle alaşağı etmemiştir. İki grup arasındaki ayrımı keskinleştiren, Almanların dil farklılıkları üzerinden kasti ayrıştırma politikaları olmuştur. Flaman hareketin başlıca hedefi olarak görülen Ghent üniversitesinin eğitim diline Flamanca'yı yerleştirmek, bu dönemde amacına ulaşmış politik bir başarı olarak görülmektedir. Savaş bitiminde Ghent üniversitesinde Fransızca eğitime geri dönülmesi, Flaman kesimde Frankofonlara karşı öfke uyandırmıştır. Fakat işçi partisinin Flamanları mobilize etmesi neticesinde reşit erkeklere tanınan eşit oy hakkı, siyasi alanda üstünlüğü tersine çevirmiştir. Böylelikle siyasi platformda kendini ifade edebilen bir Flaman cephesi oluşmuştur.¹²⁵ Yapılan bu siyasi reformları dil reformları takip etmiştir. 1932'de çıkartılan dil kanunu, Belçika'yı coğrafi olarak üç dilli bir bölgeye ayırmıştı: Flander'de Flamanca, Valonia'da Fransızca ve Brüksel'de çift resmi dil. Fakat bu dil sınırları 10 yılda bir yapılacak olan nüfus sayımlarına bağlanmıştır. Flamanca, çift dilli Brüksel'de bile uygulama alanı bulamazken Fransızca, Flander'de üstünlüğünü sürdürmüş ve dahası Flander'de Flamanca konuşulması da engellenmiştir.¹²⁶ Ekonomik rollerin değişmesi ise İkinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Flander bölgesinde kömür rezervlerinin bulunması ile birlikte artan işgücü ve istihdam, Flander ekonomisini üst seviyelere çıkarmaya yetmiştir. Yatırımcıların Flander'i Valonia'ya tercih etmesi, iki bölge arasındaki iş kaynaklarının farklılaşmasına yol açmıştır.¹²⁷ Böylece kuruluşundan bu yana var olan Valon mali üstünlüğü bir daha eskisi gibi olmamak koşulu ile Flaman lehine değişmiştir. Ekonomik gelişmeler, dil hususundaki birtakım ilerlemeleri beraberinde getirmiştir. Dil bölgesi sınırları sabitlenerek sosyal statü eşitliği sağlanmıştır. 1960'lardan itibaren Belçika sınırları dâhilindeki tüm bölgelerde Flaman nüfusunun Valon nüfusu geçtiği görülmüştür. Günümüze bakıldığında Flamanların, ekonomik ve demografik üstünlüklerini bağımsızlık ile taçlandırmak istedikleri ve Brüksel'in ekonomik sorumluluğunu almak istemedikleri görülmektedir. Ne var ki Belçika hükümeti iki bölgeyi çeşitli anayasal reformlarla dengede tutmaya çalışmaktadır.

¹²⁵ Günel-Balcı, *a.g.m.*, s. 168.

¹²⁶ Mnookin-Verbeke, *a.g.m.*, s. 159-160.

¹²⁷ Peter Thomas, "Belgium's North-South Divide and the Walloon Regional Problem", *Geography*, Cilt 75, Sayı 1,(1990), s. 43-45.

Belçika’da yaşanan temel anlaşmazlık, Flamanların özerklik hatta bağımsızlık talebidir. Bağımsızlık isteğinin arkasındaki temel sebep ise Flamanların, ülkenin kurulduğu ilk yıllardan beri yok sayılmasıdır. 2010 seçimlerinde bağımsızlık yanlısı bir parti olan Yeni Flaman İttifakı (*Nieuw-Vlaamse Alliantie* / N-VA)’nın bütün oyların yüzde otuzunu alması, Belçika açısından oldukça endişe verici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁸ Mayıs 2014 federal ve bölgesel düzeyde yapılan seçimleri ayrılıkçı parti N-VA’nın kazanması, Flamanlar için önemli bir siyasi başarı olmuştur. Ayrıca Flamanların Süper Pazar, Valonların ise Kara Pazar olarak adlandırdığı Mayıs 2019 seçimlerinden Flamanların galip ayrılması, bölgedeki ihtilafı gözler önüne sermektedir. İki topluluk arasındaki sosyokültürel farklılıkların çok net olduğu Belçika’da son yıllarda yükselen Flaman milliyetçiliği, kötü senaryo ihtimallerini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Avrupa Birliği’nin merkezi Brüksel’de yaşanacak olan muhtemel bir ayrılma, birçok Avrupa ülkesini tedirgin edecek ve etkileyecektir.¹²⁹

¹²⁸ Günel-Balcı, *a.g.m.*, s. 195-208.

¹²⁹ Günel-Balcı, *a.g.m.*, s. 216-219.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASK VE KATALONYA AYRILIKÇI HAREKETLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

3.1.İspanya

3.1.1.İspanya’da Ulus-Devlet İnşası

İspanya kelimesinin ‘batı dünyasının şehri’ anlamına gelen İber dilindeki ‘Hispalis’ kelimesinden türediğine yönelik yaygın bir inanış bulunmaktadır. Çoğunlukla Latin ve Katolik bir millet olan İspanyollar, İber yarımadasını yine bir Latin halkı olan Portekizliler ile paylaşmaktadır.¹³⁰ Aynı zamanda bölgede İspanya ve Fransa arasında büyük oranda Portekiz ve İspanyol halkının yaşadığı mikro bir devlet olan Andorra ve İngiltere’ye bağlı küçük bir yönetim olan Cebelitarık bulunmaktadır.¹³¹

Bildiğimiz şekliyle İspanya ya da İspanya Krallığı, 1479’da Kastilya Kraliçesi Isabel ile Aragon kralı Ferdinand’ın yaptığı hanedan evliliği ile ortaya çıkmıştır.¹³² Esasen bu evlilik, iki Katolik hükümdarın kurduğu birleştirici bir monarşiden başka bir şey değildir. Monarka duyulan sadakat, din retoriği üzerinden formüle edilerek siyasi birlik sağlama yolunda kullanılmış ve 18.yy’ın sonuna kadar kimliğin belirleyicisi olarak kalmıştır. Bu noktada Kastilya merkezli kurulan krallık, çevresindeki diğer monarşik devletleri sınırlarına dâhil ederek güçlenmeye çalışmıştır.¹³³ 1492’de Endülüslerin halefi Granada Krallığı’nın yıkılmasıyla

¹³⁰ Erhan Afyoncu, “Katalanlar 303 Yıl Önce de Özerkliklerini Kaybetmişti”, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/10/22/katalanlar-303-yil-once-de-ozerkliklerini-kaybetmisti> (erişim tarihi: 12.10.2020).

¹³¹ Aljazeera Turk, “Ülke Profili İspanya”, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-i-spanya> (erişim tarihi: 12.10.2020).

¹³² Kıvanç Ulusoy, *Katalanlar: Avrupa’da Ayrılıkçılık*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020, s. 58-59.

¹³³ Maya Arakon, “Ulusal Azınlıklar ve Ulus-Devlet Sorunu: Bask Ülkesi”, *Alternatif Politika*, Cilt 5, Sayı 1,(2013), s. 70-71.

başlayan fetih süreci, birliğin sağlamlaştırılma çabalarındandır. Ayrıca aynı yıl Yahudilerin İber yarımadasından sınır dışı edilmesi ile birlikte Hristiyan birliği de sağlanmıştır.¹³⁴ İspanya, siyasi bütünleşmesini 1503'te Napoli'nin, 1512'de Navarra'nın fethi ile tamamlamıştır.¹³⁵ Esasında Napoli hiçbir zaman İspanya'ya tabi olmamış, Güney İtalya'daki savaşları bitirmesi dolayısıyla Ferdinand'ın şahsına bir bağlılık göstermiştir. Napoli gibi Hollanda ve Sicilya Krallıkları da sadece İspanya hükümdarına itaat etmekle yetinmiştir. Navarra ise bağımsız kalmış fakat İspanya ile olan bağıyı koparmamıştır. Aslına bakılacak olursa bu itaatkâr devletler; kendilerine özgü hükümetlere, yasalara, paralara ve ordulara sahip olmuştur.¹³⁶

İspanya'da toprak, yalnız yapılan fetihlerle değil hanedan hakkı ile de kazanılmıştır. Örneğin, Habsburg Hanedanı'ndan Avusturya kralı V. Charles, 1516'da hanedan hakkı olarak Kastilya ve Aragon tahtlarına İspanya kralı olmuş ve mirasının bir parçası olarak Burgundy Düküğü'nü beraberinde getirmiştir. Portekiz'in 1580 yılında İspanya kralı II. Philip tarafından işgal edilmesi de Hanedan hakkı ile gerçekleşmiştir. 1492'de Amerika kıtasının keşfiyle başlayan bu yayılma süreci, İspanyol topraklarının Kuzey Afrika sahillerinden Kanarya Adaları'na kadar uzanmasıyla sonuçlanmıştır. Böylelikle İspanya dört kıtadaki varlığı ile 16.yy'ın başat gücü ve döneminin en büyük sömürge imparatorluğu olmuştur.¹³⁷

İspanya'da ulus devlet inşası ne ulus devletin temellerinin atıldığı Vestfalya Barışı ile ne de milliyetçi çalkantılara yol açan Fransız Devrimi ile başlamıştır. Fransız Devrimi milliyetçi düşüncelerin yerleşmesini sağlasa da bir ulus devlet yapılanması ortaya çıkarmamıştır. Amerikalı bir siyaset bilimci olan Leslie Lipson, ulus devlet inşasını İspanya birliğinin sağlamlaştırıldığı 15.yy'a kadar götürmektedir. Oysaki o dönemde İspanya'yı bir arada tutan şey 'ulus' değil; hanedana, taca ve şahıslara olan bağlılık olmuştur.¹³⁸

İspanya, 19.yy'ın başında Kastilya etrafında ortaya çıkan oldukça yavaş ve düzensiz bir merkezileşmeye tanık olmuştur. 1808-1814 yılları arasında gerçekleşen Napolyon Fransa'sına karşı girişmiş olduğu bağımsızlık savaşı ile milli bir bilinç

¹³⁴ Henry Kamen, *Golden Age Spain*, Londra: Palgrave Macmillan, 2005, s. 5.

¹³⁵ Ulusoy, *a.g.e.*, s. 58-59.

¹³⁶ Kamen, *a.g.e.*, s. 5-7.

¹³⁷ Kamen, *a.g.e.*, s. 5-7.

¹³⁸ H. Gökçe Zabunoğlu, "Günümüzde Ulus Devlet", *ERÜHFD*, Cilt 13, Sayı 1,(2018), s. 546.

yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Monarşi ile kısmi bir burjuvazinin de dâhil olduğu liberal kesim arasında birtakım iktidar mücadeleleri yaşanmıştır. Bu mücadeleler eski düzene muhalefet ve devlet için halk anlayışı yerine, halk için devlet anlayışı üzerinden şekillenmiştir. Böylelikle 1808 ile 1875 arası, İspanya’da iktidar sisteminin sürekli değişikliklere maruz kaldığı görülmüştür. Mutlakiyetçilikten liberalizme ve monarşiden cumhuriyete varana dek yaşanan değişiklikler, 1875-1931 arasında da devam etmiştir.¹³⁹

Liberal bir İspanya’nın tamamlanamayan inşası ve merkezi sistemin sorunlu yapısı, İspanyol ekonomisine de zarar vermiştir. Napolyon’un kıta ablukası sistemini İspanya’ya dayatması¹⁴⁰ ve bağımsızlık savaşının getirdiği mali yük, ekonomik ilişkilerde küçülmeye sebep olmuştur.¹⁴¹ Ekonomik ilişkilerin daralması, kapitalist gelişmeyi oldukça geciktirmiş ve ulus oluşumunu engellemiştir. Dolayısıyla merkezden kopma düşünceleri artmış ve taca sadakatle bağlı olan bölgelerde ayrılıkçı talepler güçlenmiştir.¹⁴² Bu sebeple İspanyol ulusu düşüncesi, birkaç kıtadaki geniş toprakların siyasi hâkimiyetini korumak için daha çok sembolik olarak ortaya çıkmıştır. Bunu 1812 yılında kabul edilen egemenliğin kaynağını ulusa dayandıran İspanya’nın ilk anayasasında görmek mümkündür. Anayasanın ilk maddesi İspanyol ulusunu şöyle tanımlamaktadır: “her iki yarım küredeki İspanyolların bir araya gelmesi”. Bu madde, İspanyol hâkimiyetindeki topraklarda yaşayan herkesin etnik kökenine ya da kimliğine bakılmaksızın İspanyol addedildiğini göstermektedir. Eşit ve özgür bireyler için liberal ve milli değerlere sahip bir ulus devlet yapılanmasından söz edemesek de İspanya’da ulus devlet, 1818 anayasasıyla birlikte anılmaktadır. Ulus altı kimliklerin göz ardı edildiği bir homojenleştirme projesi olarak karşımıza çıkan bu belge, etnik grupların kimlik haklarında birtakım eşitsizlikler meydana getirmektedir.¹⁴³ Etnik gruplar üzerindeki

¹³⁹ Jose Alvarez Junco, “The Debate Over the Nation”, (ed. Nigel Townson), *Is Spain Different? A Comparative Look at the 19th and 20th Centuries*, , Brighton: Sussex Academic Press, 2015, s. 29.

¹⁴⁰ Stanley G. Payne, *History of Spain and Portugal*, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1973, s. 420-421.

¹⁴¹ Carmelo Moreno, “The Spanish Plurinational Labyrinth. Practical Reasons for Criticising the Nationalist Bias of Others While Ignoring One’s Own Nationalist Position”, *Genealogy*, Cilt 4, Sayı 1,(2019), s. 1-2.

¹⁴² Pierre Broué-Emile Temime, *İspanya İç Savaşı*, (çev. Aydın Emeç), İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1976, s. 16.

¹⁴³ Moreno, *a.g.m*, s. 2.

asıl ayrıştırıcı etki ise ekonomideki küçülme ve merkezi otoritenin zayıflığıdır. Bu nedenle imparatorluk, Amerika kıtasındaki büyük bir isyanla sarsılmış ve sömürgelerinin birçoğunu kaybetmiştir. Oluşan kolonyal kayıp gelir kaybını, gelir kaybı ise borçlanmayı getirmiştir. Borçlanma giderek artınca devlet, hizmet verme ve topraklarını koruyabileceği bir ordu gibi belli başlı misyonlardan yoksun kalmıştır. Böylelikle Amerika'daki son kolonileri üzerindeki denetimini de kaybetmiştir.¹⁴⁴ Bu doğrultuda 1898 yılında Küba, Porto Rico ve Filipinlerin kaybedilmesi; topraklarında oluşturmaya çalıştığı 'ulus devlet' kavramının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁵

3.1.2.İspanyol Milliyetçiliği

18.yy'ın sonlarına doğru Avrupa; laik, sosyalist ve milliyetçi düşüncelerin oluşum süreçlerine sahne olmuştur. Sosyalizm uygulama alanı bulamamış, milliyetçilik ise tüm Avrupa'yı ve özellikle Avrupa'nın çok uluslu imparatorluklarını etkileyen önemli bir fikir akımı olmuştur. Kilise ve din adamlarıyla ve geleneksel bağlarla çatışan bu fikir akımları, 19.yy'a damga vurmuştur. Liberalizm de bu egemen ideolojiler etrafında şekillenerek yeni bir toplum oluşturma gayesi ile gerekli donanımlara erişmiştir. İspanya'da ise liberalizm, hemen hemen bütün Avrupa'da olduğu gibi iki ayrı akımın etkisine girmiştir: İlki güçlü bir monark altında birliğini sürdürmek isteyen ve 'Ulusal-Katolik bir İspanya' vizyonunun dışına çıkmak istemeyen gelenekçi ve aristokrat bir milliyetçilik, diğeri ise İspanya sınırları içerisinde liberal reformlar isteyen ilerici liberal milliyetçilik.¹⁴⁶

İspanya'da milliyetçilik kavramı, 19.yy'da kendiliğinden ve aniden ortaya çıkmış bir kavram değildir. Çünkü bu dönemde İspanya; İspanyol toplumu ve kurumlarının millileştirilmesi adına yapılan bütün girişimleri engelleyen, her türlü gelişime karşı, mutlak monarşi ile yönetilen gelenekçi bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Açıkçası böyle bir ortamda milli bir dava gütmek, emperyalist bir gücün işgaline kadar da gün yüzüne çıkmamıştır. İspanyol tarihçi Alvarez Junco'nun

¹⁴⁴ Junco, *a.g.m.*, s. 26.

¹⁴⁵ Moreno, *a.g.m.*, s. 2.

¹⁴⁶ Enrique A. Sanabria, *Republicanism and Anticlerical Nationalism in Spain*, Londra: Palgrave Macmillan, 2009, s. 7-10.

İspanyol milliyetçiliğinin 1808-1814 yılları arasında İspanya'nın Napolyon Fransa'sına karşı başlatmış olduğu bağımsızlık savaşı ile ortaya çıktığını savunması, pekâlâ rastlantı değildir. Ayrıca Junco, 19.yy'da İspanyol milliyetçiliğinin en başarılı dönemini yaşadığını ve İspanyol kimliğinin bu dönemde yavaş yavaş yerleşmeye başladığını ifade etmiştir.¹⁴⁷

İspanya'da eski rejim, 1788'de IV. Carlos'un tahta çıkmasıyla son bulmuştur. İhtilalin ardından İspanyol Kraliyeti'nin dış politikası tamamıyla değişmiş ve anti-bonapartist bir politika geliştirmiştir. Özellikle 1792-1808 yılları boyunca Napolyon emperyalizminin getirdiği zorluk, İspanyol Kraliyeti'nin en büyük endişesi olmuştur. Asıl sorun ise 1807 yılında Portekiz topraklarındaki Fransız işgal güçlerinin yönünü İspanyol topraklarına çevirmesi ile gerçekleşmiştir. Burada VII. Fernando'nun tahttan indirilerek yerine Napolyon'un kardeşi Joseph'in tahta çıkarılması, halk arasında büyük öfke uyandırmıştır. Bu doğrultuda vatanseverlik içgüdüleriyle hareket eden halk, 2 Mayıs 1808'de bağımsızlık fikrini hayata geçirmiştir.¹⁴⁸ İspanya'da soylu ve aristokrat kesim dışında kalan halk, Fransızlara karşı ayaklanmış ve burada Cadis Cortez'i kurmuştur. Egemenliği ulusa dayanan İspanya'nın ilk meclisi Cadis Cortez, 1812 yılında bir anayasa çıkartmış ve bu tarihten itibaren bunun mümessilleri liberaller olarak anılmaya başlamıştır.¹⁴⁹

İlk İspanyol liberalizminin özünde, serbest piyasanın önündeki bütün engellerin kaldırılması gerektiği inancı yer almaktadır. Kendisine eski rejimin hem ekonomik olarak verimsiz hem de adaletsiz olduğunu savunan bir söylem geliştirmiştir. Bu yüzden mutlakiyetçiliğin lağvedilmesinin gerekli olduğunu düşünür. Bilhassa kilise arazileri ve soylu toprakları eleştirilen diğer hususlardır. Kilise ve soylular sahip oldukları birtakım ayrıcalıklar ile diğer sosyal sınıflara karşı haksız ve ezici bir şekilde galip gelmiştir. Dolayısıyla denetim altına almak gerekmektedir.¹⁵⁰

Galibiyetin ardından Bonaparte rejimi ülkeyi terk etmiş ve VII. Fernando İspanya'ya geri dönmüştür. Tahta çıkar çıkmaz yaptığı ilk şey, yetkilerini kısıtladığı

¹⁴⁷ Sanabria, *a.g.e*, s. 7-10.

¹⁴⁸ Payne, *a.g.m*, s. 415-422.

¹⁴⁹ Angel Smith, "The Rise and Fall of Respectable Spanish Liberalism, 1808–1923: An Explanatory Framework", *Journal of Iberian and Latin American Studies*, Cilt 22, Sayı 1,(2016), s. 56.

¹⁵⁰ Smith, *a.g.m*, s. 56-57.

dolayısıyla anayasayı yürürlükten kaldırmaktır. Üstelik monarşiyi 1812 öncesine göre düzenleyerek yeniden tesis etmiştir. Fakat kurmuş olduğu düzen, 1820 yılında Rafael Del Riego önderliğindeki liberal askeri bir devrimle sona ermiştir. Böylelikle İspanya’da 1823 yılına kadar devam edecek olan yeni bir liberal dönem başlamıştır. Öncelikle 1812-1813 yılları arasında yapılan bütün reformlar tekrarlanmıştır. Anayasa yeniden yürürlüğe girmiş ve engizisyon mahkemesi kaldırılmıştır. Aynı zamanda kilise devlet denetimine tabi tutulmuş, topraklarına el koyulmuş ve bazı toprakları da Latin Amerika’daki kolonilerin kaybedilmesinden dolayı oluşan borç yükünün azaltılması amacıyla satılmıştır. 1821’de ise Liberaller, ülkeyi 52 idari bölgeye ayırıp özerk bölgeleri merkezle bütünleştirme yoluna gitmiştir.¹⁵¹

Liberal dönem kuşkusuz Fernando’nun Fransa ile kurduğu yakınlık sonucu oldukça kısa sürmüştür. Fransa bir darbe ile Liberal rejimi tahttan indirip yerine eski kral Fernando’yu geçirerek 1833’e kadar sürecek mutlakiyetçiliğe neden olmuştur.¹⁵² Karlism de işte bu dönemde, kızı Isabel’i tahtın varisi olarak atayan Fernando’nun 1833’teki ölümünün ardından ortaya çıkmış bir akımdır. II. Isabeli’n halefiyeti haberini alan eski kralın kardeşi Don Carlos, Salic Yasası gereği tahtta hak iddia etmiştir. Çünkü Salic Yasası, tahtı bir kadına miras bırakmayı yasaklayan ve ortaçağdan beri süregelen bir gelenektir. Bu sebeple Isabelin halefiyeti haberi, İspanyol toplumunu iki gruba ayırmıştır: Bir tarafta Carlos’un kral olmasını isteyen gelenekselciler ve Karlistler, diğer tarafta ise Isabel’in yönetimi altında hükümet kurma arzusunda olan Liberaller.¹⁵³ Isabel döneminde Cea Bermudez başbakan olmuş ve izlediği liberal politikalar toplumdaki ayrılığı iyiden iyiye körüklemiştir. Bu düşmanlık çerçevesinde 1833 yılında, Don Carlos’un destekçilerinin kuzeydoğu kırsalında örgütlenmesiyle 1839’a kadar sürecek olan bir iç savaş patlak vermiştir.¹⁵⁴

Esas olarak Karlism, liberal rejimin ekonomik ve siyasi politikalarına bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır. Cadiz Cortez, kırsalda yaşayan köylüler için kullanım aciliyeti olmayan ortak arazileri satışa çıkarmıştır. Bununla birlikte bu

¹⁵¹ Payne, *a.g.m*, s. 430-433.

¹⁵² Moreno, *a.g.m*, s. 1-2.

¹⁵³ Iban Roldan Bergaratxea vd., “The Archaeology of Civil Conflict in Nineteenth Century Spain: Material, Social and Mnemonic Consequences of the Carlist War”, *World Archaeology*, Cilt 51, Sayı 5,(2019), s. 710.

¹⁵⁴ Moreno, *a.g.m*, s. 1-2.

satıştan, ortak arazilerin üçte birine sahip olduğu için kırsaldan çok kilise etkilenmiştir. Büyük toprak sahiplerine satılan topraklar, aynı kaderi paylaşan kilise ile köylülerin hükümete karşı ittifak yapmalarına neden olmuştur. Burada bahsedilen köylülerden, Bask kırsalında yaşayan müreffeh köylüler anlaşılmalıdır. Rejimin kilise ile devlet arasındaki ayrıma resmiyet vermesi de kilisenin gücünü azaltan başka bir faktördür. Ayrıca liberallerin ülkede tesis ettiği âdem-i merkeziyetçi devlet yapılanması, otonom yapıların özerklik haklarını da yok etmiştir. Bu sebeple Basklar, Liberal rejimin karşısında olan muhafazakârları yani Karlistleri desteklemeye başlamıştır. Fakat savaşı Liberaller kazanmış ve Karlistleri destekleyen Bask, Katalan ve Navarre'nın yerel ayrıcalıklarında sınırlamalara gidilmiştir. Bu sebeple Karlist grup, kilisenin kaybettiği imtiyazları geri getirmenin yanı sıra yerel ayrıcalıkların korunmasını da hedeflemiştir. Böylelikle onlar, bilhassa kırsal Bask halkı arasında oldukça önemli bir konuma yükselmiştir.¹⁵⁵ Aynı zamanda Karlist akımı; Navarra, Katalonya'nın dağlık bölgeleri, Aragon ve Levant'ın kırsal kesimlerinde destek bulmuştur.¹⁵⁶

1.Karlist savaşı liberal zaferiyle sonuçlanmış ancak Karlism, Don Carlos'un geri dönmek üzere sürgüne gitmesiyle iktidar üzerindeki emelini sürdürmüştür. 1846 yılında yeniden ayaklanan Karlistler, 3 yıl sürecek bir savaşın ardından 1849 yılında bastırılmıştır. Bu savaş sırasında Karlism, nispeten Katalonya'da başarılı olmuştur. 1868 yılında Isabel devrilmiş ve 1873-1874 yılları arası İspanya'da 1. Amedo başkanlığında 1. Cumhuriyet Dönemi yaşanmıştır. Karlistler de bu sefer 1872 senesinde Carlos'un torunu için ayaklanmıştır. II. Isabel'in oğlu XII. Alfonso'nun tahta çıkmasının ardından 1876 yılında ayaklanma bastırılmıştır. Veliaht Carlos sürgün edilmiş ve İspanya Bourbon Restorasyonu(1874-1931) olarak adlandırılan bir barış dönemine girmiştir.¹⁵⁷ Savaşın ardından Bask, Katalan ve Galiclerin yönetsel özerklik hakları tamamıyla ellerinden alınmıştır.¹⁵⁸

Kısa süren Cumhuriyet yerini monarşiye terk ettiğinde, Canovas Del Castillo Anayasası yürürlüğe girmiştir. Bu temelde genel oyla seçilmiş iki partinin

¹⁵⁵ Marianne Heiberg, "Insiders-Outsides: Basque Nationalism", *European Journal of Sociology*, Cilt 16, Sayı 2,(1975), s. 169-170.

¹⁵⁶ Payne, *a.g.m.*, s. 438-439.

¹⁵⁷ Bergaratxea vd., *a.g.m.*, s. 710.

¹⁵⁸ Fatma Gül Çökmez, "Bask Bölgesi: Etnik Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi ve İspanya'daki Devlet Politikalarının Etkisi", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1,(2008), s. 357.

(muhafazakâr-liberal) iktidara sırayla geçtiği monarşik bir yönetim biçimidir. Askerler, valiler ve piskoposlar bu sistemi oluşturan temel unsurlardır. Fakat Karlistlerin yenilgisi ile kilise pasifize edilmiş, ordu ise güç kazanmıştır. Hatta bu dönemde, ordu siyasetin bir parçası haline gelmiştir. 1936-1939 İspanyol iç savaşının dinamikleri de böyle bir ortamda oluşturulmuştur.¹⁵⁹

Her ne kadar dünya savaşlarına katılmamış olsa da İkinci Dünya Savaşı'nın provası İspanyol topraklarında yapılmıştır. 17 Temmuz 1936 tarihinde başlayan bu savaş, milliyetçiler ile cumhuriyetçiler arasında gerçekleşmiş bir iç savaştır. II. Cumhuriyet rejimine karşı başlayan ayaklanmanın arkasında, sürgündeki taht adayı Don Carlos'un destekçileri bulunmaktadır.¹⁶⁰ Savaş İspanya'da Katolikliğin millileştirildiğini gösterirken siyasi bir yenilenme sürecini de karşımıza çıkarmaktadır. Savaş esnasında Mussolini, Hitler ve Stalin tarafından, savaşan taraflara destek verilmiştir. Sağlanan bu destek, savaşın uluslararası boyutlara çekildiğini göstermiştir. Bu savaş laik devlete karşı Katoliklik, merkeze karşı çevre arasında yaşanan sınıf mücadelesini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ise 19. yüzyılın liberal ve laik olanı ile Katolik ve muhafazakâr olanı arasındaki bir çatışmadan ibaret olmuştur. Ne var ki iki grubun da savaşı, ülkedeki yabancı düşmanlara karşı verilmektedir. Bu sebeple milliyetçi terimler çatışmanın özüne yerleştirilmiştir. Cumhuriyetçiler İspanya'yı bir İtalyan-Alman işgaline ve kiliseye karşı savunduklarını iddia ederken, Frankocular ise Rus işgaline karşı kendi hesabına vatanseverlik duygusu ile mücadele vermiştir.¹⁶¹ Ayrıca burada 1931-1939 arası II. Cumhuriyet döneminde özerklik hakları geri verilen Basklar ve Katalanların¹⁶² Cumhuriyetçilerin yanında savaşan anti-faşist halklar olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.¹⁶³ 1 Nisan 1939'da ise savaşın kazanan tarafı, kendilerini "ulusal" kelimesiyle tanımlayan Francocu milliyetçiler olmuştur.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Sinan Yıldırım, "İç Savaş Öncesi ve Sonrasında İspanya'da Devlet ve Sınıflar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1,(2018), s. 5-6.

¹⁶⁰ Bergaratxea vd., *a.g.m.*, s. 710.

¹⁶¹ Junco, *a.g.m.*, s. 35-36.

¹⁶² Çökmez, *a.g.m.*, s. 358.

¹⁶³ Miquel Romero, *Bask Ülkesi ve Katalonya'da İspanya İç Savaşı*, (çev. Masis Kürkçügil), İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1996, s. 48-57.

¹⁶⁴ Kenan Arıbaş-Hasan Kara, "Siyasi Coğrafya Açısından İspanya", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 15, Sayı 24,(2011), s. 71-72.

Genel olarak bakıldığında ise İspanyol milliyetçiliğinin 19.yy'dan itibaren birtakım sıkıntılı süreçlerden geçtiğini söylemek mümkündür. Bu noktada 19.yy'da Liberaller tarafından oluşturulmaya çalışılan milliyetçiliğin haklı eleştirisi, İspanya'da özcü bir milliyetçilik yaratmadığı yönündedir. Zira Liberaller İspanyol milliyetçiliğinin içini, kiliseye muhalefet ve anayasa kaynaklı meşruiyet ile doldurmuş ve bu haliyle Fransız milliyetçiliğine benzer bir hal almıştır.¹⁶⁵ Ayrıca Amerika kıtasındaki bütün sömürgelerini kaybetmesi, İspanyol milliyetçiliğini büyük oranda zayıflatmıştır. Ne var ki başarıya ulaşmasa da Liberallerin İspanya'yı millileştirmek adına birçok girişimi de bulunmaktadır. Liberal reformlarının önüne çıkabilecek engellerin ortadan kaldırılması için kültür, milliyetçi terimler ile biçimlendirilmiştir. Önceleri İspanya'da tarih, edebiyat, resim ve müzik gibi sanat dallarında başlayan millileştirme çabası; zamanla arkeoloji, antropoloji gibi bilim dallarına da sirayet etmiştir. Bu çalışmalar, o zamana kadar İspanyol topraklarında ilk kez deneniş olması bakımından değerlidir. 20.yy'a gelindiğinde ise 19.yy'ın çatışan grupları etrafında devam eden bir milliyetçiliğe tanık olunmaktadır. Yalnız bu sefer milliyetçi kesim ilerici liberaller değil gelenekçi Frankoistlerdir. İç savaş bitir bitmez ve zaman zaman savaş esnasında dahi milliyetçiler tarafından kitlelerin kamulaştırılmasına yönelik yoğun ve baskıcı bir kampanya yürütülmüştür. Açıkçası burada mutlakiyetçi iktidarın 20.yy'ın ortalarından itibaren topraklarında yapmaya çalıştığı, gerçek bir ulusallaştırma çabasıdır. Bayrak, ulusal ve dini bayramlar, filmler ve çizgi romanlara kadar her şey ulusal bir niteliğe kavuşturulsa da bu, İspanya için bütünleştiricilikten oldukça uzak ve geç kalınmış bir tedavi yöntemidir. Zira bu yeni İspanya'da sadece Katolik-muhafazakârlar önemliken geri kalanı oluşturulan millet çemberinin dışına itilmiştir. Böylece yıllardır görmezden gelinen alt milliyetçilikler, günümüz İspanya'sının önemli bir sorunu olarak belirmiştir.¹⁶⁶

3.1.3.Demokratikleşme Süreci ve İspanya Anayasası

İspanya'nın demokratikleşme hususundaki ilk önemli adımı, 1931'de tesis edilen kısa süreli cumhuriyet döneminde atılmıştır. Esasen İspanya'da tam anlamıyla demokrasi 1977 yılına kadar sağlanamamıştır. Açıkça, İspanya'da 1939'da biten iç

¹⁶⁵ Smith, *a.g.m.*, s. 56-57.

¹⁶⁶ Junco, *a.g.m.*, s. 27-36.

savaşın akabinde başlayıp General Fransisco Franco'nun 1975'teki ölümüne dek sürecek olan diktatörlük dönemi başlamıştır.¹⁶⁷ Franco'nun diktatörlüğü döneminde İspanya, kilise ve devlet arasındaki ayrılığa ve güçlendirilmiş bir orduya dayanan sözde anayasal bir cumhuriyet modeli benimsemiştir. Böylece İspanya'da diktatörlük kurumlarda değil Franco'nun tekelinde kalmıştır. Franco ise gücünün kaynağını; büyük oranda ordu, bir İspanyol faşist partisi olan Falanj, Katolik ve monarşistlerden oluşan bir koalisyondan almıştır. İkinci Cumhuriyet döneminde Bask ülkesi ve Katalonya'ya verilen sınırlı özerklik statüsü ve işçi sınıfı ile kadınların ekonomik ve yasal haklarında yapılan iyileştirmeler, bu grupları aynı safta toplamıştır.¹⁶⁸ Hatta İspanyol Kilisesi de 1945'ten sonra Avrupa çapında hiçbir kuruma benzemeyen ayrıcalıklı bir konuma yükselmiştir. Özel mülkiyet, aşırı milliyetçilik, Katolik inancı, muhafazakâr düzen ve merkezi otorite; Frankocu devlet yapılanmasının içeriğini oluştururken demokrasi, liberalizm, sekülerizm ve komünizm gibi akımlar ise reddedilmiştir. Ayrıca İspanya, Nazi Almanyası ve faşist İtalya'ya olan yakınlığı ile faşist rejimler arasındaki yerini almış ve 1940 ve 50'lerdeki yeni tip gelenekçi devlet modelini yansıtmıştır.¹⁶⁹ Franco başkanlığı boyunca katı merkeziyetçi politikalar izlemiştir. Ülkedeki etno-politik farklılıkları yok etmek adına bütün bölgesel kültür pratiklerini kısıtlamıştır. Bask ve Katalan halklarına dayatılan katı ve baskıcı politikalar, bunun en güzel örneklerini oluşturur.¹⁷⁰

Franco döneminde İspanyol topraklarında, Kastilya dilinin kullanılması zorunlu tutulmuştur. Örneğin Bask, Katalan ya da Galiç olduğuna bakılmaksızın öncelikli olarak Kastilyaca konuşulması istenmiştir. Bu topraklarda konuşulan Katalanca, Bask Bölgesinin dili olan Euskera ve Valencia ile Galiçya bölgesel dillerinin konuşulması yasaklanmıştır.¹⁷¹ Ne var ki Franco'nun 20 Kasım 1975'teki ölümü ile birlikte Veliaht Prens Don Juan Carlos kral ilan edilmiş ve

¹⁶⁷ Omar G. Encarnación, "Spain After Franco Lessons in Democratization", *World Policy Journal*, Cilt 18, Sayı 4,(2001), s. 35.

¹⁶⁸ Jo Labanyi, "Memory and Modernity in Democratic Spain: The Difficulty of Coming to Terms with the Spanish Civil War", *Poetics Today*, Cilt 28, Sayı 1,(2007), s. 92.

¹⁶⁹ Nigel Townson, "Spain is Different? The Franco Dictatorship", (Ed. Nigel Townson), *Is Spain Different? Comparative Look at the 19th and 20th Centuries*, Brighton: Sussex Academic Press, 2015, s. 135-138.

¹⁷⁰ Daniele Conversi, "The Smooth Transition: Spain's 1978 Constitution and the Nationalities Question", *National Identities*, Cilt 4, Sayı 2,(2002), s. 224.

¹⁷¹ Ebru Yener Gökşenli, "İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanyası'nın İlk Döneminde Toplumsal Değişim", *Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 26,(2013), s. 154.

demokratikleşme süreci başlamıştır. Bu bağlamda özellikle katı dayatmacı dil politikaları kaldırılmıştır. Demokratikleşmenin özünü ise Juan Carlos döneminde benimsenen neo-liberal politikalar oluşturmuştur.¹⁷² Demokrasiye geçişte bir öncü olduğundan, seçilmiş devlet başkanı Kral Juan Carlos'a 'El Pilota del Cambio' yani 'değişimin pilotu' unvanı verilmiştir.¹⁷³ İspanya'da ilk demokratik seçimler, 1977 yılında gerçekleşmiştir. Seçilen koalisyon hükümeti ile kurulan bütün partilerin yasal kabul edilişi, demokrasiye yumuşak bir geçiş sağlamıştır.¹⁷⁴ Tam anlamıyla demokratik yönetime geçişin tamamlanması ise Aralık 1978'de İspanyol halkının yeni bir anayasayı onaylamasıyla gerçekleşmiştir.¹⁷⁵ Referandumda anayasa, yüzde 67.11'lik bir katılıma karşılık yüzde 87.87 kabul oyu almıştır. Katalonya'da yüzde 67.91'lik katılım oranına, yüzde 90.46 kabul oyu karşılık gelmiştir. Bask illerinde ise katılım, yüzde 44.65'te kalmıştır. Bask ülkesinde katılımın düşük olmasının sebebi, Baskların görüşlerine yeterince yer vermediği dolayısıyla Bask Milliyetçi Partisi (*Partido Nacionalista Vasco / PNV*)'nin çekimser kalmayı tavsiye etmesidir. Ayrıca ülkedeki diğer sol milliyetçi gruplar da anayasanın kabulüne olumsuz bakmıştır. Böylelikle 1978 anayasası, Bask ülkesinde oyların yüzde 69.12'sini almıştır.¹⁷⁶

1978 Anayasası bölgelere özerklik vererek yani bölgesel devlet anlayışına göre kurulmuştur. Bu sayede Bask, Galiçya ve Katalonya bölgelerinin ayrılıkçı taleplerinin önüne geçilmiştir. Parlamenter demokrasiye dayalı yönetim şekline sahip olan İspanya, sınırları içerisinde yaşayan 17 özerk bölgeye 1978 anayasasında yaptığı 1980 yılı düzenlemeleri ile nihai yönetim şeklini vermiştir.¹⁷⁷ 1978 Anayasanın 3. maddesinin ilk iki fıkrasında belirtildiği üzere¹⁷⁸ İspanya'da, özerk bölgelerden her birinin kendine ait özerklik yasası bulunmaktadır. Bütün İspanyollar için ilk resmi dil Kastilyan dili yani İspanyolcadır ve özerk yönetimlerin yerel dilleri, talep edildiği

¹⁷² Elçin Aktoprak, "Ulus-Devletin Dönüşümünde İspanya Modeli ve Katalonya Örneği", *Dipnot Yayınları*, Sayı 6,(2011), s. 26.

¹⁷³ Encarnación, *a.g.m*, s. 36.

¹⁷⁴ Arıbaş-Kara, *a.g.m*, s. 71-72.

¹⁷⁵ Encarnación, *a.g.m*, s. 36.

¹⁷⁶ Ned Thomas, "ETA'dan Sonra? Katalonya, Euskadi(Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası", *Democratic Progress Institute*, (2012), s. 18-20.

¹⁷⁷ Arıbaş-Kara, *a.g.m*, s. 71-72.

¹⁷⁸ Thomas, *a.g.e*, s. 18-20.

takdirde ikinci resmi dil olarak kabul edilebilmektedir.¹⁷⁹ İspanyol toprakları içerisinde konuşulan diğer çoğunluklu diller ise Euskara, Galiççe ve Katalancadır.¹⁸⁰ İspanya genelinde birçok kamu kuruluşunda yalnızca Kastilyan İspanyolcasının kullanılması, özerk bölgelerde birtakım sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Özellikle Katalonya’da, bölgesel dillerin olağandan fazla normalleşerek kamu kurumlarına sirayet etmesinin ve Kastilyan İspanyolcasının özel sektördeki birçok şirket tarafından zorunlu tutulmasının olumsuz sonuçları mevcuttur.¹⁸¹ 1975 ve 1982 yılları arasında demokratikleşmenin bir sonucu olarak İspanya’da Katoliklik, devletin resmi dini olmaktan çıkarılmıştır. Böylece bütün vatandaşlar arasında inançlarına veya ideolojilerine bakılmaksızın eşitlik tesis edilmiştir.¹⁸²

1982 yılında ise İspanya’da demokrasiye geçiş süreci kapanmış ve oluşturulan demokratik yönetim güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu yeni süreç, aynı yıl yapılan seçimlerde İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (*Partido Socialista Obrero Español / PSOE*)’nin hükümette çoğunluğu elde etmesiyle başlamıştır.¹⁸³ Yeni hükümetin özerk bölgeler ile birtakım sorumluluk alanlarında paylaşımına gittiği görülmüştür. Paylaşılan sorumluluk alanlarını revize edilen kurumsal yapılar takip etmiştir. Özerk topluluklar, kendi yeni parlamento ve hükümetlerine kavuşmuştur. Ayrıca ‘yerel dilde öğretim serbestisi, kısmi veya tam vergi özerkliği, yerel polis teşkilatına sahip olma, basın ve yayında özgürlük’ özerk bölgelerin yetki sahibi olduğu diğer hususlardır. Bu gelişmelerin ardından İspanya, 1982’de NATO ve 1986’da da Avrupa Birliği üyesi olarak demokrasiyi geliştirme adına büyük adımlar atmıştır.¹⁸⁴

¹⁷⁹ T.C. Dış İşleri Bakanlığı, “İspanya’nın Siyasi Görünümü”, <http://www.mfa.gov.tr/ispanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 03.12.2020).

¹⁸⁰ Kenneth Bollen-Juan Diez, “Who are Spaniards? Nationalism and Identification in Spain”, *Social Forces*, Cilt 77, Sayı 2,(1998), s. 589.

¹⁸¹ Thomas, *a.g.e.*, s. 18-20.

¹⁸² Nigel Townson, “Anticlericalism and Secularization: A European Exception? ”, (Ed. Nigel Townson), *Is Spain Different? Comparative Look at the 19th and 20th Centuries*, Brighton: Sussex Academic Press, 2015, s. 94.

¹⁸³ Conversi, *a.g.m.*, s. 231.

¹⁸⁴ Arıbaş-Kara, *a.g.m.*, s. 72.

3.2.Bask Ayrılkçılığının Temel Özellikleri

3.2.1. Dil

Bask Özerk Bölgesi; İspanya'nın güney kesiminde yer alan Vizcaya, Guipuzcoa ve Alava eyaletlerinden oluşmaktadır. Bu eyaletlere bitişik vaziyette olan Navarre eyaleti özerk bir statü arz ederken sınırın Fransız tarafında ise Basse Navarre, Labourd ve Zuberoa eyaletleri bulunmaktadır. Bask dilinde bu topraklar, 'Euskadi' kelimesine karşılık gelmektedir.¹⁸⁵ Bugün bu topraklarda yaşayan yaklaşık 751.000 kişi tarafından konuşulan Bask dili ise Bask halkı tarafından 'Euskera' olarak isimlendirilmektedir.¹⁸⁶

Bask dilinin kökleri, oldukça yeni bir tarihe dayanmaktadır. Keza Baskça yazılıp bugüne kadar gelebilen en eski metinler, San Millan de la Cogolla Manastırı'nda bulunan 10. yüzyıldan kalma metinlerdir. Fakat Baskça yazılmasına rağmen ünlü 'Pantagruel' metni, kuvvetle muhtemel kötü bir şekilde yazıldığı için anlaşılabilir nitelikte değildir. Bu sebeple bize döneminin Bask dili hakkında bilgi vermemektedir. Esasen 16.yy'da Benat Dechepare'nin ilk edebi eseri olan 'Linguae Vasconum Primitae' adlı yapıtı, bugünkü Baskçaya çok benzeyen dil yapısı ile Baskça hakkında bilgi alabildiğimiz en eski kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bilgi alabilmek adına bizlere referans olabilecek başka bir dil de bulunmamaktadır. Bu yüzden Baskça hakkında birtakım kökensel analizler yapılmıştır. Basklı dilbilimcileri olan Georges Dumezil ve Robert Lafont, Bask dili ile Kafkas dilleri arasında bir akrabalık bağı bulunduğunu ileri sürmüştür. Aralarında varsayımsal olarak kökensel bir bağ kurulmasının yanında bu hipotezi destekleyen arkeolojik bulguların varlığına da rastlanmıştır. Ne var ki diğer diller ile Baskça arasında doğrudan bir bağlantı ve güçlü bir benzerlik ilişkisi, hiçbir zaman kanıtlanamamıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ J. Martin Ramirez-Bobbie Sullivan, "The Basque Conflict", (ed. J. Boucher vd.), *Ethnic Conflict: International Perspectives*, Newbury Park: SAGE Publications, 1987, s. 120.

¹⁸⁶ "VIème Enquête Sociolinguistique Pays basque 2016"
http://www.mintzaira.fr/fileadmin/documents/Aktualitateak/015_VI_ENQUETE_PB_Fr.pdf
(erişim tarihi: 03.12.2020)

¹⁸⁷ Jacques Allier, *The Basques*, Reno: University of Nevada Press, 2016, s. 75-76.

Latin alfabesi ile yazılmış olan Baskça, İber yarımadasında konuşulan diğer dillerin aksine Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir dil değildir. Konuşmacılarının birçoğu İspanyolcanın yanı sıra Fransızca da bilmektedir.¹⁸⁸ Kendine has karakteri ve karmaşık yapısı ile öğrenmeye istekli kişilerde farklı azınlık dillerine kıyasla bir sempati değil önyargı oluşturmaktadır.¹⁸⁹ Üstelik filologlar arasında ‘Şeytanın dahi yedi yıl çalıştığı halde sadece üç kelime öğrendiği dil’ olarak bahsedilmesi, Baskça öğrenmenin zorluğunu gösteren dikkate değer bir latifedir.¹⁹⁰ Ayrıca çoğunlukla kırsalın konuşma dili olarak kullanılan dil ile ilgili yazılmış özgün edebi metinler de bulunmamaktadır. Bundan dolayı kültürel açıdan toplumun özümlediği bir dil faktöründen söz edilememektedir.¹⁹¹

Baskça, 16.yy’dan bugünlere esas yapısını koruyarak gelmeyi başarabilse de zamanla kelime hazinesinde birtakım küçülmeler yaşamıştır. Hatta kelime dağarcığı gitgide Latince lehine bir değişim göstermiştir. Fransa’daki topraklar söz konusu olduğunda sabit seviyede bir kullanım arz ederken İspanya’da bu sınırlar, sürekli daralmakta ve daralmaya devam etmektedir. 11.yy’da İspanya’nın kuzeybatısında yer alan Burgos şehrine kadar konuşulan dilin, 17.yy’a gelindiğinde Navarra’nın başkenti Pamplona’ya kadar gerilediği görülmüştür. Ne var ki 20.yy’ın başından beri artık orada da faal değildir. Bugün artık Navarra Dağında bile Bask dilini konuşabilen sayısı neredeyse yok denecek kadar azdır. Ayrıca Baskçanın Fransa’nın kuzey eyaletlerinde de aşınmaya başladığı söylenebilir. Zira İspanyolca ve Fransızcanın Bask ülkesinde sahip olduğu dil statüsü, onu bir dil lehçesi konumuna düşürmüştür.¹⁹²

Bugün Bask dilinin yerel bir dil olarak kalmasının altında yatan en önemli sebeplerden biri, 19.yy’da Bask topraklarındaki demir ve gemi inşasına bağlı olarak gelişen hızlı kentsel sanayileşmedir. Bölge, büyük oranda Endülüs ve Galiçya’dan gelen İspanyolca konuşan yoksul işçilerin akınına uğramıştır. Ayrıca Baskça, Bask Özerk Bölgesi’nin ikinci resmi dili olmasına rağmen Kuzey Bask eyaletlerinde resmi

¹⁸⁸ “Bask Ülkesine Genel Bir Bakış”, <https://tr.lifehackk.com/62-basque-country-spain-1435525-2402> (erişim tarihi: 28.11.2020).

¹⁸⁹ Thomas, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁹⁰ Wm. T. Strong. “The Fueros of Northern Spain.” *Political Science Quarterly*, Cilt 8, Sayı 2,(1893), s. 331.

¹⁹¹ Ramirez-Sullivan, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁹² Allieres, *a.g.e.*, s. 76.

bir dil olarak tanınmamaktadır. Her ne kadar Bask Özerk Bölgesine, 1987 yılından itibaren idareden eğitime ve medyadan günlük dile kadar birçok alanda Baskça konuşma ve hizmet alma hakkı tanınmış olsa da bugün bu dilin¹⁹³ Bask ülkesinde konuşulma oranı oldukça düşüktür. Açık bir şekilde, günümüzde Baskların sadece % 20'lik bir kesimi Bask dilini konuşabilmekte iken % 12'lik bir kesimden fazlası ise onu okuduğu halde yazamamaktadır.¹⁹⁴

3.2.2.Mali Özerklik

Bask ülkesi, Fransa'nın güneyi ile İspanya'nın kuzeydoğusu arasındaki dağlık araziye içeren bir bölgedir. Bölgenin dağlık ve engebeli yapıda oluşu, Bask yerleşim yerlerini işgallere kapatmamış fakat işgalcilerin tam anlamıyla tahakküm kurmasını engellemiştir. Böylece kendini İber yarımadasındaki diğer halklardan izole etmeyi başaran halk,¹⁹⁵ tarihsel süreç içerisinde sırasıyla Leon ve Navarre Krallıklarına bağlanmıştır. Özgürlük ve bağımsızlığa olan tutkunluğu sebebiyle de birçok kez askerden muaf olma ve vergi toplama yetkisi gibi birtakım hususi imtiyazlara sahip olmuştur. Orta çağın İspanya ve Fransa krallıkları da Baskların siyasi bağlılığı karşısında onlara imtiyazlar(fueros) vermiştir. Dolayısıyla ilk verildiğinde bu imtiyazlar, Bask eyaletlerinin çok da tanıdık olmadığı yenilikler değildir. Önceleri gelenek olup sonraları yasaya dönüştürülen ve Baskların Fransa veya Kastilya'ya entegre edilmesini sağlayan bu imtiyazlar, 12. ve 13.yy'lardan başlayıp kaldırıldıkları 19.yy'ın ortasına kadar Bask sosyal, siyasi ve ekonomik yaşamının temelini oluşturmuştur.

I. Karlist savaşında muhafazakâr Don Carlos ile aynı safta yer alan Basklar, yenilgiyle sonuçlanan savaşın ardından kraliçeye gösterdikleri sadakat sayesinde 11 yıl kadar bu imtiyazları korumayı başarabilmişlerdir. Ne var ki 1850'ye gelindiğinde ise bağımsız mahkemelerini ve parlamentolarını teslim ederek siyasi özerkliklerini kaybetmişlerdir.¹⁹⁶ Bu noktada Baskların II. Karlist savaşı sırasında da Don Carlos'u

¹⁹³ Feriha Tunçay, "Bask Ülkesi ve Katalonya: Dil Taleplerine İlişkin Yasama Faaliyetleri", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Cilt 3, Sayı 5, s. 51.

¹⁹⁴ Cheng Feng-Shih, "The Emergence of Basque Nationalism in Spain: Struggle for Peace in a Multiethnic State" *Peace Research*, Cilt 30, Sayı 3,(1998), s. 43.

¹⁹⁵ Ramirez- Sullivan, *a.g.m*, s. 120-121.

¹⁹⁶ Heiberg, *a.g.m*, s. 169-173.

desteklemesi, bazı kesimler tarafından esas olarak sivil ve dini özgürlük için değil bir ayrıcalık için savaşıldığının düşünülmesine yol açmıştır. Burada kast edilen, anayasal özgürlükten ziyade vergilendirmeden muafiyet için verilen mücadeledir. Zira Bask bölgesi, krallığın diğer eyaletler ile hiçbir zaman paylaşmadığı dokunulmazlıklara ve imtiyazlara sahip olan bir bölge olmuştur.¹⁹⁷ Bu imtiyazların ortadan kalkışı ise Karlist davası yenilgisinin ardından restore edilen anayasal monarşinin yürürlüğe koyduğu 1876 anayasası ile gerçekleşmiştir. Yalnızca Navarre ve üç Bask eyaleti için geçerli olmak üzere *Conciertos Económicos* adı verilen mali bir anlaşma ile özel bir vergilendirme sistemi kabul edilmiştir.¹⁹⁸ Kaldı ki 1893'te İspanyol hükümetinin İspanya'nın geri kalanından alınan vergilerden az olmasına rağmen Bask ülkesinin vergi kotalarını yükseltmeye çalışması, 1936 yılına kadar Bask milliyetçi hareketini kısmi de olsa manipüle etmeyi başarabilmiştir.¹⁹⁹

Kurulan bu sözleşmeler, 1936 İspanyol iç savaşı çıkana değin belli bir süreliğine geçerli olmak üzere yapılmıştır. 1936-1975 yılları arası Franco'nun diktatörlük döneminde yürürlükte olmayan bu mali sözleşmeler, demokratik yönetime geçişle beraber tekrar gündeme gelmiştir.²⁰⁰ Bask Özerk Bölgesi ile İspanya hükümeti arasında bu tarz bir sözleşmenin yeniden tesisi ise 1980 yılında imzalanan 20 yıllık ekonomik bir anlaşma ile sağlanmıştır. Bu ekonomik anlaşma, foral sistemin iki temel unsuru sayılan Bask Özerk Bölgesi'nin vergi özerkliğini ve İspanya hükümeti ile Bask Özerk Bölgesi arasındaki mali ilişkileri düzenlemektedir. Böylelikle 'ortak finans rejimi' adı altında hükümetler arası bir gelir paylaşım sistemi oluşturulmuştur. Sistem açıkça, Bask ülkesinin bölgeler arası dayanışmaya katkı sağlaması açısından merkezi hükümete harcaması için belli bir kotada vergi tahsis etmesi ile işlemektedir. Bask ülkesinden tahsil edilen bu vergiler, sadece dış politika ve savunma harcamalarını kapsamaktadır. Bu iki istisnai vergi dışında kalan diğer bütün vergiler ise Bask ülkesi tarafından üstlenilmiş ücretleri meydana getirmektedir. Bask Özerk Bölgesi'ne vergilerinin neredeyse tümünü toplama yetkisi veren ve dolayısıyla kişi başına düşen milli gelirin artışını sağlayan bu ekonomik anlaşma,

¹⁹⁷ Strong, *a.g.m*, s. 332-333.

¹⁹⁸ Laura Desfor Edles, "A Culturalist Approach to Ethnic Nationalist Movements: Symbolization and Basque and Catalan Nationalism in Spain", *Social Science History*, Cilt 23, Sayı 3,(1999),s. 323.

¹⁹⁹ Stanley Payne,"Catalan and Basque Nationalism." *Journal of Contemporary History*, Cilt 6, Sayı 1,(1971), s. 35.

²⁰⁰ Çökmez, *a.g.m*, s. 361.

süresinin bitmesi neticesinde 2002’de yenilenip daimi bir hal almış, 2007’de ise reforme edilerek nihai şekline kavuşmuştur.²⁰¹

3.2.3. Ortaya Çıkışı İtibariyle Milliyetçiliğin Türü

19.yy’ın sonlarında Bask ülkesinde, modern ağır sanayi ve madenciliğinin gelişmesiyle beraber göç sorunu ortaya çıkmıştır. İspanya’nın diğer bölgelerinden buraya gelen göçmenler, sanayi için ucuz iş gücü sağlamış ve işçi sınıfının çoğunluğunu oluşturmuştur. Böylelikle İspanyol sosyalizminin gelişimine öncülük eden işçi sınıfına karşı kendi ülkesinde işsiz kalan Basklar, gerek milliyetçi duygular gerekse ekonomik kaygılar sebebi ile bir mücadele başlatmıştır. Ayrıca 1876’da Baskların sahip oldukları imtiyazlı özerklik statüsünü kaybetmeleri, ülkedeki hemen hemen tüm siyasi grupların öfkesine sebep olmuştur. Bu yüzden 1895 yılında, orta sınıf üyesi Karlist bir aileden gelen Sabino de Arana y Goiri önderliğinde Bask Milliyetçi Partisi (*Partido Nacionalista Vasco-PNV*) kurulmuştur.²⁰²

Bask milliyetçi hareketinde büyük oranda Katalan milliyetçi hareketinin izleri bulunmaktadır. Zira Katalan milliyetçi hareketinin güçlenmeye başladığı dönemde Arana, Barselona’da yaşamış ve Katalanların dilsel canlanmaya dayanan ayrılıkçılığından epeyce etkilenmiştir. Böylelikle Arana’da, ‘Bask milleti oluşturma fikri’ zuhur etmiştir. Bu noktada Bask dilini ve tarihini dahi bilmeyen Arana, öncelikle kendini Bask dilini ve tarihini öğrenmeye adanmıştır. Her ne kadar akıcı bir dil ile yazılmamış olsa da 1888’de ‘Gramática elemental del Euskera Bizkaino’yu yayınlamış ve Bask ülkesini ‘Euzkadi’ kelimesi ile tasvir etmiştir.²⁰³ Ayrıca Arana gibi PNV liderlerinin geri kalanı da Bask diline, kültürüne ve tarihine hâkim olmayan; kısacası, yabancılaşmış bir orta sınıftan gelen ve sanayileşme sürecinden az kazançla çıkmaları sebebiyle yolları PNV’de kesişen şahıslardır.²⁰⁴

Arana, Bask milliyetçiliğini geliştirmek ve yaygınlaştırmak için siyasi ve sosyal bir seferberlik aracı olarak Bask dilini kullansa da Bask toplumu, Bask dilinin

²⁰¹ Dilara Sülün, “Bask Bölgesi’nin İspanya İçindeki Ayrıcalıklı Konumu: Ekonomik Açıdan Bir Değerlendirme”, (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 95-99.

²⁰² Ramirez-Sullivan, *a.g.e*, s. 122-125.

²⁰³ Payne, *Catalan and Basque Nationalism*, s. 36.

²⁰⁴ Shih, *a.g.m*, s. 52.

gerek zorluğu gerekse azınlık dili statüsünde olması sebebiyle onu pratik bir iletişim şekli olarak görememiştir. Böylelikle dil, milliyetçi ideoloji içinde ikincil bir rol oynamıştır. Buna en çok Bask edebiyatında rastlanmaktadır. Söz gelimi Bask ırkına mensup bazı önemli şair ve yazarlar, Baskça değil de İspanyolca eserler vermiştir.²⁰⁵ Diğer taraftan Bask dilini korumak adına Navarralı aydınlar tarafından kurulan bir dernek olan ‘Euskera Derneği’ de faaliyette kaldığı 1877 ile 1883 yılları arasında sadece 400 civarında bir üyeye sahip olabilmıştır.²⁰⁶ Aslına bakılacak olursa, Baskçayı canlandırmak adına birtakım çabalar ortaya koyan Arana dahi Bask milliyetçiliği içerisinde öncelikli faktör olarak dili temel almamıştır. Arana’nın “Eğer düşmanlarımız dilimizi öğrenirlerse, hemen onu bırakıp Rusça, Norveççe ya da başka bir dil öğrenmeliyiz.” şeklindeki deyişi, bunu kanıtlar niteliktedir. Toplumun sosyo-kültürel yapısında türetilişine rağmen Baskçayı gerektiği takdirde başka bir dil ile değiştirebilecek olması, onun ırkçı düşünce yapısının tezahüründen başka bir şey değildir.²⁰⁷ Ayrıca Arana “İyi bir gramer ve iyi bir sözlük olduğu sürece, kimse konuşmasa bile dil geri yüklenebilir. Irk, bir kez kaybedildiğinde yeniden hayata döndürülemez” diyerek ırka verdiği önemi yinelemiştir.²⁰⁸ Açıkçası; kültürel kimliğin muhafazası, ekonomik gelişim ve İspanya’dan gelen yabancıların Bask toplumunun ahlakını bozduğu düşüncesiyle ahlaki ve dinsel kurtuluşun ancak ve ancak yerli Bask halkı için dışlayıcı bir milliyetçilik geliştirmekle gerçekleşebileceğine inanmıştır. Böylece liberalizm ve modernleşmenin karşısında durmuş ve bu perspektifle fazlasıyla muhafazakâr bir milliyetçilik ortaya koymuştur.²⁰⁹ PNV sahip olduğu bu muhafazakâr Karlist çizgisini, 1923 yılında kurulan darbe yönetimi altında bütün otonomi çabalarının yasa dışı ilan edilmesi ile

²⁰⁵ A.S. Farwell, “Race, Language, and Basque Protohistory According to Sabino Arana”, *Sancho El Sabio*, Sayı 30,(2009), s. 51-53.

²⁰⁶ Daniele Conversi, “Language or Race? The Choice of Core Values in the Development of Catalan and Basque Nationalisms”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 13, Sayı 1,(1990), s. 53.

²⁰⁷ Çökmez, *a.g.m.*, s. 357.

²⁰⁸ Ryan Barnes, “Basque and Catalan Nationalism: An Evolution”, <https://www.fairobserver.com/region/europe/basque-and-catalan-nationalism-evolution/> (erişim tarihi: 04.04.2020).

²⁰⁹ Payne, *Catalan and Basque Nationalism*, s. 36.

birlikte bir daha dönmek üzere terk emiş ve sol cumhuriyetçi ideolojiye yönelmiştir.²¹⁰

Arana, Bask milliyetçiliği yaratmadaki sorumluluğu büyük oranda tek başına üstlenmiştir. Öncelikle 1893-1895 yılları arasında ‘Bizkaitarrismo’ adlı bir gazete çıkartmış ve Bilbao’da ilk Bask milliyetçi örgütü olan ve aynı zamanda PNV’nin temeli sayılan Centro Vasco’yu 1893 yılında kurmuştur. Daha sonra PNV’ye dönüşen örgüt, yedi Bask vilayetinin bir arada olduğu bağımsız bir Bask konfederasyonu kurmayı amaçlamıştır.²¹¹ Ayrıca Arana, bu sırada Bask ülkesinin milliyetçi unsurlarını da belirlemeye başlamıştır. Bestelediği marş ‘Gora ta Gora’ Bask ülkesinin milli marşı olurken tasarladığı bayrak ‘Ikurriña’ ise ülkenin bayrağı olmuştur. Ona göre, Bask ırkını muhafaza etmek ve güçlendirmek adına siyasi bağımsızlık hem bir amaç hem de Bask ırkının İspanyol ırkından üstün bir ırk olduğu düşüncesiyle de bir hak olmaktadır. Dolayısıyla bu oldukça ırkçı milliyetçilik anlayışı, PNV’nin kuruluşundan İspanya iç savaşına kadar geçen süre zarfında Bask milliyetçi söylemlerine hâkim olmayı başarmıştır.²¹²

3.2.4. Şiddet ve Terör Veçhesi

20.yy’da Bask milliyetçiliği; sırasıyla iç savaş, baskı, şiddet ve terör gibi kavramlar üzerinden şekillenmiştir. İspanyol iç savaşı çıkmazdan evvel 1936 seçimlerini kazanan sol fraksiyonlardan oluşan Halk Cephesi koalisyonu, bir yıldan kısa sürecek olan Bask özerkliğini güvence altına almıştır. Ne var ki artan bölgesel özerklik, aşırı sağın isyan etmesine sebep olmuştur. Savaş milliyetçiler lehine değişince de Bask ülkesi düşmüş ve Fransa’ya sığınan PNV liderleri sürgünde bir hükümet kurmuştur. 1939’da Bask Özerklik Statüsü’nün iptal edilmesi üzerine PNV liderleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında batılı müttefikleriyle yakın ilişkiler kurarak Bask halkının self determinasyonu için destek bulmak istemiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Franco’nun ABD tarafından kabul görmesiyle beraber Bask ülkesinin self determinasyon planları boşa çıkmıştır. Akabinde Franco’nun baskıya

²¹⁰ Caner Övsan Çakaş, “İspanya’daki Bask Etnik Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 20,(2020), s. 130-132.

²¹¹ Payne, *Catalan and Basque Nationalism*, s. 36.

²¹² Edles, *a.g.m*, s. 324.

ve kültürel asimilasyona dayalı katı merkeziyetçi politikaları, PNV'yi zayıflatmıştır.²¹³ Bunun en bariz örneği ise Euskera'nın yasaklanıp resmi kullanımdan kaldırılmasıdır. Ayrıca Franco, Cumhuriyetçi blokta savaşan ve sürgüne teşebbüs edip yakalanan Bask milliyetçi elitlerini de idam ettirmiştir.²¹⁴

Franco'nun iktidarlığı döneminde Bask ülkesi, Francocu Karlistler ile Cumhuriyetçi Bask milliyetçileri arasında köyden kente kadar süren bir iç bölünmeye tanık olmuştur. PNV'nin Karlist imajını değiştirmesi sebebiyle yaşadığı bölünmeye Franco döneminde yaşadığı baskıcı politikalar da eklenince PNV, Bask milliyetçi hareketiyle arasındaki siyasi ilişkiyi büyük oranda kaybetmiştir. Böylelikle baskı ortamı yükselen Bask milliyetçiliğini radikalleştirilmiş ve milliyetçi faaliyetler yeraltına inmek zorunda kalmıştır. Pasifize olan PNV'nin yeraltı operasyonlarına liderlik edememesinden oldukça şikâyetçi olan daha genç ve daha militan üyelerinden bazıları ayrılmış ve 1959'da isyancı terörist bir organizasyon olan Bask Anavatanı ve Özgürlük (*Euskadi Ta Askatasuna* / ETA)'yı kurmuştur.²¹⁵ Basklı öğrencilerin söylemleri etrafında 1952 yılında Ekin adlı dergiyle temelleri atılan ETA, PNV'nin ilk dönem amaçlarını taşıması bakımından dikkat çekicidir. Açıkça ETA; İspanya'daki Bask Özerk Bölgesi, Fransa sınırındaki kuzey Bask toprakları ve Navarra'da bağımsız bir Bask devleti kurmayı amaçlamıştır. Kuruluşundan bu yana ideolojisi ise Marksizm olarak kalmıştır.²¹⁶ Ayrıca ETA, PNV'den farklı olarak Bask dilinin yaşatılmasına kuruluş yıllarında ayrı bir önem vermiştir. Ona göre Bask dili yaşatılırsa eğer Bask ülkesi de yaşayacaktır. Bu sebeple Bask dilinin yaygınlaştırılması amacını benimsemiştir.²¹⁷

1960'larda şiddet eylemlerine başlama kararı alan ETA, Franco karşıtı hareketin öncüsü olarak görüldüğünden bu dönemde özellikle ezilen ve hakları yok sayılan Bask toplumundan büyük destek görmüştür. Desteğin haklı gerekçesi, Franco rejiminin Bask kültürüne uyguladığı baskıcı ve saldırgan politikalar ve devleti

²¹³ Shih, *a.g.m*, s. 53-54.

²¹⁴ Paddy Woodworth, "Why Do They Kill? The Basque Conflict in Spain" *World Policy Journal*, Cilt 18, Sayı 1,(2001), s. 4-5.

²¹⁵ Woodworth, *a.g.m*, s. 4-5.

²¹⁶ Arakon, *a.g.m*, s. 76-80.

²¹⁷ İrfan Çiftçi, "Avrupa'da Ayrılıkçı Bir Terör Örgütü: ETA Euskadi Ta Askatasuna- Bask Anavatanı ve Bağımsızlık", (ed. Bilal Sevinç- İrfan Sevinç), *Terörizm: Türkiye, Avrupa & Amerika*, İstanbul: Karınca Yayınları, 2016, s. 174.

merkezileştirmesinden duyulan rahatsızlıktır. Basklar, örgüte destek toplamak adına kurdukları gizli kültürel gruplar aracılığıyla propagandalar yaparak veya örgüte katılım sağlayarak ETA şiddetine destek vermiştir. Böylelikle 1968 yılında ETA, ilk kanlı eylemini gerçekleştirerek terörist faaliyetlerine başlamıştır.²¹⁸ Aslında ETA'nın şiddet eğilimi, kurulmadan evvel sıkı sıkıya bağlı olduğu koyu Katolik inancıyla da son derece bağlantılıdır. Örgüt mensuplarının bağımsızlık davasında şiddete başvurabilecek olmasının altında, sapkınlık derecesine varan bu dini fanatiklik yatmaktadır. Bu bağlamda ruhban sınıfının verdiği destek ise küçümsenmemelidir.²¹⁹ Üstelik ETA, Fransa'dan da yoğun bir şekilde destek alarak kolayca örgütlenmiş ve çoğu zaman eylemlerinin akabinde Fransa'ya kaçarak yıkılışını geciktirmiştir.²²⁰

1978 yılında kabul edilen demokratik anayasanın yürürlüğe girmesi ile bir taraftan İspanya'nın bölünmezliği güvence altına alınırken diğer taraftan İspanya, 17 özerk bölgeye ayrılmıştır. Özerk bölgelerin kendi özerklik kanunlarını kendilerinin yapacak olması, uzun yıllar özerk kalmış bölgelerin lehine sonuçlar doğurmuştur. Bu özerklikten diğer özerk bölgelere kıyasla daha çok yararlanan Bask bölgesi, Guernica Özerklik Kanunu'nu kabul etmiştir. Baskların özerklik kanunundan Vizcaya, Guipuzcoa ve Alava eyaletleri yararlanmıştır. Navarra'nın ise Bask ülkesine katılımı, anlaşmada yer aldığı gibi Navarralıların talebi ile gerçekleşebilecekken 1979 seçimlerinde Navarra, Bask ülkesine dâhil olmayı reddetmiştir. Bu sebeple Guernica özerklik statüsünü tanımayan ETA, şiddet eylemlerini arttırmıştır. Buna karşılık İspanya hükümeti ise Baskların ulusal bayrağını tanımış ve ETA'nın siyasi uzantısı olan Herri Batasuna'yı yasallaştırmıştır. Böylece merkezi hükümet, ETA'nın şiddet eylemlerini durdurmayı amaçlamıştır. Kaldı ki Guernica özerklik statüsü de ETA'ya olan desteği büyük ölçüde azaltmıştır.²²¹ Buna rağmen ETA, şiddet ve terör faaliyetlerini sona erdirmemiş ve 33 yılda 800'den fazla insanın ölümüne sebebiyet vermiştir.

Kuruluş yıllarında ETA, Bask bölgesinde azımsanmayacak bir kitle tarafından desteklenmiştir. Bölgede yaşayan önemli bir çoğunluk ise ETA'nın eylemlerini

²¹⁸ Sanjay Jeram- Daniele Conversi, *Deliberation and Democracy at the End of Armed Conflict: Postconflict Opportunities in the Basque Country*, (ed. Juan E. Ugarriza- Didier Caluwaerts), *Democratic Deliberation in Deeply Divided Societies*, Londra: Palgrave Macmillan, 2014, s. 55.

²¹⁹ Arakon, *a.g.m.*, s. 76-80.

²²⁰ Çökmez, *a.g.m.*, s. 359-360.

²²¹ Çökmez, *a.g.m.*, s. 361.

protesto eden barışçıl gösteriler düzenlemiştir. Ne var ki politikacı, akademisyen, gazeteci veya futbolcu; açıkça ETA'yı eleştirmeye kalkanlar ya da onun prensiplerini ihlal edenler ölümle cezalandırılmıştır. Ayrıca 'devrimci vergi' adı altında büyük ve küçük işletmelerden vergi toplasa da milli davasına sağladığı maddi destek, zarara uğrayanları da muhalif olmaya itmiştir. Dahası genç ETA destekçilerinin de bir sokak mücadelesi stratejisi ile hareket ederek özel ve kamu ayrımı gütmekten birçok mülke her yıl milyonlarca dolarlık zarar verdiği görülmüştür. Bu da ETA'nın toplumda edindiği sempatiyi azaltmıştır.²²² Eylemlerinin yaklaşık yüzde 70'ini Bask bölgesinde gerçekleştirmekle beraber sivillere yönelik saldırıları ile de tepkileri üzerine toplamıştır. Zira ETA, 1968-2010 yılları arasında toplam 340 sivil vatandaşı öldürmüştür.²²³

İspanya hükümeti, ETA ile mücadele kapsamında 1983-1987 yılları arasında yasadışı bir örgüt olan Anti-terörist Özgürlük Grupları (*Grupos Antiterroristas de Liberación / GAL*)'nı kurmuştur. Burada hükümetin tek amacı, ETA'yı şiddet ve terör eylemlerinden caydırmak değil aynı zamanda Fransız desteğinden maruz bırakarak çözülmesini kolaylaştırmaktır. Bunun için kurbanlarının üçte birini sıradan Fransız vatandaşları arasından seçmiştir.²²⁴ Ardından merkezi hükümet, Fransa ile işbirliği yaparak demokratikleşme sürecini başarılı bir şekilde yürüttüğünü göstermiştir. Öyle ki öncelikle ETA'ya verilen destek önemli ölçüde azalmış ve ardından AB'nin davetiyle imzalanan Guernica Anlaşması neticesinde silah bıraktığını açıklayan ETA, 2011 yılı itibarıyla eylemlerine son vermiştir.²²⁵

3.2.5. Milliyetçilik Söyleminde Etnik Elitlerin Rolü

Bask milliyetçiliğinin savunucusu PNV, kuruluşundan bu yana temel prensibi olan bağımsızlık söylemlerine rağmen daha çok özerklik yanlısı politikalarıyla tanınan bir parti olmuştur. Partinin kurucu lideri Arana, Katalan milliyetçiliğinin 19.yy'ın son döneminde savunduğu şeyin aslında tam bağımsızlık değil özerklik olduğuna kanaat getirmiştir. Baskların Katalanlardan geri kalmaması için de 1901

²²² Woodworth, *a.g.m*, s. 1.

²²³ Sülün, *a.g.m*, s. 112.

²²⁴ Woodworth, *a.g.m*, s. 7.

²²⁵ Conversi, *a.g.m*, s. 64-66.

yılında kurulan Katalan Bölgesel Birliği'ne benzer bir Bölgesel Bask Konseyi kurulmasını önermiştir. Böylelikle şu anda Bask Ülkesi Üniversitesinde Hukuk profesörü olarak eğitim veren Corcuera Atienza da Arana'nın 1898 yılında partiye liberal bir grubun katılmasına onay vermesini, bağımsızlık hususunda fikir değiştirdiğine yormuştur. Burada dikkat edilmesi gereken asıl nokta ise çoğunluğu aristokrat ve liberal kesimin oluşturduğu Bask etnik elitlerinin partiye dâhil edilmesidir. Zira bu elitler, Bask milliyetçiliğini kuvvetlendirmek adına yapılan kitlesel seferberlik çabalarına karşı duyarsız kalmış ve etnik bir bilinç oluşturmaktan kaçınmıştır. Ayrıca parti mensubu olmayıp dolaylı bir şekilde de olsa süreci olumsuz yönde etkileyen Bask etnik elitleri de bulunmaktadır.²²⁶

19.yy'da Bask bölgesinin; çelik üretimi, gemi inşası ve metalürji gibi alanlarda İspanya'nın ağır sanayi merkezlerinden biri olarak ortaya çıkması, Bask ulusal bankalarının merkezi hükümetin gözetimi altında kalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla üst sınıf Bask iş adamları, İspanya devleti ve piyasası ile güçlü ekonomik bağlar kurma ihtiyacı hissetmiştir. İktisadi kaygılara sahip olmayan bu sınıf, Bask milliyetçiliğine uzak bir tavır alıp birkaç istisnai durum haricinde yerel milliyetçi bir hareketin teşvikiyle ilgilenmemiştir.²²⁷ 20.yy'a gelindiğinde ise bölgenin sanayileşme düzeyinin gittikçe yukarı yönlü bir ivme kaydettiği görülmüştür. Bu yükselişte, bölgeye ağır sanayi ve imalat sektöründen alt yapı ve ulaşım kadar bilhassa Franco yönetimi altında verilen devlet desteğinin payı büyüktür. Zira iç savaşın yol açtığı yıkım, altyapısal bir restorasyonu ve dolayısıyla büyük bir ekonomi politikasını zorunlu kılmıştır. Oluşturulan bu ekonomik sistemden önce Bask ticari liderleri etkilenmiş ve İspanyol siyasi elitleri ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Bu şekilde İspanya hükümetine mali açıdan doğrudan veya dolaylı olarak bağımlı olan Bask ticari elitleri oluşmuştur.²²⁸

Ayrıyeten entelijansiya diye tabir ettiğimiz aristokrat ve aydın kesim de bir taraftan sanayi ve bankacılık sektörünün kontrol ettiği istihdama bağımlı olurken diğer taraftan zaman zaman ulusal hükümette siyasi pozisyonlara davet edilmiştir. Böylelikle entelijansiya, Bask milliyetçi hareketine katılmayı gerekli görmemiş ve

²²⁶ Akın Özçer, *Agur, ETA Artık Yok*, Ankara: Liberte Yayınları, 2018, s. 31.

²²⁷ Shih, *a.g.m*, s. 53-55.

²²⁸ Sharryn Kasmir, "More Basque than You, Class, Youth, and Identity in an Industrial Basque Town", *Identities: Global Studies in Culture and Power*, Cilt 9, Sayı 1,(2002), s. 47-48.

İspanyol siyasi eliti ile kültürel ilişkiler içinde olmakla daha çok ilgilenmiştir. Özellikle Franco döneminde bu grup, İspanyol hükümeti parlamentosu ve bürokrasisinde fazlasıyla temsil imkânı elde etmiştir. Geleneksel bir monarşi altında yerel hakların savunulması da bu siyasi ilişkilerin bir uzantısını oluşturmaktadır.²²⁹

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ise Bask milliyetçiliği, temel kimliğini korumasına rağmen geçirdiği ideolojik dönüşüm nedeniyle daha çok terör boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. Esas olarak Marksist bir eğilim gösteren ve Katoliklikten uzak duran ETA, bu dönemde Bask milliyetçiliğinin tek siyasi temsilcisi olan PNV'nin elit düzeyindeki milliyetçilik söylemini sivil milliyetçiliğe dönüştürmüştür. Üstelik demokrasiye geçişle birlikte gelen özerklik önce elit düzeyinde, ilerleyen süreçte ise toplumsal tabana yayılmış bir memnuniyet yaratmıştır. Çoğu zaman tam bağımsızlığa kayıtsız kalınması ve daha fazla ayrıcalık için merkezi hükümet ile müzakerelere odaklanılması da bu yüzdendir.²³⁰

Görüldüğü üzere milliyetçilik çerçevesinde oluşturulmak istenen Bask kimliği, Bask elitlerinin etnik duyguları manipüle etmedeki rolü ile son derece ilintili olurken Bask toplumunda oluşturulmak istenen etnik duygular daha ziyade ekonomik gelişimin getirdiği karşılıklı bağımlılık ilişkisi üzerinden şekil almıştır. Bu sebeple Bask etnik elitleri, toplumda etnik bir farkındalık yaratmada başarısız olmuştur.²³¹

3.2.6.Bağımsızlık Talebi

Bask bölgesinde bağımsızlık yanlısı görüşlere sahip olan ve 1980 yılından 2009 yılına kadar koalisyonlarla birlikte kısmi de olsa bölgesel hükümetin içinde bulunan PNV, yönetimde yeniden söz sahibi olma imkânını 2012 yılında yapılan Bask bölgesel seçimleriyle elde etmiştir. Söz konusu seçimlerde büyük destek toplayan bu milliyetçi parti, Hristiyan Demokrat Partisi ile yapmış olduğu koalisyon neticesinde toplam oyların yüzde 60'ını almıştır. Burada seçim sonuçlarını belirleyen en önemli ölçüt ekonomik gelişim iken milliyetçilik ikinci planda kalmıştır. Bu seçimler, ETA'nın yokluğunda yapılan bir seçim olması bakımından da ayrı bir önem teşkil etmektedir. İlerleyen süreçte ise PNV, 2016 yılı bölgesel seçimlerini de

²²⁹ Shih, *a.g.m*, s. 53-54.

²³⁰ Barnes, *a.g.e*, 2013.

²³¹ Shih, *a.g.m*, s. 48-54.

kazanarak oylarını yüzde 37'ye çıkarmayı başarmış ancak anket sonuçları üzerinde güçlü bir bağımsızlık ivmesi yaratamamıştır. Zira sonuçlar ekonomik krizin aşılması ile oluşan refah ortamından büyük oranda etkilenmiş ve dolayısıyla bölgedeki bağımsızlık talepleri de azalmıştır.²³² Esasen Bask Üniversitesinin ve Deustobarometro adlı sosyal araştırma merkezinin yayınladığı son anket de bunu açıkça göstermektedir. Ankete göre bağımsızlık isteyenlerin oranı, yüzde 16,9 seviyesinde kalmıştır. Üstelik Bask halkının yüzde 60'ının 'bağımsızlığı hiç istemediği veya çok az ilgilendiği' tespit edilmiştir.²³³

Bask Özerk Yönetimi Hükümeti Başkanı İnigo Urkullu da bağımsızlık talebi üzerine oldukça dikkate değer ifadelerde bulunmuştur. Urkullu, 'Katalonya'dakine benzer tek taraflı bağımsızlık girişimini asla çözüm olarak görmediklerini' ve referandum taleplerinin de 'bağımsız bir Bask devleti' kurmak adına olmadığını belirtmiştir. 'Bask için yeni siyasi statü istediklerini ve bunun anlaşmalı, garantili ve yasal referandum ile onaylanması için demokratik taleplerini dile getirmeye devam edeceklerini' ifade etmiştir. Aslında bir nevi bu söylem, bağımsızlığın ismen telaffuz edilmiş hali olmasa da yeni siyasi özerklik statüsü altında şekil değiştirmiş halini karşılamaktadır. Başka bir deyişle Urkullu, yerel unsurların görmezden gelinmediği ileri bir özerklikten bahsetmektedir.²³⁴

Bağımsızlık talebi üzerine önemli bir tespiti ise Sosyalist Parti Madrid milletvekili Juan Moscoso'nun sözlerinde bulmak mümkündür. Moscoso bir demecinde, neredeyse tümüyle özerk olan Baskların sahip oldukları ileri özerklikten son derece memnun olduklarını ve İspanya'nın geri kalan özerk bölgelerinden daha ileri seviyedeki özerkliklerini izah etmek için ise ona 'adı konmamış bağımsızlık' dediklerini dile getirmiştir. Ayrıca daha önce bahsettiğimiz vergi özerkliğine de

²³² Sülün, *a.g.m.*, s. 90-105.

²³³ Dünya Gazetesi, "İspanya'nın Bask Bölgesinde Bağımsızlık Referandumu Yapıldı", <https://www.google.com.tr/amp/s/m.dunya.com/amp/dunya/ispanyanin-bask-bolgesinde-bagimsizlik-referandumu-yapildi-haberi-389589> (erişim tarihi: 13.03.2020).

²³⁴ Şenhan Bolelli, "Basklılar Katalan Modeline Karşı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/basklilar-katalan-modeline-karsi/958543#> (erişim tarihi: 15.03.2020).

değinerak bağımsızlığın Bask halkı için ‘sembolik bir düştten’ ibaret olduğunu ifade etmiştir.²³⁵

Sonuç olarak Bask Özerk Bölgesi’nin sahip olduğu bu ileri özerklik, ülkedeki istihdam oranlarını arttırarak Bask bölgesinin ekonomisini oldukça etkilemiştir. Bölgenin açıklanan son işsizlik verileri de bunu ispatlamak için yeterlidir. 2019 yılı Eylül ayı itibariyle Bask Özerk Bölgesi, yüzde 9,3’lük bir seviye ile İspanya ve İspanya’nın özerk bölgeleri arasında işsizliğin en düşük olduğu bölgelerden biri olarak yerini almıştır. Görüldüğü üzere Bask Özerk Bölgesi’nin bilhassa işsizlik oranlarındaki bu düşüşü, bir taraftan ekonomik seviyedeki yükselişi ortaya koyarken diğer taraftan bölgedeki bağımsızlık taleplerinin azınlıkta kalmasına neden olmaktadır.²³⁶

3.3.Katalan Ayrılkçılığının Temel Özellikleri

3.3.1.Dil

Katalanca çoğunluklu olarak İber yarımadasının kuzeydoğusunda yer alan Barselona, Gerona, Lerida ve Terragona vilayetlerinin bir araya getirdiği Katalan Özerk Bölgesinde konuşulan bir dildir. Katalonya ile birlikte Balear adaları ve Valensiya’nın ikinci resmi dili, Andorra’nın ise geçerli olan tek resmi dilidir. Bundan başka İtalya’da Algero komünü ve Fransa’da Pyrénées-Orientales bölgesinde onaylı azınlık bir dil statüsü taşıırken²³⁷ İspanya’nın Aragon, Murcia ve Carce bölgelerinde kısmi de olsa konuşulmaktadır. Aksi bir şekilde Katalan milliyetçileri tarafından kimi zaman ‘Principat’ olarak isimlendirilen Katalonya Özerk Bölgesi’nde aynı oranda konuşulmadığı da aşikârdır. Bilhassa köylü kesimi ve sol görüşe sahip aydınların şehri Valensiya’da, Katalonya’nın diğer bölgelerine kıyasla konuşulma oranı

²³⁵ Nilgün Cerrahoğlu, “Madrid Mektupları(5) Bask ve Katalan Ayrılkçılığı”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/nilgun-cerrahoglu/madrid-mektuplari-5bask-ve-katalan-ayrilikcilig-400034>(erişim tarihi: 13.03.2020)

²³⁶ Sülün, *a.g.m*, s. 105-106.

²³⁷ Clyde Patrick, “Katalanca Dili: Bilmeniz Gereken Her Şey”, <https://tr.yourtripagent.com/catalan-language-everything-you-need-to-know-960> (erişim tarihi: 25.12.2020)

yüksektir. Açıkçası Katalanca, Principat topraklarında özel bir saygınlığa sahiptir ve bu da onu İspanyolcaya rakip çıkarmaktadır.²³⁸

Kökensel açıdan Hint Avrupa dil ailesinin Avrupa koluna mensup olan Katalanca; esas olarak Fransa, İtalya ve Katalonya'nın kuzeybatısında konuşulan ve kendisi gibi bir Latin dili olan Oksitanca ile benzerlik taşımaktadır.²³⁹ Üstelik bu benzerlikle sınırlı kalmayıp diğer Latin dilleri ile de belli bir dereceye kadar örtüşmektedir. Böylece öğrenim aşamasında taraflara karşılıklı avantajlar sunmaktadır. Kaldı ki konuşmacılarının birçoğu Katalancanın yanı sıra İspanyolca, İtalyanca ve Fransızca gibi bir dili mutlaka bilmektedir.²⁴⁰ Ayrıca 2012 yılı verilerine göre Katalonya'da yaklaşık 4,1, dünya çapında ise 9 milyonu aşan²⁴¹ bir konuşmacı topluluğuna sahip olan dil, büyük bir ulus devletin baskın bir dili olmaması açısından Latin dilleri arasında farklı konumlandırılır.²⁴²

Katalan dilinin tarihi, Katalanların Franklardan bağımsızlığını kazandığı 10.yy'a dayanmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü takip eden yıllarda önce Valensiya ve Balear adalarını kapsayan dil, daha sonra aşamalı bir şekilde Sicilya, Sardunya ve Yunanistan'a kadar genişlemiştir. Böylelikle büyük oranda yayılımını tamamlamış ve altın çağını, 14.yy'da bilhassa yazın hayatına girişiyle birlikte yaşamıştır. Edebiyatının bilinen temsilcileri Ramon Llull, Joanot Martorell ve Ausiàs March iken 'Trobes en llaors de la Verge Maria' ise 1474 yılında Valensiya'da basılan ilk Katalanca kitaptır. Ayrıca Katalan dili, Aragon Krallığı ile Katalonya'nın tahtlarını birleştirdiği 1140 yılından 15.yy'a kadar Aragonluların da kullandığı edebi bir dil olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴³ Doğrusu Katalan dilinde yazılmış bilinen ilk metin 'Homilies d'Organyà' da 12.yy'da Katalan-Aragon konfederasyonunun

²³⁸ Daniel Conversi, "The Basques, the Catalans, and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation", Reno: University of Nevada Press, 2000, s. 7-10.

²³⁹ Matthew L. Juge, "The Position of Catalan in the Romance Language Family: Evidence from the Algherese Dialect", *Texas State University, Research Enhancement Program Final Reports*, 2007, s. 257.

²⁴⁰ Thomas, *a.g.m*, s. 8.

²⁴¹ Ethnologue: Languages of the World, "Catalan", <https://www.ethnologue.com/language/cat> (erişim tarihi: 26.12.2020).

²⁴² Juge, *a.g.m*, s. 257.

²⁴³ Jude Webber- Miguel Strubell i Trueta, "The Catalan Language Progress Towards Normalisation", *The Anglo-Catalan Society*, United Kingdom: Anglo-Catalan Society Occasional Publications, 1991, s. 13.

yönetimi esnasında ortaya çıkmıştır.²⁴⁴ 1410 yılında Aragon hanedanı Marti'l Huma'nın varis bırakmadan ölmesi, Katalan dili için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren Katalancanın kullanımı, taçların birleştirildiği 1479'da ise popülaritesi azalmıştır. Zira Kastilya Krallığı'nın gücü giderek Katalonya dâhil olmak üzere bütün İspanyol topraklarına hâkim olmaya başlamıştır.²⁴⁵

18.yy'a Katalanca, hiçbir kısıtlama ve yasaklamaya maruz kalmadan gelmeyi başarabilse de bu statüsünü 1713 yılında yapılan İspanya veraset savaşları esnasında kaybetmiştir. Açıkçası Katalonya'nın Barselona kuşatmasında V.Felipe iktidarına karşı Avusturyalılarla aynı safta yer alması, İspanya ve Fransa topraklarında Katalan dilinin yasaklanmasına sebep olmuştur. 19.yy'a gelindiğinde ise Katalonya'nın, sanayi ve ticaret alanında gelişme göstererek büyük bir ivme yakaladığı görülmüştür. Büyümeyi takiben önce ekonomik göstergeleri, akabinde de refah seviyesi yükselmiştir. Dolayısıyla artan refah ortamı, Katalan kültür ve edebi hayatını da etkilemekte geç kalmamıştır. Özellikle bu dönemde Katalan kültür ve dilinde yeniden canlanma hareketi gerçekleşmiştir. 20.yy'ın başında ise Katalancanın yok olup gitmemesi adına Katalan dili standartlaştırılıp modernize edilmiştir. Böylelikle 1936-1975 yılları arasında Franco'nun uyguladığı kültürel asimilasyon ve baskı politikalarına da direnebilmiştir. Bugün Katalan dilinin bilinen en belirgin özelliği, Katalan milliyetçiliğine bir savunma mekanizması olarak hizmet etmesidir. Bu sayede hem İspanyol egemenliği altında diri kalmayı başarmış hem de ulusal bir vizyonu aşarak evrensel bir yöne sahip olmuştur.²⁴⁶ Diğer taraftan Franco'nun yürüttüğü baskı politikaları, Katalanlara karşı İspanyol toplumunda büyük bir nefret oluşturmuştur. Öyle ki bir propaganda aracı olarak zaman zaman Barselona meydanında açılan pankartlar, Katalanlara uzun yıllar 'Katalan köpeği, İspanyolca konuş' veya 'Havlamayın, İmparatorluğun dilini konuşun' gibi sözlerle İspanyolca konuşmalarını hatırlatmıştır.²⁴⁷ Ayrıca bu dönemde Katalan dilinin yasaklanmasıyla beraber Katalanca konuşan kişi sayısında dikkate değer bir düşüş görülmüştür.

²⁴⁴ Xavier Vilà Carrera, "The Domain of Spain: How Likely Is Catalan Independence? ", *World Affairs*, Cilt 176, Sayı 5,(2014), s. 78.

²⁴⁵ Webber- Strubell i Trueta, *a.g.m*, s. 13.

²⁴⁶ Henry Miller- Kate Miller, "Language Policy and Identity: The Case of Catalonia", *International Studies in Sociology of Education*, Cilt 6, Sayı 1,(2006), s. 115-116.

²⁴⁷ Saul Mercado, "Linguistic Citizenship: Immigration and Language Policy in Catalonia", (ed. Roberta Medda Windischer-Andrea Carlà), *Migration and Autonomous Territories: The Case of South Tyrol and Catalonia*, Leiden: Brill Nijhoff Publishers, 2015, s. 185.

Örneğin 1939 yılında yüzde 90 oranında bir konuşmacı sayısına sahip olan Katalanca, 1975 yılında yüzde 60 seviyesine gerilemiştir.²⁴⁸

Bugün ise Katalanca, gündelik yaşamda Katalanlar arasında yaygın bir şekilde kullanılan ve konuşulma oranı giderek artan bir dil olarak karşımıza çıkmaktadır. Açıkçası 2008 yılı itibariyle, Katalancanın gündelik yaşamda konuşulma yüzdesi 35,6 iken 2013'te bu oran 36,3'e yükselmiştir.²⁴⁹ Üstelik günümüzde konuşmacı sayısı açısından Katalanca, Avrupa'da dokuzuncu sırada yer almaktadır. Nitekim konuşulma oranı İsveççe, Danca, Fince ve Yunanca gibi dillerden daha fazladır. Ayrıca bugün İspanya dışında Katalan diline yönelik faaliyet gösteren kurumların varlığı da söz konusudur. Örneğin İngiltere'de 22 üniversite Katalanca kurs hizmeti sağlarken 20 Fransız yükseköğretim kurumu ise Katalanca çalışmaları sunmaktadır.²⁵⁰

3.3.2.Mali Özerklik

Bir önceki bölümde de değindiğimiz gibi İspanya hükümeti, Bask ülkesinin üç bölgesi ve Navarre ile arasında uzun yıllar sahip oldukları gelenekleri yani fuerosları nedeniyle *Concierto Económico* adı verilen bir mali sözleşme kurmuştur. Bu mali sözleşme; Bask ve Navarre ülkelerine kendi vergi sistemlerini kurma, düzenleme ve toplama yetkisi verirken geriye kalan 15 eyalet bu sistemin dışında tutulmuştur.²⁵¹ Dolayısıyla İspanya'nın 17 özerk bölgesinden biri olup 7,5 milyonluk nüfusu ile İspanya nüfusunun yüzde 20'sini oluşturan Katalonya Özerk Bölgesi de²⁵² diğer özerk bölgeler için yaratılmış bir gelir paylaşım sistemine uzun yıllar tabi olmuştur.²⁵³

Bu gelir paylaşım sistemi ilk olarak 1980 yılında çıkartılan Özerk Toplulukların Finansmanı Genel Yasası (*Ley Orgánica de Financiación de las*

²⁴⁸ Miller-Miller, *a.g.m*, s. 115.

²⁴⁹ Tunçay, *a.g.m*, s. 53.

²⁵⁰ Liptumtech, "Katalancanın Yeniden Doğuşu: Bir Kez Yasaklı Bir Dil Nasıl Gelişiyor?", <https://tr.liptumtech.com/rebirth-catalan-how-once-banned-language-is-thriving-858869> (erişim tarihi: 01.01.2021).

²⁵¹ Bofill, *a.g.m*, s. 73-74.

²⁵² Kaisa Stucke, "Catalonia, a New State within Europe?", <https://www.advisorperspectives.com/commentaries/2015/10/14/catalonia-a-new-state-within-europe> (erişim tarihi: 26.12.2020).

²⁵³ Bofill, *a.g.m*, s. 73-74.

Comunidades Autónomas/LOFCA) ile oluşturulmuştur. Esasen eyalet vergilerinin çoğunun merkezi hükümet tarafından tahsil edilmesi, ödenmesi ve denetlemesine dayanan bu sistem; Katalonya'nın İspanya'nın diğer özerk bölgelerine açık şekilde bir katkı sağlamasına neden olmaktadır. Aslında bu katkı, 1978 anayasasının 158. maddesinde de net bir şekilde ortaya konulmuştur. Burada ekonomik dayanışma ilkesi adı altında bölgelerarası ekonomik dengesizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır.²⁵⁴ Ekonomik dayanışma ilkesi gereği merkezi hükümet, önce kendi harcama önceliklerine fon sağlamakta ve sonra Katalonya'dan elde edilen vergi gelirlerini ülkenin daha yoksul bölgelerine sübvansiyon ederek ülke bütününe kalmaktadır. Bugün Katalan ayrılıkçı hareketinin en büyük şikâyetlerinden birini bu yüksek vergi sübvansiyonları oluşturmaktadır. 1986'dan beri Katalonya'nın yıllık gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 9'u yoksul bölgelere sübvansiyon edilmektedir.²⁵⁵ Önceleri önemli değilse de bugün bu, yüzde 22'lik işsizlik oranına sahip Katalonya'da dikkate değer bir meseledir. Zira Katalonya, ödediği vergilerin karşılığını alamadığı için merkezi hükümet tarafından soyulduğunu düşünmektedir. Açıkçası bu düşüncenin sayısal dayanakları da mevcuttur. 2012 yılı itibarıyla Katalonya, merkezi hükümete yüzde 67 oranında bir vergi ödemekte ve buna karşılık ise yüzde 33 oranında bir vergi iadesi almaktadır.²⁵⁶ Böylece merkezi hükümetin vergi gelirlerinin neredeyse yüzde 20'sini oluşturarak İspanya ekonomisine yüzde 25'lik bir katkıda bulunmaktadır.²⁵⁷ Üstelik bütçe açığını gidermek istemekte ve İspanya anayasaları gereği uluslararası pazarlardan kredi temin edememektedir. Bu noktada özerk bölgelerin merkezi hükümet dışında borç alabileceği herhangi bir finans kaynağı bulunmadığı için Katalonya Özerk Bölgesi, İspanya'daki özerk toplulukların en borçlusu olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵⁸

Diğer taraftan Katalonya, 2006 yılında yapılan bir referandum ile yeni bir özerklik statüsü elde etmiştir. 1979 özerklik statüsünün yerini alan 2006 Katalan

²⁵⁴ Giovanni Poggeschi, "A Specific Problem of the Application of Regionalism and Federalism: The Case of Financial Autonomy of Catalonia", (ed. Francesco Palermo vd.) *Globalization Technologies and Legal Revolution*, Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, s. 425-428.

²⁵⁵ Stucke, *a.g.e.*, 2015.

²⁵⁶ Özcan Ögüt, "Catalonia is not Spain", Uluslararası Politika Akademisi, https://www.researchgate.net/publication/269990951_KATALUNYA_İSPANYA_DEĞİLDİR_CATALONIA_IS_NOT_SPAIN (01.12.2020)

²⁵⁷ Stucke, *a.g.e.*, 2015.

²⁵⁸ Carrera, *a.g.m.*, s. 81.

Yasası (*Estatut d'autonomia de Catalunya / EAC*), diğer alanlarda olduğu gibi 1980 LOFCA çerçevesinde kabul edilen mali özerklik haklarının da genişletilmiş halidir. Bu özerklik çerçevesinde Katalonya'nın gelir vergisinden aldığı pay yüzde 50'ye çıkartılmış ve diğer vergi gelirleri üzerindeki yetkisi de genişletilmiştir. Ayrıca bölgesel bir vergi ajansının kurulması da gündeme alınmıştır. Böylelikle Katalonya, Bask ve Navarre ülkeleri gibi ayrıcalıklı bir konuma yükselse de²⁵⁹ Anayasa Mahkemesi tarafından alınan bir karar bu neticeyi değiştirmiştir. Öyle ki içerisinde mali hükümlerin de yer aldığı Katalan özerklik statüsüne ilişkin bazı hükümler anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle 2010 yılında geri alınmıştır. Üstelik 2006 özerklik statüsünden farklı olarak Bask mali sözleşmesi benzeri bir Katalan mali anlaşma önerisi de 2012 yılında merkezi hükümet tarafından reddedilmiştir.²⁶⁰

3.3.3.Ortaya Çıkışı İtibariyle Milliyetçiliğin Türü

Katalan milliyetçiliği, 19.yy'ın muhafazakâr düşünce yapısı ve kültürel uyanışından hareketle cumhuriyetçi federalizm ve korumacı endüstri etrafında şekillenerek bugünkü haline kavuşmuştur. İlk olarak kilisenin öğretilerinden yola çıkarak gelenekçi ve Katolik bir inancı takip eden, açıkçası o dönemdeki adıyla Karlist bir zihniyetten ortaya çıkmıştır. Buradaki amaç ise tam olarak Ortaçağ Katalonya'sına benzer bir devlet düzeni yaratmaktır. 1892 yılında Vic Piskoposu Torras i Bages, 'La tradició catalana' adlı eseriyle ilk örneğini vermiştir. Esasen bu; kırsal yaşama, toprağa, aileye, Katolikliğe ve Katalan diline vurgu yapan bir eserdir. Katalan milliyetçiliğinin bir diğer dayanak noktası ise Katalan Rönesans'ı olarak da bilinen Renaixença hareketidir. Katalan dilinde canlanma diye tabir ettiğimiz bu hareket, Katalan edebiyatının en iyi dönemlerini yaşadığı 15.yy'ı andırması nedeniyle bu şekilde isimlendirilmiş ve Carlese Aribau adlı şairin 1833 senesinde 'Oda a la Patria' (Anavatan Ode) adlı şiiri yazması ile başlamıştır. Aslına bakılacak olursa bu dönemde dil, yabancı göçü nedeniyle lehçelere ayrılmış ve İspanyolca tarafından işgale uğramıştır. Bu sebeple Katalonya'da böyle bir hareketin o dönem

²⁵⁹ Elçin Aktoprak, "Katalonya'dan Yükselen Bağımsızlık Rüzgârı", https://www.academia.edu/18421984/Katalonya_dan_Y%C3%BCkselen_Ba%C4%9F%C4%B1m_s%C4%B1z%C4%B1k_R%C3%BCzg%C3%A2r%C4%B1 (erişim tarihi: 07.01.2021)

²⁶⁰ Hèctor López Bofill, "The Limits of Constitutionalism: Politics, Economics, and Secessionism in Catalonia (2006–2013)", (ed: Jaime Lluich), *Constitutionalism and the Politics of Accommodation in Multinational Democracies*, Londra: Palgrave Macmillan, 2014, s. 73-74.

için gerekli görülmesi son derece doğaldır. Renaixença ile başlayan Katalan dilinin uyanışı, dilde standartlaştırılmaya gidilmesi ile İspanyolca karşısında varlığını güçlendirmiştir. Katalan dilinin standardizasyonu aşamasında öncelikle 1841 yılında Katalanca ilk genel süreli yayın oluşturulmuştur. 1879'da ise ilk Katalan gazetesi *El Diari Català* kurulmuştur. 19.yy'da Katalan ekonomisinin gelişimi ile birlikte Katalan kültüründe de bir uyanış meydana gelmiştir. 1859'dan 1936'ya değin süren ve adını 'çiçek oyunları' adlı bir ortaçağ şiirinden alan tarih yarışması, Katalan kültür ve sanatına sirayet etmiş iyi bir örnektir. Bir kültür harmonisi olarak da ifade edilebilecek bu oyunlar, uzun yıllar Katalan edebi hayatını geniş kitlelere ulaştırmayı amaçlamıştır.²⁶¹

19.yy'ın sonlarına doğru Katalan milliyetçiliği, Modern Katalan milliyetçiliğinin babası olarak bilinen Valentin Almirall adlı Katalan bir politikacının düşünceleri ile yoğrulmuştur. Esasen Almirall'ın 1886 yılında yazdığı 'Lo catalanisme' adlı eseri, Katalan milliyetçiliğinin en iyi eseri olarak tabir edilmektedir. Almirall bu eserinde, İspanya için federal cumhuriyetçiliğe dayanan bir yönetim şeklini savunmuştur. Ona göre bu yönetim şekli, demokratik ve laik bir devlet düzeni içerisinde olmalıdır. Bu sebeple modernleşmenin gerekli olduğunu düşünmüş ve bütün Katalonya'yı; kentsel, modern ve endüstrileşmiş bir burjuva sınıfının hâkim olduğu bir ülke olarak tasvir etmiştir. Bu yüzden şehir kapitalizmini benimsemiş ve merkezîyetçi bürokrasinin hükümrânlığına karşı çıkmıştır. Almirall'ın öncüsü olduğu bu hareket, 1906'ya kadar devam etmiş ve gerçek anlamda modern bir Katalan kültürü üretmeyi ifade etmiştir.²⁶²

1906 yılında Prat de la Riba, 'La nacionalitat catalana' adlı ünlü eserini yayınlamış ve burada Katalan dilini esas almıştır. Ona göre Katalan dili, Katalanların varoluşunun manevi temeli olduğu için asla vazgeçilemeyecek bir şeydir. Böylece Katalan kimliğini güçlendirerek Katalan milliyetçiliğinin oluşmasına önemli bir katkıda bulunmuştur.²⁶³ Daha sonra Katalan milliyetçiliğinin ilk siyasi partisi olan Bölgesel Lig'in (*Lliga Regionalista*) lideri Riba, 1914'e gelindiğinde Katalan ulusunun mimarı ve Katalan eyaletlerinin ilk yönetim organı olan Mancomunitat'ı

²⁶¹ Edles, *a.g.m.*, s. 316-318.

²⁶² Edles, *a.g.m.*, s. 318-319.

²⁶³ Conversi, *a.g.m.*, s. 54.

kurmuştur.²⁶⁴ Ayrıca bu dönemde Katalan dilini canlandırmak amacıyla birçok kurum oluşturulmuştur. 1907 yılında kurulan Katalan Çalışmaları Enstitüsü (*Institut d'Estudis Catalans*) de bunlardan bir tanesidir. Esas olarak bu kurum, zenginleşen Katalan kültür ve edebiyatını başka dillerle tanıştırmak adına çeviriler yapmıştır. Bilhassa dilbilimci Pompeu Fabra'nın Katalan Çalışmaları Enstitüsü bünyesinde yayımlanan birçok kitabı bugün hala ilgi görmektedir. Ne var ki Fabra'nın en önemli icraatı, hazırladığı reform programıyla Katalancanın standardizasyonunu tamamlamasıdır. Böylece ana ilkeleri belirlenen Katalan dili, kimliğin önde gelen savunucuları tarafından defalarca tekrarlanarak köklü bir geleneğe kavuşmuştur.²⁶⁵ Üstelik bu dönemin en önemli çıktılarının biri, II. Cumhuriyet döneminde Katalan Hükümeti Generalitat de Catalunya'nın oluşturulması için gerekli altyapıyı sağlamasıdır. 1931 ile 1939 yılları arasında Katalanlar, Generalitat yönetimi altında geniş bir özerklikten yararlanmıştır. Bu dönemde Katalanca, İspanyolca ile birlikte resmi dil olmuştur.²⁶⁶

1939-1975 yılları arasında özellikle Franco'nun baskı yönetimine bir tepki aracı olarak ise futbol seçilmiştir. Bu dönemde Barselona Futbol Kulübü'nün (Barça) İspanya'nın milli takımı Real Madrid'e karşı kazandığı her zafer, Katalan ulusunun İspanya'ya özellikle de Franco'ya karşı kazandığı zafer olarak resmedilmiştir. Bu sebeple Barça, Katalan kimliğini yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. Açıkçası Franco döneminde Katalanların, futbol dışında Katalan kimliğini ifade edebilecek herhangi bir aracı olmamıştır. Ayrıca bugün Katalanların Katalonya'yı uluslararası yarışmalarda temsil edecek bir futbol takımı kurmak gibi bir gayeleri de bulunmaktadır.²⁶⁷ 1979 yılında kabul edilen Katalan özerklik statüsü ile Katalanca, Katalonya'nın resmi dili olarak belgelense de Katalanlara geniş yetkiler veren dil yasası, 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. Bugün hala yürürlükte olan bu yasa; kamu yaşamı, eğitim öğretim ve medyaya kadar bütün sosyal alanları düzenlemektedir.²⁶⁸

²⁶⁴ Edles, *a.g.m.*, s. 319.

²⁶⁵ Conversi, *a.g.m.*, s. 54.

²⁶⁶ Ahmet İnsel, "Çoğul Avrupa Hedefi ve Üniter Devlet Sorunu", <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-202-subat-2006/2386/cogul-avrupa-hedefi-ve-uniter-devlet-sorunu/6170> (erişim tarihi: 04.01.2021)

²⁶⁷ Montserrat Guibernau, "Nationalism and Intellectuals in Nations without States: The Catalan Case", *Political Studies*, Cilt 48, Sayı 5, (2000), s. 1003.

²⁶⁸ Josep Costa, "Catalan Linguistic Policy: Liberal or Illiberal?", *Nations and Nationalism*, Cilt 9, Sayı 3, (2003), s. 416.

1980'de yapılan Katalonya'daki ilk demokratik seçimlerden 2003 yılına kadar Katalonya'yı, Jordi Pujol başkanlığındaki Yönelim ve Birlik (*Convergència i Unió / CİU*) adlı siyasi parti yönetmiştir. Pujol başkanlığındaki yönetimin Katalan milliyetçiliği çerçevesinde ortaya koyduğu tavır ise tamamen dil üzerine kodlanmıştır. Pujol'a göre Katalan milliyetçiliği için dil oldukça önemlidir ve dil kaydedilirse her şey kaydedilecektir. Katalan dilini ve dolayısıyla Katalan ulusal kimliğini göçmen tehlikesinden korumak amacıyla Pujol, bir önceki yüzyılda ülkeye gelen göçmen işçilerin Katalonya'ya ve Katalan kültürüne tam uyumu için bir normalleşme yasası çıkarmıştır. Öyle ki Pujol, Katalan dilini koruma pahasına zaman zaman söylemlerini dahi sertleştirmiştir. Görüldüğü üzere Katalan dili, Katalanlar için hayati derecede bir öneme sahiptir. İspanyol sosyolog Castells'in de özetlediği gibi Katalan olmayı istemenin işaret dili, onu konuşmaktır. Böylece Katalanca, Katalan milliyetçiliğinin hem ortaya çıkışının hem de sürdürülebilirliğinin ana faktörü olmuştur. Bu noktada ise etnik elitlerin rolü son derece yüksektir.²⁶⁹

3.3.4. Şiddet ve Terör Veçhesi

Coğrafi konumu itibarıyla Akdeniz'e kıyısı bulunan bir ülke olan Katalonya, ticaretteki gelişimi ile birlikte Akdeniz'e kıyısı olan diğer uygarlıklarla iyi ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkiler zamanla toplumun sosyo-kültürel yapısına yayılarak Katalan toplumunu tanımlayan karakteristik özelliklerden biri haline gelmiştir. Böylelikle çoğu zaman Katalanlar, siyasi ilişkilerini barış ve diyalog süreçleriyle başarılı bir şekilde yöneten ve şiddet gibi katı faktörleri kullanmaktan kaçınan bir ulus olarak tanımlanmıştır. Doğrusu bugün toplumun genelinde de Katalanların bağımsız bir ülke olma yolunda şiddete başvurmadağı yönünde bir kanı bulunmaktadır. Oysaki Katalanlar, kısa bir dönem de olsa ayrılıkçılık nedeniyle şiddet ve terör faktörünü kullanmıştır. Bu bağlamda Özgür Toprak (*Terra Lliure -TL*)²⁷⁰ adlı Marksist örgüt, 1978 yılında Frederic Bantachs i Chalaux tarafından kurulmuştur.²⁷¹

²⁶⁹ John MacInnes, "Castells' Catalan Routes: Nationalism and the Sociology of Identity", *The British Journal of Sociology*, Cilt 57, Sayı 4, (2006), s. 680.

²⁷⁰ "ETA Bask'a Zarar Veriyor", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/eta-baska-zarar-veriyor-39005465>, (erişim tarihi: 05.01.2021).

²⁷¹ Akın Özçer, "Katalan Süreci'nde Yargı Kararını Verdi", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/katalan-surecinde-yargi-kararini-verdi/1613082>, (erişim tarihi: 05.01.2021).

Esasen Franco döneminin baskı politikalarının bırakmış olduğu bıkkınlık ve doygunluk hissi, Özgür Toprak'ın kurulmasında itici bir faktör olmuştur. Zira diktatörlük döneminde tabelalardan ürün etiketlerine kadar dilin sirayet ettiği her noktadan Katalanca silinmiş ve Katalonya'da Katalan dili konuşmak tümüyle yasaklanmıştır. Bu dönemde Katalan sempatanlığı yapmak bir yana Katalanca konuşma girişiminde bulunmak bile suçtur. Barselona Üniversitesi'nde Katalan kültürüyle ilgili bütün konular yürürlükten kaldırılmış ve Katalan Çalışmaları Enstitüsü kapatılmıştır. Sardana ulusal dansı, bayrak ve marş gibi Katalan kimliğini tasvir eden semboller de tümüyle yasaklanmıştır.²⁷² 1975 yılında ise Franco'nun ölümü, demokrasiye geçiş sürecini başlatmış ve Özgür Toprak da demokratik bir İspanya'da Katalonya'nın bağımsızlığını amaçlamıştır. Böylelikle 1979 yılında silahlı faaliyetlerine başlamış ve özellikle 80'li yıllarda yoğun bir şekilde yürüttüğü bombalı saldırıları ile tanınmıştır. Toplamda 200'den fazla terör eylemi gerçekleştiren örgüt,²⁷³ faaliyet gösterdiği süre boyunca 4'ü kendi üyesi olmak üzere 5 kişinin ölümüne ve onlarca kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Esas olarak örgüt, sivilleri değil İspanyol güvenlik güçlerini hedef alan bir gerilla hareketi oluşturmak istemiştir. Ne var ki ETA ile aynı dönemde var olması, ETA'nın aktif terör kampanyası altında ezilmesine yol açmıştır. 1987'de ETA'nın Barselona'daki Hipercor alışveriş merkezinde gerçekleştirdiği bir saldırı sonrasında ise silahlı mücadele inancını tamamen kaybetmiştir. Böylelikle son silahlı eylemini 1992 yazında gerçekleştirmiştir. Barselona Olimpiyat Oyunları başlamadan birkaç gün evvelinde düzenlenen bu saldırının ardından eylemlerini sona erdirmiş ve 1995 yılında silah bırakarak kendini feshetmiştir. Zamanla ise örgüt mensubu birçok kişi, Katalonya Cumhuriyetçi Solu'na (*Esquerra Republicana de Catalunya-ERC*) katılarak ayrılıkçı siyasete yönelmiştir.²⁷⁴

²⁷² Conversi, *a.g.m.*, s. 110-112.

²⁷³ Özçer, “*Katalan Süreci'nde Yargı Kararını Verdi*”, 2019.

²⁷⁴ Jordi Borràs, “Terra Lliure, 20 Anys Despres. Balanç en Temps del Proces”, <https://www.elcritic.cat/investigacio/terra-lliure-20-anys-despres-balanç-en-temps-del-proces-10360> (erişim tarihi:06.01.2021).

3.3.5. Milliyetçilik Söyleminde Etnik Elitlerin Rolü

Katalan milliyetçiliği, Katalonya'nın kendi özerk hükümetine sahip olmadığı Franco döneminde tümüyle etnik elitlerin çabaları ile ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çoğu Katalan entelektüel eliti, Katalan dil ve kültürünü koruma görevini üstlenmiştir. Açıkçası bu görev bireysel olarak yürütülebildiği gibi kurumlar aracılığı ile de yürütülebilmektedir. Üstelik bu girişimler, dili muhafaza etmek bir yana güçlü bir Katalan kimliği yaratmakta da oldukça etkilidir. Katalan Araştırmaları Enstitüsü'nün Josep Puig i Cadafalch ve Ramon Aramon tarafından yeniden düzenlenmesi ve tıp, bilim gibi alanlarda Katalanca makale, kitap ve dergilerin yayınlanması; bireysel girişimler arasında yer almaktadır. En önemli faaliyeti Katalanca öğretmek olan Omnium Cultural adlı örgüt de entelektüel elitlerin çabası ile bu dönemde kurulmuştur. 1967'de yasal olarak tanınmasının ardından 1968'de 639 olan üye sayısı, 1971'de 11.000'e yükselmiştir. Saint Lucy'nin Akşamı (Nit de Santa Llúcia) ve Cantonigrós gibi edebiyat yarışmalarının düzenlenmesi de entelektüel elitlerin faaliyetlerindendir.²⁷⁵

Ne var ki kısa bir süre sonra aralarında kilisenin de bulunduğu farklı elitler de harekete dâhil olmuştur. Doğrusu kilise ve din adamları, Katalan milliyetçiliğini din retoriği üzerinden formüle etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda hem Katalonya'nın Hristiyan yönü açıkça Katolikliği üstünde durulmuş hem de Katalan dili ve kültürüne katkı sağlanmıştır.²⁷⁶ İç savaştan sonra yasalara uygun bir şekilde yayınlanan Katalanca ilk dini kitap ve bazı kilise mensuplarının verdiği Katalanca dini vaazlar, önemli dini faaliyetleri arasındadır. Bu süreçte Katalanca kültürel ve dini dergiler yayımlayan bir yayınevi olarak karşımıza çıkan Montserrat Manastırı ise 1971'de resmiyet kazanmıştır. Üniversite öğrencileri de daha çok Katalan milliyetçiliği doğrultusunda yaptığı kampanya ve propagandalarla bu harekete eklemlenmiştir. Bir öğrenci birliği kurmak adına gizlice toplanan öğrenci temsilcileri, 1966 yılında büyük direniş hareketi gerçekleştirmiştir. Birçok sanatçı ve bilim insanını da içine alan bu hareket, kısa zamanda Franco rejimine karşı kitlesel bir direniş hareketine dönüşmüştür. 60'lı yıllarda ortaya çıkan bir diğer önemli hareket ise Nova Cançó (Yeni Halk Şarkısı) hareketidir. Katalan dili ve kültürünün

²⁷⁵ Guibernau, *a.g.m.*, s. 998-1003.

²⁷⁶ Conversi, *a.g.m.*, s. 54.

yaşatılması için mücadele eden genç ve amatör şarkıcılardan meydana gelen grubun başlattığı bu hareket, giderek popülerlik kazanmıştır. Esasen bu hareket altında kamuoyuna milli bir şuur aşıl原因arak Katalan kimliğine bağlı topluluklar oluşturulmuştur. Bu şekilde tabana yayılmaya başlayan Katalan milliyetçiliği, ‘dayanışma eylemi’ olarak da tabir edilen hareket ile bir kitle hareketine geçmiştir. Açıkça bu hareket, 11 Eylül 1977 tarihinde Barselona’da Katalonya için bir özerklik statüsü talep eden bir milyon kişinin yaptığı kitlesel gösteriden oluşmaktadır.²⁷⁷

Görüldüğü üzere Katalan milliyetçiliğinin ortaya çıkışında etnik elitlerin rolü kuşkusuz önemli faktördür. Katalan etnik elitleri, Katalan kimliği üzerinde reddedilemeyecek bir Katalan farklılığı oluşturmaya esas olarak dili ve kültürü canlandırarak başlasa da²⁷⁸ elitlerin Katalan milliyetçiliğini manipüle etmedeki başarısı, sadece dil ile değil aynı zamanda ortak kader birliği yapabilecekleri tarihleri üzerinden de şekillenmiştir. 30 yıl savaşları esnasında İspanya’dan görülen sert muamele, bugün Katalanların kendilerini ‘İspanya yönetimi altında ezilen bir ulus’ olarak tanımlamalarına neden olmuştur. Üstelik Katalonya’nın seçilmiş travmaları bununla da ibaret değildir. 11 Eylül 1714 tarihinde, İspanyol ordularına karşı yenilen Katalan ordularını anmak amacıyla 11 Eylül’ün Katalonya’nın ulusal günü olarak seçilmesi, elbette ki Katalanları milliyetçiliğe yöneltmek içindir. Veraset savaşları sonrasında işgal rejimine maruz kalan, siyasi kurumları lağvedilen ve dilleri yasaklanan Katalanları hatırlatmak; milliyetçi harekete güç vermiştir. Yakın bir örnek olması nedeniyle hem Rivera hem de Franco döneminde hemen hemen tüm haklarını ve özgürlüklerini kaybeden Katalanlar da aynı ezilmişlik tablosu içerisinde zihinlere kodlanmıştır. Demokrasiye geçişle birlikte ise etnik elitler yerini siyasi partilere bırakmıştır. Seçimlerde göreve gelmek isteyen partiler, birlik yerine rekabete odaklanmış ve dolayısıyla Katalonya’nın elit milliyetçilik söylemi farklılaşmıştır.²⁷⁹

²⁷⁷ Guibernau, *a.g.m.*, s. 998-1003.

²⁷⁸ Conversi, *a.g.m.*, s. 54.

²⁷⁹ Guibernau, *a.g.m.*, s. 998-1003.

3.3.6.Bağımsızlık Talebi

1978 Anayasası'nın özerk bölgelere ayrılıkçı siyaset yapma imkânı tanınması ile Katalonya Özerk Bölgesi'nde Katalonya'nın bağımsızlığını isteyen ayrılıkçı partiler belirmiştir. Katalonya Cumhuriyetçi Solu, Katalonya Demokratik Yakınsaması (*Democratic Convergence of Catalonia / CDC*), Halk Birliği Adaylığı (*Candidatura d'Unitat Popular / CUP*), 700 kuruluş, 58 belediye konseyi ve 4000'den fazla kişiyi bünyesinde barındıran Karar Hakkı Platformu (*Plataforma pel Dret de Decidir / PDD*) örgütü Katalonya'daki bağımsızlık yanlısı siyasi partilerdir. Esasen PDD, yeni Katalan özerklik statüsünü desteklemek için 2006 ve 2007 yıllarında birçok yürüyüş ve gösteri düzenlemiştir. Bunun yanı sıra 2009 ile 2011 yılları arasında öncüsünün Arenys de Munt kasabası olduğu 549 belediyede yasadışı bağımsızlık referandumları yapılmış ve birçoğunda bağımsızlık lehine sonuçlar çıkmıştır. Üstelik Katalan Ulusal Meclisi (*Assemblea Nacional Catalana / ANC*) örgütü de 2012 yılında bağımsızlığı desteklemek amacıyla kurulmuştur.²⁸⁰

2010 yılında ise Anayasa Mahkemesinin Katalonya'nın yeni özerklik statüsündeki 14 maddeyi anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile iptal etmesi, Katalonya'da ayrılıkçı sesleri yükseltmiştir.²⁸¹ Buradaki en büyük etken, Katalonya'yı bir ulus olarak tanıyan maddenin reddedilmiş olmasıdır. Bu sebeple Temmuz 2010 tarihinde yüzbinlerce kişi, Katalonya statüsündeki ulus ibaresini reddeden bu karara karşı çıkmak için sokaklara dökülmüş ve siyasi özerklik talep etmiştir.²⁸² 11 Eylül 2012'de ise 1,5 milyon insanın katıldığı Katalonya'nın ulusal kutlamaları esnasında 'biz bir ulusuz ve karar verimiz' sloganları Barselona meydanlarına taşınmıştır. Ertesi yıl aynı kutlamalarda 'Katalonya Katalanlarıdır' ve 'ya bağımsızlık ya ölüm' sloganları atan 400 kilometrelik bir insan koridoru oluşturulmuştur. Üstelik ANC'nin de bu doğrultuda beyanatları bulunmaktadır.²⁸³ Esas olarak bu dönemde ayrılıkçı taleplerin yükselmesinde sadece siyasi faktörler değil mali faktörler de etkili olmuştur. Öyle ki 2008 ile 2012 yılları arasında dünya

²⁸⁰ Agustí Colomines i Companys, "The Road to Catalan Independence: Sovereignty, Self-Determination and the Struggle for Democracy 2006–19", *Constitutionalism and the Politics of Accommodation in Multinational Democracies*, (ed. Jaime Lluch), Londra: Palgrave Macmillan, 2014, s. 339-340.

²⁸¹ Campanys, *a.g.m.*, s. 339-342.

²⁸² Carrera, *a.g.m.*, s. 82.

²⁸³ Aydın, *a.g.m.*, s. 6.

piyasalarını etkileyen küresel ekonomik kriz, Katalonya’da yaşayan her dört kişiden birinin işsiz kalmasına neden olmuştur.²⁸⁴

Eylül 2012’de küçük bir Katalan kasabası olan Sant Pere de Torelló, gerçekleştirdiği kasaba konseyi toplantısında, topraklarını bağımsız Katalan toprağı olarak ilan ederek alenen merkezi otoriteye karşı bir tavır almıştır. Açıkçası konsey, Katalonya parlamentosunun Katalonya için egemen bir yasal çerçeve oluşturmasını istemiş ve bu olay vuku bulana dek geçici olarak İspanyol yasal sınırları dâhilinde yönetileceğine değinmiştir. Katalonya Parlamentosu ise 22 Ocak’ta Katalonya halkının kendi geleceğini tayin edebileceği bir Egemenlik bildirgesi onaylamıştır. Ne var ki Anayasa Mahkemesi bildirgenin maddelerini İspanya Anayasasına aykırı bularak oy birliği ile iptal etmiştir.²⁸⁵ 2014 yılında ise ‘Katılım Süreci’ olarak bilinen bir oylama gerçekleştirilmiştir. Esasen bu oylama, tam olarak bir bağımsızlık yoklamasını değil bağımsızlık yanlısı grupların açık bir protesto eylemini ifade etmektedir. 35,81’lik bir katılım ile bağımsızlık yönünde yüzde 80,76 oranında evet oyu alan bu referandum, merkezi hükümetin onayından geçmediği için gayri resmi sayılmıştır.²⁸⁶ Açıkçası bu oylama, 2008 ekonomik krizinin bağımsızlık taleplerine yansımasına iyi bir örnek oluşturmaktadır. Zira krizden önce Katalonya’da yapılan bağımsızlık anketlerinde bağımsızlık isteyenlerin oranı yüzde 20’lerde iken kriz sonrası yapılan bu referandum da oran, 4 katına çıkmıştır.²⁸⁷ Ayrıca katılım süreci oylamasından sonra bağımsızlık yanlısı tavırdan geri adım atılmadığı görülmüştür. Kaldı ki bu, CDC ve ERC partilerinin bir araya getirdiği ve bağımsızlık taleplerini dile getirmek üzere kurulmuş bir ittifak olan *Junts Pel Si* (Evet için Birlikte) ittifakından da anlaşılmaktadır. Seçimlerde ittifak, yüzde 39.54 ile parlamento sandalyelerinin ancak 62’sini kazanabilmiş ve çoğunluğu elde edememiştir. Bu yüzden Junts Pel Si, hükümet kurulabilmek için CUP ile ittifaka girmiş ve ancak bu ittifak sayesinde Katalonya’da hükümet kurabilmiştir. Esasen Junts Pel Si ittifakının

²⁸⁴ “Katalonya Halkından Bağımsızlık Çağrısı”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/09/120911_catalonia_rally (erişim tarihi: 03.01.2021).

²⁸⁵ Argelaguet, *a.g.m*, s. 109.

²⁸⁶ Robert Lineira-Daniel Cetra, “The Independence Case in Comparative Perspective”, *The Political Quarterly*, Cilt 86, Sayı 2,(2016), s. 7.

²⁸⁷ Aydın, *a.g.m*, s. 5.

2015 yılı bölgesel seçimlerinde tek başına çoğunluğu sağlayamaması, Katalonya’da o dönem için bağımsızlık taleplerinin azınlıkta olduğuna açık bir delildir.²⁸⁸

Katalonya Özerk Bölgesi, Katalan bağımsızlığının oylandığı yeni bir bağımsızlık referandumunu ise 1 Ekim 2017 tarihinde düzenlemiştir. Nitekim katılımın yüzde 42,3 olduğu referandumdan yüzde 91,96 oranında evet oyu çıksa da referandum kararı merkezi hükümetin onayından geçmediği için sonuç gayri resmidir. Bununla birlikte Katalonya Özerk Yönetimi Parlamentosu, referandum sonuçlarına dayanarak 27 Ekim 2017’de tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Keza İspanya’nın verdiği süre zarfında geri adım atmamış ve bağımsızlıkta ısrarcı bir duruş sergilemiştir. Böylelikle bağımsızlık bildirisi iptal edilmiş, ayrılıkçı Katalan siyasetçileri tutuklanmış ve bölgesel hükümetin göreve başladığı Haziran 2018’e kadar da özerklik statüsü askıya alınmıştır.²⁸⁹

²⁸⁸ Martí- Cetrà, *a.g.m*, s. 7-10.

²⁸⁹ Companys, *a.g.m*, s. 343-344.

SONUÇ

Bu çalışmada, İspanya'daki Bask bölgesi ve Katalonya bölgesindeki ayrılıkçı hareketlerin temel özellikleri ve farklılıkları araştırılmıştır. Bu iki ayrılıkçı bölge çerçevesinde öncelikle dil faktörü üzerinden bir ayrıma gidilmiştir. Bu bağlamda dil karakterinin yapısı, köken bakımından herhangi bir dil ile ilişkisi ve toplumun onu kimliğinin bir parçası olarak benimseyişi, kullanım oranları verilerek incelenmiştir. Böylece topluma ne derecede hitap ettiği ve toplumun onu nerede konumlandığı ise iki dil arasındaki temel ayrım noktalarından biri haline gelmiştir. Elde edilen veriler ışığında, Euskeranın kompleks dil yapısı ile özgün bir dil karakterine sahip olduğu ve ilgili uzmanlarca yapılan araştırmalar neticesinde herhangi bir dil ile uzaktan yakından hiçbir ilgisinin kanıtlanmadığı ve bu noktada Hint Avrupa dil ailesi mensubu olan Katalancadan ayrıldığı kanısına varılmıştır. Dilinin zorluk seviyesinin sağladığı dezavantaj ile Euskera, İspanyolcanın egemenliği altında zamanla büyük oranda asimile olarak Katalancaya kıyasla oldukça düşük bir konuşulma oranına sahip olmuştur. Aksi bir şekilde Katalanca, Latin dili olmanın sağladığı avantaj ile hem toplumunun geneline hitap edebilmiş hem de İspanyolca egemenliği altındaki varoluş savaşını kazanabilmiştir. Böylece Katalancanın bütün Katalonya'da özellikle kentsel bölgelerde yaygın bir şekilde konuşulmasına rağmen Euskeranın genellikle taşrada konuşulan yerel dil statüsünü aşamayışı, iki etnik dil arasındaki bariz bir ayrımı meydana getirmiştir.

İki bölge arasındaki diğer bir ayrım, mali özerklik hususunda ortaya çıkmıştır. Esas olarak bu bölgelerin İspanya devleti ile arasında kurduğu ekonomik bağlar ve sonuçları, yapılan anlaşmalar çerçevesinde incelenmiştir. Bu noktada Bask bölgesi, İspanya ile imzalamış olduğu anlaşma neticesinde mali özerkliği büyük oranda kendi tekelinde bulundurduğu imtiyazlı bir statüye sahip olmak ile Katalonya'dan ayrılmıştır. Katalonya ise 1980 yılında çıkartılan Özerk Bölgelerinin Finansmanı Genel Yasası ile eyalet vergilerinin büyük oranda merkezi hükümet tarafından tahsil edilip denetlendiği bir gelir paylaşım sistemine dâhil edilmiştir. Böylelikle Katalonya

yüksek vergi oranları dâhilinde İspanya'ya ve yoksul bölgelerine katkı sağlayan ve düşük vergi dönütleri nedeniyle girdiği borç yükü altında ezilen bir bölge olarak karşımıza çıkmıştır. Katalonya'yı mali konularda Bask ile aynı statüye getiren 2006 yeni özerklik statüsü ise iptal edilen maddeleri neticesinde Katalonya'nın ekonomik gelişimine katkı sağlayamamıştır. Bundan mütevellit özerk bölgelerin en borçlusu olan Katalonya, İşgücü ve istihdam oranlarında yükselişe geçen Bask bölgesinden ayrılmıştır.

İki bölgenin ayrılıkçılığı üzerinden yapılan değerlendirmede, bölgelerin sahip olduğu milliyetçilik mefhumu da başvurulacak temel ölçütlerden biri olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Bask ve Katalonya bölgelerinin ortaya çıkışı itibarıyla sahip oldukları milliyetçilik türleri incelenmiş ve kimliği hangi kavram üzerine inşa ettikleri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede Bask bölgesinin dini ve ırkı her şeyden üstün tutarak ortaya çıkardığı milliyetçilik türünün geleneksel değerlere bağlı muhafazakâr bir vizyondan öteye gidemediği saptanırken dil ve kültür üzerinden şekillenen Katalan milliyetçiliğinin ise değişen ve gelişen şartlara adapte olabildiği görülmüştür. Böylelikle sonradan kazanılmayan ancak doğumla elde edebilecek bir kavram olarak ırka yaptığı vurguyla Bask milliyetçiliği, dili ve kültürü içselleştirip kimliğinin bir parçası haline getiren Katalan milliyetçiliğinden kapsayıcı bir nitelikten yoksun olmakla ayırt edilmiştir. Diğer taraftan Bask milliyetçiliği altında özellikle kuruluş aşamasında, Katalan milliyetçiliği benzeri bir milliyetçilik söylemi geliştirilse de dil üzerinden geliştirilmeye çalışılan bu milliyetçilik söylemi yapay olarak kalmış ve toplumla iç içe geçememiştir.

Ayrılıkçılığın şiddet ve terör veçhesi noktasında ise etnik terörün hem Bask hem de Katalonya'da ortaya çıktığı lakin belli noktalarda farklılık ihtiva ettiği görülmüştür. Dolayısıyla bu tezde Bask ve Katalan milliyetçilerinin demokratikleşme sürecinden yararlanarak kurduğu iki ayrılıkçı örgüt olan ETA ile Özgür Toprak üzerinden bir ayrıma gidilmiştir. Öncelikle Bask ve Katalan uluslarının sahip olduğu karakter ile milliyetçiliğin aracı olarak seçilen şiddet arasında bir ilişki kurulmuş ve karakterin şiddeti ortaya çıkarmadaki etkisi incelenmiştir. Burada Bask halkının sahip olduğu savaştı özellikleri ile birlikte dine olan bağlılığının bağnazlık seviyesinde oluşu, Bask milliyetçilerinin şiddete ve teröre başvurmasında etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Açıkçası bu, ETA'nın eylemlerinde sadece güvenlik

güçlerini değil sivilleri de hedef alışından anlaşılmıştır. Katalonya’da ise durumun tamamen farklılaştığı görölmüştür. Her ne kadar şiddete ve teröre başvurulsa da Katalanların şiddete meyilli olmayan yapısı ile bölgede faaliyet gösteren Özgür Toprak’ın eylemlerinde sadece güvenlik güçlerini hedef alışı arasında bir bağlantı kurulmuştur. şiddetin derecesi bakımından ise ses getirici hiçbir kanlı eyleme imza atmamış olan Özgür Toprak, yaptığı kanlı şiddet eylemleri ile adından sıkça söz ettiren ETA’dan kristalize olmuştur. Üstelik ETA’nın popölerliğinin artışıında büyük oranda dış desteğin de payı görölmüştür. ETA, uzun yıllar Fransa’dan aldığı destek ile varlığını rahatlıkla idame ettirmişken Özgür Toprak kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süre zarfında hiçbir yabancı devletten ya da örgütten destek almamıştır.

Milliyetçiliğin ortaya çıkışında kuşkusuz en önemli rolü, etnik elitler üstlenmiştir. Bu çerçevede, Bask ve Katalan milliyetçiliğini manipöle eden etnik elitlerin kitleleri harekete geçirme çabaları ve etkili olma düzeyleri incelenmiştir. Bu doğrultuda etnik elitlerin sahip oldukları vasıflar da ayrı bir önem arz etmiştir. Bask bölgesindeki milliyetçi etnik elitler; genellikle daha çok gelir düzeyi yüksek olan iş adamları, İspanya ile yakın ticari ilişkiler içerisinde olan Bask tüccarları ve çıkarlarını merkezi hükümet ile siyasi bağlar tesis etmekte bulan Bask entelijensiyası olmuştur. Böylece güçlü bir Bask kimliği oluşturma gayesi, Bask etnik elitleri tarafından paylaşılan bir değer olamamıştır. Bu haliyle Bask etnik elitlerinin milliyetçilik söylemi, ulusa hitap etmeyen zayıf bir Bask kimliğinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Aksi bir şekilde Katalan etnik eliti ise Katalan milliyetçiliğini dil ve kültür üzerinden konumlandırarak güçlü bir Katalan kimliğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu noktada dili ve kültürü yaymak amacıyla muhtelif faaliyetler geekleştiren Katalan Entelijensiyası, Katalan milliyetçiliğinin başat aktörü olmuş ve zamanla bu düşünce yapısında olan etnik elitleri bünyesine çekmiştir. Böylelikle Katalan milliyetçiliği; kilise ve din adamları, üniversite öğrencileri, sivil toplum kuruluşları ve nihai aşamada ise Katalan halkına sirayet ederek amacına ulaşmıştır.

Bask ve Katalan ayrılıkçılığı hususunda incelediğimiz son ayrım noktası ise Barselona ve Bilbao merkezli bu iki özerk bölgenin bağımsızlık talepleri olmuştur. Her iki bölgede de İspanya’dan ayrılmak ve bağımsız bir devlet altında yaşamak isteyen kitleler olduğu gibi, İspanya ile olan birliktelikten memnun olan kitleler de bulunmaktadır. Talepler ise Bask ve Katalan bölgesi altında oluşturulan siyasi

partiler aracılığıyla dile getirilmektedir. Burada Bask ve Katalan bölgelerinin bağımsızlık talepleri, açık bir şekilde Basklara göre imtiyaz, Katalanlara göre bir problem olan mali özerklik etrafında şekillenmektedir. Bu doğrultuda Bask bölgesinde yapılan kamuoyu yoklamalarının gösterdiği üzere mali özerkliğin sunmuş olduğu ayrıcalıklar neticesinde Basklar, Katalanlara kıyasla bağımsızlığa oldukça düşük bir oranda ilgi göstermektedir. Ayrıca Baskların bağımsızlık taleplerini azaltan bir diğer faktör, uzun yıllar bağımsızlık adı altında yürütölmeye çalışılan ayrılıkçı terörden gördükleri zarardır. Bu doğrultuda Baskların bağımsızlığa yeterli ilgi göstermedikleri görölmüştür. Esas olarak Baskların bağımsızlık talepleri, milliyetçi faktörlerden ziyade ekonomik faktörlerden etkilenmiştir. Açıkçası Baskların kriz ortamının aşılmasıyla birlikte girilen refah ortamından büyük oranda etkilenererek bağımsızlığa ilgisiz kalmaları, Bask üniversitesinin bağımsızlık üzerine yapmış olduğu bir anketten de anlaşılmaktadır. Ankete göre bağımsızlık isteyenlerin oranı, yüzde 16,9 seviyesinde kalırken Bask halkının yüzde 60'ının ise bağımsızlığı hiç istemediği ya da çok az ilgilendiği tespit edilmiştir. Katalanlar ise mali ilişkiler hususunda özerk olmadıkları gibi, etkilerini önemli ölçüde hissettiren ekonomik krize karşı koymada da ciddi zorluklar yaşamıştır. Diğer taraftan yeni özerklik statüsündeki bazı maddelerin iptal edilmesi, Katalanların bağımsızlığa olan taleplerini arttıran bir başka neden olmuştur. Burada Katalanların milliyetçilik çerçevesinde bir asırdır mücadelesini verdiği ve kimliğin bir göstergesi olarak gördüğü ulus ibaresinin de iptal edilen maddeler arasında yer alması, milliyetçi Katalanları sokaklara dökmeye yetmiştir. Böylelikle bağımsızlık yanlısı Katalanlar, taleplerini dile getirmek için milyonların katıldığı protesto gösterileri düzenlemiştir. Bağımsızlık noktasındaki kararlı duruşları ise üç yıl içerisinde yapılan iki ayrı bağımsızlık referandumunu oylamalarından anlaşılmaktadır. Hiçbir hükmü olmamasına rağmen 1 Ekim 2017 tarihinde yapılan katılımın yüzde 42,3 olduğu son bağımsızlık referandumundan yüzde 91,96 oranında evet kararının çıkması ve akabinde ilan edilen bağımsız Katalonya devleti, Katalanların ayrılıkçılığı ne boyutlara getirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

“Avrupa'da Hızla Yükselen İrkçı Hareketler”, (12 Eylül 2018),
<https://qaynarinfo.az/tr/avrupada-hizla-yukselen-irkci-hareketler/> adresinden alınmıştır

“Bask Ülkesine Genel Bir Bakış”, (2021) <https://tr.lifehackk.com/62-basque-country-spain-1435525-2402> adresinden alınmıştır

“ETA Bask'a Zarar Veriyor”, (07.02.1998), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/eta-baska-zarar-veriyor-39005465> adresinden alınmıştır

“İskoçya'dan Bağımsızlık Açıklaması”,(12.02.2020)
<https://www.sabah.com.tr/dunya/2020/02/12/iskocyadan-bagimsizlik-aciklamasi> adresinden alınmıştır

“Katalonya Halkından Bağımsızlık Çağrısı”, (12.09.2012)
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/09/120911_catalonia_rally adresinden alınmıştır

“SSCB'nin Dağılmasından Sonra Kurulan Devletler”,
<https://www.arcgis.com/apps/MapTour/index.html?appid=9aaf2af063b64b088c172c544cc40f8d> adresinden alınmıştır

“VIème Enquête Sociolinguistique Pays Basque 2016”
http://www.mintzaira.fr/fileadmin/documents/Aktualitateak/015_VI_ENQUETE_PB__Fr.pdf adresinden alınmıştır

Afyoncu, Erhan, “Katalanlar 303 Yıl Önce de Özerkliklerini Kaybetmişti”, (22.10.2017),
<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/10/22/katalanlar-303-yil-once-de-ozerkliklerini-kaybetmisti> adresinden alınmıştır

Akça, Gürsoy, “Postmodernite ve Ulus Devlet”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), (2005), s. 245-271.

Akıncı, Abdulvahap, “Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus(Millet) İlişkisi”, *İnsan-İnsan Dergisi* (21),(2019), s. 413-430.

Aktoprak, Elçin, “Din ve Millet: Kuzey İrlanda Örneğinde Bir Azınlık Milliyetçiliği Olarak Katoliklik”, *Alternatif Politika Dergisi*, 7(2),(2015), s. 329-347.

“Katalonya’dan Yükselen Bağımsızlık Rüzgârı”, (12.11.2015)
https://www.academia.edu/18421984/Katalonya_dan_Y%C3%BCkselen_Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1zl%C4%B1k_R%C3%BCzg%C3%A2r%C4%B1_adresinden_alınmıřtır

“Ulus-Devletin Dönüşümünde İspanya Modeli ve Katalonya Örneği”, *Dipnot Yayınları* (6),(2011), s. 21-45.

Aktürk, Şener, “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnili Rejimler”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* (38),(2006), s. 23-53.

Aljazeera Turk, “Ülke Profili İspanya”, (13.12.2013)
http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-ispnya_adresinden_alınmıřtır

Allieres, Jacques, *The Basques*, Reno: University of Nevada Press, 2016.

Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev. İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

Arakon, Maya, “Ulusal Azınlıklar ve Ulus-Devlet Sorunu: Bask Ülkesi”, *Alternatif Politika*, 5(1),(2013), s. 69-90.

Arıbaş, Kenan, Kara, Hasan “Siyasi Coğrafya Açısından İspanya”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24),(2011), s. 61-86.

Arısoy, Alper, “İtalya’da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Ligi Hareketi”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1),(2010), s. 26-44.

Avrasya İncelemeleri Merkezi, “İskoçya Bölgesel Yönetimi Başkanı: Brexit’i Biz Tercih Etmedik”, (12.02.2020), <https://avim.org.tr/tr/Bulten/ISKOCYA-BOLGESEL-BASBAKANI-BREXIT-I-BIZ-TERCIH-ETMEDIK> adresinden alınmıştır

Aydın, Rıfat, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet” *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1),(2018), s. 229-256.

Bal, Deniz, “İrlandalıların Birleşmesi Muhtemel Görünüyor”, (06.03.2020), <http://www.europolitika.com/birlesik-irlanda/> adresinden alınmıştır

Barbieri, Giovanni, “The Northern League in the ‘Red Belt’ of Italy”, *Bulletin of Italian Politics*, 4/2,(2012), s. 277-294.

Barnes, Ryan, “Basque and Catalan Nationalism: An Evolution”, (10.01.2013), <https://www.fairobservers.com/region/europe/basque-and-catalan-nationalism-evolution/> adresinden alınmıştır

Baştan, Özlem, “Etnik Ayrılıkçı Terör Örgütü: İrlanda Cumhuriyet Ordusu (İRA)”, https://www.academia.edu/35567455/ETN%C4%B0K_AYRILIK%C3%87I_TER%C3%96R_%C3%96RG%C3%9CT%C3%9C_%C4%B1ra_new1_docx adresinden alınmıştır

Bayraklı, Enes, “İskoçya’nın Bağımsızlık Referandumu, Avrupa’da Yeni Bir Devlet mi Doğuyor?”, *SETA Perspektif* (71),(2014), s. 2-5.

Bergaratxea, Iban Roldan vd., “The Archaeology of Civil Conflict in Nineteenth Century Spain: Material, Social and Mnemonic Consequences of the Carlist War”, *World Archaeology*, 51(5),(2019), s. 709-723.

Bilge, Muhittin, “Verili Olandan İcat Edilmişliğe Millet ve Milliyetçilik”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(2),(2017), s. 475-485.

Bilgin, Fehmi K., “Belçika’da Ulusal Kimlikler ve Federalizmin Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 67(1),(2012), s. 1-47.

Bofill, Hèctor L., “The Limits of Constitutionalism: Politics, Economics, and Secessionism in Catalonia (2006–2013) ”, (ed: Jaime Lluçh), *Constitutionalism and the Politics of Accommodation in Multinational Democracies*, Londra: Palgrave Macmillan, 2014, s. 70-83.

Bolelli, Şenhan, “AP Seçimlerinde İtalya’da Aşırı Sağ Tarihi Bir Zafer Kazandı”, (27 Mayıs 2019), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ap-seçimlerinde-italyada-asiri-sag-tarihi-zafer-kazandi/1490107> adresinden alınmıştır

“Basklılar Katalan Modeline Karşı”, (07.11.2017), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/basklilar-katalan-modeline-karsi/958543#> adresinden alınmıştır

Bollen, Kenneth, Juan Diez, “Who are Spaniards? Nationalism and Identification in Spain”, *Social Forces*, 77(2),(1998), s. 587-621.

Borràs, Jordi, “Terra Lliure, 20 Anys Despres. Balanç en Temps del Proces”, (26.07.2016), <https://www.elcritic.cat/investigacio/terra-lliure-20-anys-despres-balanc-en-temps-del-proces-10360> adresinden alınmıştır.

Broué, Pierre, Emile Temime, *İspanya İç Savaşı*, (çev. Aydın Emeç), İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1976.

Brunazzo, Marco, “The Lega Nord: From Regional Protest to National Government”, *ECPR General Conference*,(2013), s. 2-25.

Carrera, Xavier Vilà, “The Domain of Spain: How Likely Is Catalan Independence?”, *World Affairs*, 176(5),(2014), s. 77-83.

Cerrahoğlu, Nilgün, “Madrid Mektupları(5) Bask ve Katalan Ayrılıkçılığı”, (27.01.2013), <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/nilgun-cerrahoglu/madrid-mektuplari-5bask-ve-katalan-ayrilikciligi-400034> adresinden alınmıştır

Colomines i Companys, Agustí, “The Road to Catalan Independence: Sovereignty, Self-Determination and the Struggle for Democracy 2006–19”,

Constitutionalism and the Politics of Accommodation in Multinational Democracies, (ed. Jaime Lluich), Palgrave Macmillan, 2014, s. 334-346.

Conversi, Daniele, *The Basques, the Catalans, and Spain: Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*, Reno: University of Nevada Press, 1997.

“Language or Race? The Choice of Core Values in the Development of Catalan and Basque Nationalisms”, *Ethnic and Racial Studies*, 13(1),(1990), s. 51-71.

“The Smooth Transition: Spain’s 1978 Constitution and the Nationalities Question”, *National Identities*, 4(2),(2002), s. 223-244.

Costa, Josep, “Catalan Linguistic Policy: Liberal or İlliberal?”, *Nations and Nationalism*, 9(3), (2003), s. 413-432.

Çakaş, Caner Övşan, “İspanya’daki Bask Etnik Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(20),(2020), s. 118-155.

Çelik, Nuriye, “Max Weber’de Etnisite Kavramı”, *Sosyoloji Dergisi* (29),(2013), s. 23-38.

Çiftçi, İrfan, “Avrupa’da Ayrılıkçı Bir Terör Örgütü: ETA Euskadi Ta Alkatasuna-Bask Anavatanı ve Bağımsızlık”, (ed. Bilal Sevinç- İrfan Sevinç), *Terörizm: Türkiye, Avrupa & Amerika*, İstanbul: Karınca Yayınları, 2016, s. 169-190.

Çökmez, Fatma Gül, “Bask Bölgesi: Etnik Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi ve İspanya’daki Devlet Politikalarının Etkisi”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 8(1),(2008), s. 355-371.

Doğan, Erhan, “Uluslararası İlişkilerin Nesnesi Olarak Etnik Gruplar ve Etnik Ayrılıkçılık”, *Global Strateji Dergisi*, 3(10),(2007), s. 49-63.

Dünya Gazetesi, “İspanya’nın Bask Bölgesinde Bağımsızlık Referandumu Yapıldı”, (05.11.2017),

<https://www.google.com.tr/amp/s/m.dunya.com/amp/dunya/ispanyanin-bask->

bolgesinde-bagimsizlik-referandumu-yapildi-haberi-389589 adresinden alınmıştır

Edles, Laura D., “A Culturalist Approach to Ethnic Nationalist Movements: Symbolization and Basque and Catalan Nationalism in Spain”, *Social Science History*, 23(3),(1999), s. 311-355.

Encarnación, Omar G., “Spain After Franco Lessons in Democratization”, *World Policy Journal*, 18(4),(2001), s. 35-44.

Enterili, Yunus, “İskoçya’nın 18 Eylül 2014 Bağımsızlık Referandumunun Tarihsel Süreci”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2),(2014), s. 121-136.

Erkul, İbrahim Ç., “Britanya İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Tudor Hanedanı’nın Etkisi”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23),(2016), s. 152-171.

Ertan, Temuçin F., Orhan Örs, “Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir?”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* (62),(2018), s. 39-84.

Ertekin, Aydın, “Belçika’nın Ulusal ve Bölgesel Edebiyatı Hakkında Ontolojik Tartışmalar ve Değerlendirmeler”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (29),(2017), s. 21.

Ertuğrul, Ümmühan., Tuğba G. Sarıkaya, “Ayrılıkçı Hareketlerin Ulusal Kurtuluş Statüsü Kazanması: Hukuki ve Siyasi Boyutlar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (129),(2017), s. 321-346.

Eskişehir Ticaret Odası, “Belçika Ülke Bülteni”, (2012), <http://www.etonet.org.tr/uploads/belcika.pdf> adresinden alınmıştır

Ethnologue: Languages of the World, “Catalan”, <https://www.ethnologue.com/language/cat> adresinden alınmıştır

- Farwell, A.S., “Race, Language, and Basque Protohistory According to Sabino Arana”, *Sancho El Sabio* (30),(2009), s. 49-80.
- Feng-Shih, Cheng, “The Emergence of Basque Nationalism in Spain: Struggle for Peace in a Multiethnic State” *Peace Research*, 30(3),(1998), s. 41-58.
- Gellner, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (çev. Büşra Ersanlı Behar-Günay Göksu Özdoğan), İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.
- Giordano, Benito, “A Place Called Padania? The Lega Nord and the Political Representation of Northern Italy”, *European Urban and Regional Studies*, 6(3),(2016), s. 215-230.
- Gökşenli, Ebru, “İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanyası’nın İlk Döneminde Toplumsal Değişim”, *Sosyoloji Dergisi*, 3(26),(2013), s. 145-170.
- Guibernau, Montserrat, “Nationalism and Intellectuals in Nations without States: The Catalan Case”, *Political Studies*, 48(5), (2000), s. 1003.
- Günel, Altuğ, Zeynep Selin Balcı, “Belçika’da Flaman Ayrılıkçı Hareketi”, (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 167-242.
- Günay, Altuğ, Barış Gürsoy, “Kuzey İrlanda Sorunu ve Avrupa Birliğinin Tutumu”, (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 117-166.
- Heiberg, Marienne, “Insiders-Outsides: Basque Nationalism”, *European Journal of Sociology*, 16/2,(1975), s. 169-193.
- İnsel, Ahmet, “Çoğul Avrupa Hedefi ve Üniter Devlet Sorunu”, (2006), <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-202-subat-2006/2386/cogul-avrupa-hedefi-ve-uniter-devlet-sorunu/6170> adresinden alınmıştır
- Jeram, Sanjay, Daniele Conversi, “Deliberation and Democracy at the End of Armed Conflict: Postconflict Opportunities in the Basque Country”, (ed. Juan E.

- Ugarriza- Didier Caluwaerts), *Democratic Deliberation in Deeply Divided Societies*, Londra: Palgrave Macmillan, 2014, s. 53-72.
- Juge, Matthew L., “The Position of Catalan in the Romance Language Family: Evidence from the Algherese Dialect”, *Texas State University, Research Enhancement Program Final Reports*, 2007, s. 257-277.
- Junco, Jose A., “The Debate Over the Nation”, (ed. Nigel Townson), *Is Spain Different? A Comparative Look at the 19th and 20th Centuries*, , Brighton: Sussex Academic Press, 2015, s. 18-41.
- Kalaycı, Hüseyin, “Etnisite ve Ulus Karşılaştırılması”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* (44),(2008), s. 91-113.
- “Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı”, *Liberal Düşünce Dergisi* (53-54), (2009), s. 159-176.
- Kamen, Henry, *Golden Age Spain*, Londra: Palgrave Macmillian, 2005.
- Kara, Uğur, “Belçika Oydaşmacı Demokrasinin Tarihsel Gelişimi ve Bunalımı”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(129-130),(2015), s. 25-51.
- Karadağ, Ahmet, Haluk Yaman, “Üç Farklı Milliyetçilik”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2),(2018), s. 84-108.
- Kasmir, Sharryn, “More Basque than You, Class, Youth, and Identity in an Industrial Basque Town”, *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 9(1),(2002), s. 39-68.
- King, Charles, “The Scottish Play: Edinburgh’s Quest for Independence and the Future of Separatism”, *Foreign Affairs*, 91(5),(2012), s. 113-124.
- Koçak, Mustafa, “Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(38),(2018), s. 85-148.

- Kurubaş, Erol, “Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorunun Türk Dış Politikasına Etkileri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8(1),(2009), s. 39-70.
- “Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* (44),(2008), s. 11-41.
- “İrak’ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı”, *Avrasya Dosyası-Jeopolitik Özel Sayısı*, 8(4),(2002), s. 124-159.
- Küntay, Burak, Yusuf Ertuğral, “Birleşik Krallığın AB’deki Geleceği ve İskoçya Sorunu”, *EURO Politika* (2017),(2017), s. 77-162.
- Labanyi, Jo, “Memory and Modernity in Democratic Spain: The Difficulty of Coming to Terms with the Spanish Civil War”, *Poetics Today*, 28(1),(2007), s. 89-116.
- Lineira, Robert, Daniel Cetra, “The Independence Case in Comparative Perspective”, *The Political Quarterly*, 86(2),(2016), s. 257-264.
- “Katalancanın Yeniden Doğuşu: Bir Kez Yasaklı Bir Dil Nasıl Gelişiyor?”, (2021) <https://tr.lipsumtech.com/rebirth-catalan-how-once-banned-language-is-thriving-858869> adresinden alınmıştır
- MacInnes, John, “Castells’ Catalan Routes: Nationalism and the Sociology of Identity”, *The British Journal of Sociology*, 57(4), (2006), s. 677-698.
- Mercado, Saul, “Linguistic Citizenship: Immigration and Language Policy in Catalonia”, (ed. Roberta Medda Windischer-Andrea Carlà), *Migration and Autonomous Territories: The Case of South Tyrol and Catalonia*, Brill Nijhoff Publishers: Leiden, 2015, s. 184-201.
- Mercan, Sezgin, “İskoçya Bağımsızlık Hareketi”, (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 141-166.

Miller, Henry, Kate Miller, “Language Policy and Identity: The Case of Catalonia”, *International Studies in Sociology of Education*, 6(1),(2006), s. 113-128.

Mnookin, Robert, Alain Verbeke, “Persistent Nonviolent Conflict with No Reconciliation: The Flemish and Walloons in Belgium”, *Law and Contemporary Problems*, 72(2),(2009), s. 151-186.

Moreno, Carmelo, “The Spanish Plurinational Labyrinth. Practical Reasons for Criticising the Nationalist Bias of Others While Ignoring One’s Own Nationalist Position”, *Genealogy*, 4(1),(2019), s. 1-22.

Nişancı, Şükrü, “Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni”, *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(9),(2015), s. 195-224.

Öğüt, Özcan, “Catalonia is not Spain”, (10.12.2014)
https://www.researchgate.net/publication/269990951_KATALUNYA_ISPA_NYA_DEGILDIR_CATALONIA_IS_NOT_SPAIN adresinden alınmıştır

Övgü, Pınar, “İtalya’da Seçimler Öncesi Faşizme Dönüş Tartışması”, (14 Şubat 2018), <https://www.google.com.tr/amp/s/www.bbc.com/turkce/haberler-dunya/43049844.amp> adresinden alınmıştır

Özçer, Akın, *Agur, ETA Artık Yok*, Ankara: Liberte Yayınları, 2018.

“Katalan Süreci’nde Yargı Kararını Verdi”, (14.10.2019),
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/katalan-surecinde-yargi-kararini-verdi/1613082> adresinden alınmıştır

Özkırımlı, Umut, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

Patrick, Clyde, “Katalanca Dili: Bilmeniz Gereken Her Şey”, (2020),
<https://tr.yourtripagent.com/catalan-language-everything-you-need-to-know-960> adresinden alınmıştır

Payne, Stanley, “Catalan and Basque Nationalism.” *Journal of Contemporary History*, 6(1),(1971), s. 15-51.

- Payne, Stanley G. *History of Spain and Portugal*, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1973.
- Poggeschi, Giovanni, “A Specific Problem of the Application of Regionalism and Federalism: The Case of Financial Autonomy of Catalonia”, (ed. Francesco Palermo vd.) *Globalization technologies and Legal Revolution*, Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, s. 425-442.
- Ramirez, J. Martin, Bobbie Sullivan, “The Basque Conflict”, (ed. J. Boucher vd.), *Ethnic Conflict: International Perspectives*, Newbury Park: SAGE Publications, 1987, s. 119-138.
- Romero, Miquel, *Bask Ülkesi ve Katalonya’da İspanya İç Savaşı*, (çev. Masis Kürkçügil), İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1996.
- Ruane, Joseph, Jennifer Todd, “A Changed Irish Nationalism? The Significance of the Good Friday Agreement of 1998”, (ed. Anne Mandeville vd.), *Europe’s Old States and the New World Order: The Politics of Transition in Britain, France and Spain*, Dublin: University College Dublin Press, 2003, s. 121-145.
- Sağ, Vahap, Mehmet Aslan, “Ulus, Uluslaşma ve Ulus devlet”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2),(2001), s. 173-183.
- Sağır, Meral Öztoprak - Akıllı, H. Serkan “Etnisite Kuramları ve Eleştirisi”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1),(2004), s. 1-22.
- Saklı, Ali Rıza “Fransa ve Almanya’da Uluslaşma Sürecinin Oluşumu”, *Akademik Bakış Dergisi* (32), (2012), s. 2-18.
- Sanabria, Enrique A., *Republicanism and Anticlerical Nationalism in Spain*, New York: Palgrave Macmillan, 2009.
- Saylan, İbrahim, “İskoç Milliyetçiliğinin Dünü, Bugünü ve Geleceği”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(53),(2017), s. 91-109.

- Smith, Angel, “The Rise and Fall of Respectable Spanish Liberalism 1808–1923: An Explanatory Framework”, *Journal of Iberian and Latin American Studies*, 22(1),(2016), s. 55-73.
- Smith, Anthony, *Milli Kimlik*, (çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Strong, Wm. T., “The Fueros of Northern Spain.” *Political Science Quarterly*, 8(2),(1893), s. 317-334.
- Stucke, Kaisa, “Catalonia, a New State within Europe?”, (10.14.2015), <https://www.advisorperspectives.com/commentaries/2015/10/14/catalonia-a-new-state-within-europe> adresinden alınmıştır
- Sülün, Dilara, “Bask Bölgesi’nin İspanya İçindeki Ayrıcalıklı Konumu: Ekonomik Açıdan Bir Değerlendirme”, (ed. Uğur Burç Yıldız), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılcı Hareketler*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 95-99. s. 89-116.
- Sürücüoğlu, Orkun, “İskoç Ulusal Partisi: İktidara Taşıyan Dönüşüm”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(4),(2016), s. 1171-1194.
- Şöhret, Mesut, “Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(4),(2013), s. 39-76.
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı, “Belçika’nın Siyasi Görünümü”, <http://www.mfa.gov.tr/belcika-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alınmıştır
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı, “İspanya’nın Siyasi Görünümü”, <http://www.mfa.gov.tr/ispanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alınmıştır
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı, “Birleşik Krallık’ın Siyasi Görünümü”, <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alınmıştır
- Taşdemir, Fatma, “Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3),(2016), s. 644-688.

- Taştan, Yahya K., “Etnisite Kuramları”, *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, Sayı 6,(2011), s. 299-228.
- Thomas, Ned, *ETA’dan Sonra? Katalonya, Euskadi(Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası*, Londra: Democratic Progress Institute, 2012.
- Thomas, Peter, “Belgium’s North-South Divide and the Walloon Regional Problem”, *Geography*, 75(1),(1990), s. 36-50.
- Townson, Nigel “Anticlericalism and Secularization: A European Exception? ”, (Ed. Nigel Townson), *Is Spain Different? Comparative Look at the 19th and 20th Centuries*, Brighton: Sussex Academic Press, 2015, s. 70-100.
- “ Spain is Different? The Franco Dictatorship”, (Ed. Nigel Townson), *Is Spain Different? Comparative Look at the 19th and 20th Centuries*, Brighton: Sussex Academic Press, 2015, s. 135-158.
- Tunçay, Feriha, “Bask Ülkesi ve Katalonya: Dil Taleplerine İlişkin Yasama Faaliyetleri”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 3(5), s. 45-56.
- Uğuz, Hülya, Rukiye Saygılı, “Küresel Dünyada Ulus Devlet”, *SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (32), (2016), s. 128-147.
- Ulusoy, Kıvanç, *Katalanlar: Avrupa’da Ayrılıkçılık*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Webber, Jude, Miguel Strubell i Trueta, *The Catalan Language Progress Towards Normalisation*, United Kingdom: Anglo-Catalan Society Occasional Publications, 1991.
- Woodworth, Paddy, “Why Do They Kill? The Basque Conflict in Spain” *World Policy Journal*, 18(1),(2001), s. 1-12.
- Yıldırımaz, Sinan, “İç Savaş Öncesi ve Sonrasında İspanya’da Devlet ve Sınıflar”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1),(2018), s. 1-19.
- Yıldız, Uğur Burç, Durmuş Çağlar Çakır, “İtalya’da Kuzey Ligi’nin Ulusal ve Yerel Politikaları: Matteo Salvini Dönemi (2013-)”, (ed. Uğur Burç Yıldız),

Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 243-268.

Yılmaz, Kubilay, “2014 Büyük Britanya, 2017 Irak ve İspanya’da Yapılan Ayrılıkçı Referandumların Karşılaştırmalı Analizi”, *ULUSAM* (23),(2019), s. 4-24.

Zabunoğlu, H. Gökçe, “Günümüzde Ulus Devlet”, *ERÜHFD*, 13(1),(2018), s. 535-559.

